

Euroopa Maaelu Arengu
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

MTÜ PIIRIVEERE LIIDER STRATEEGIA

2024–2027+

Tegevuspiirkonna profiil ja analüüs

Mai 2022

Sisukord

SISUKORD	1
SISSEJUHATUS JA METOODIKA	2
1 ORGANISATSIOON	6
1.1 LIIKMESKOND	6
1.2 JUHTIMINE JA TÖÖKORRALDUS	7
1.3 KOOSTÖÖ	9
2 TEGEVUSPIIRKOND	10
2.1 PIIRKONNA SIDUSUS.....	10
2.2 RAHVASTIKUARENGUD	11
2.3 RAHVASTIKUPROGNOOS.....	18
2.4 PIIRKONNA MAJANDUSE ÜLEVAADE	20
2.4.1 <i>Olulisemate sektorite näitajad</i>	24
2.4.2 <i>Turismi valdkond</i>	26
2.5 PIIRKONNA SOTSIAALMAJANDUSLIK ÜLEVAADE	27
2.5.1 <i>Töötus ja tööhõive</i>	28
2.5.2 <i>Omavalitsuste finantsid ja tulubaas</i>	37
2.5.3 <i>Rahulolu avalike teenustega</i>	38
2.5.4 <i>Kodanikuühendused ja -aktiivsus</i>	41
3 PERIOODI 2015–2020 ANALÜÜS	42
3.1 JAGATUD TOETUSTE ÜLEVAADE	42
3.2 EESMÄRKIDE SIHTTASEMETE TÄITMINE	44
3.2.1 <i>Eesmärk 1: Piirkonna ettevõtlus on mitmekesine</i>	44
3.2.2 <i>Eesmärk 2: Ettevõtluses rakendatakse rohkem kohalikku ressursi ja potentsiaali</i>	45
3.2.3 <i>Eesmärk 3: Elanikkonna elukvaliteet on paranenud tänu huvitegevusele ja teenuste kättesaadavusele</i>	46
3.2.4 <i>Eesmärk 4: Piirkonna tööealise rahvastiku potentsiaal on tööturul paremini rakendatud</i>	47
3.3 MEETMETE SIHTTASEMETE TÄITMINE	48
3.3.1 <i>Meede 1: Elukeskkonna arendamine</i>	48
3.3.2 <i>Meede 2: Ettevõtluse arendamine</i>	50
3.3.3 <i>Meede 3: Koostöö ja ühistegevuse arendamine</i>	51
3.4 TAOTLUSTE ÜLEVAADE	52
3.5 RAHULOLU PIIRIVEERE LIIDRITEGEVUSE JA TOETUSMEETMETE KORRALDUSEGA	52
3.5.1 <i>Rahuolu organisatsiooni tegevusega</i>	52
3.5.2 <i>Rahulolu toetusmeetmete ja taotlusvoorude korraldusega</i>	54
3.6 SOOVITUSED PROJEKTIDE VALIKU JA HINDAMISE OSAS	56
3.6.1 <i>Indikaatorite seos eesmärkidega</i>	56
3.6.2 <i>Indikaatorite sihttasemete seadmine</i>	57
3.6.3 <i>Projektide üldise kvaliteedi tõstmise toetamine</i>	57
3.6.4 <i>Projektitaotluste seirenäitajad</i>	58
4 ARENGUVAJADUSTE JA -POTENTIAALI KOKKUVÕTE	59

Sissejuhatus ja metoodika

MTÜ Piiriveere Liider (PVL) on kohalik tegevusgrupp, mis asutati piirkonna omavalitsuste, ettevõtete ja kolmanda sektori organisatsioonide poolt LEADER-meetme elluviimiseks.

Piiriveere Liidri tegevusgrupp asub kahe maakonna territooriumil – Võru- ja Põlvamaal. Grupi liikmeteks on Setomaa vald tervikuna, Räpina valla Räpina piirkond, Võru valla Orava piirkond ja Rõuge valla Misso piirkond ning nendes valdades tegutsevad ettevõtjad, mittetulundusühingud ja sihtasutused.

Tegevuspiirkond paikneb, nagu nimigi ütleb, Eesti ida- ja lõunapiiri ääres (Joonis 1). Tegemist on hajaasustatud piirkonnaga, mille keskmine asustustihedus on veidi enam kui 8 inimest km² kohta (aluseks rahvastikuregistri andmed 1.01.2022 seisuga). Seejuures on Misso ja Orava kantides veidi enam kui 3 inimest ruutkilomeetril ning Räpinas üle 16. Piirkonna elanike arv oli aasta alguses 8725 inimest ja see on järjepidevalt 1,5% võrra aastas kahanenud.

PVL-i tegevuspiirkonnaks tunnetatakse geograafilist, kultuurilist, majanduslikku ja sotsiaalset ühtsust ning vajadust teha koostööd piirkonna ühiseks arendamiseks. 2/3 organisatsiooni liikmetest peavad läbi viidud küsitluse kohaselt Piiriveere piirkonda heaks või väga heaks piirkonnaks, kus elada (hinnang 8–10 punkti 10-punktilisel skaalal).

LEADER-programmi toetusrahade kasutuselevõtuks perioodil 2023–2027 peavad kohalikud tegevusgrupid koostama strateegia, mis tugineb piirkonna olukorra analüüsil. **Siinse dokumendi näol ongi tegemist alusmaterjaliga järgmise perioodi strateegia koostamiseks.**

Piirkonna olukorra analüüsi koostamine hõlmas nelja etappi:

1. Kvantitatiivne analüüs
2. Küsitlus liikmete ja taotlejate hulgas
3. Fookusgrupi intervjuud
4. Eelmise perioodi analüüs

Kvantitatiivne analüüs

Analüüs hõlmas andmekogumist ja analüüsi piirkonna elanikkonna ning sotsiaalmajanduslike näitajate kohta (ettevõtlus, elanike toimetulek jms). Andmetena kasutati avalikest allikatest kättesaadavat infot (Statistikaameti andmekogu, asutuste kodulehed), samuti tehti päringud Äriregistrile ja rahvastikuregistrile. Muuhulgas koostati piirkonnale ka elanikkonna prognoos aastani 2040.

Piiriveere Liidri tegevuspiirkonna rahvastikuprognosis on koostatud enimkasutataval kohortkomponendi ehk vanusnihke meetodil. Vanusnihke meetodil koostatud prognoos näitab rahvastikku moodustavate aastakäikude suuruse samm-sammulist teisenemist ühest kalendriaastast järgmise. Igal aastal lisab sündimus prognoositavasse rahvastikku ühe uue sünnipõlvkonna, vanemate aastakäikude suurus aga väheneb surnute arvu võrra. Avatud rahvastiku puhul muudab aastakäikude suurus ka ränne. Vanusnihke põhimõttel tehtud prognoosi väljund on eri aastakäikude suurus tulevikus.

Tulevast rahvaarvu ja rahvastiku koosseisu mõjutavad kaks olulist tegurit — prognoosi hetkeks kujunenud rahvastiku vanuskoosseis ja see, mis juhtub sündimuse, suremuse ja rändega prognoosiperioodil. Prognoosi lähteaasta rahvastiku vanuskoosseis on prognoosi hetkeks juba kujunenud ehk see mõjutab ühtemoodi kõiki prognoosi stsenaariume. Seega tekib stsenaariumide vaheline erinevus sündimus-, suremus- ja rändekäitumisest.

Prognoosi tulemused on esitatud aastate 2022–2040 kohta, tegevuspiirkonnale on koostatud baas-stsenaarium ja rändestsenaarium. Baas-stsenaariumis eeldatakse tavapäraselt, et tegemist on suletud rahvastikuga, mis tähendab, et selle koostamisel rännet ei arvestata ning analüüsitakse sündimus- ja suremuskäitumise mõju tuleviku rahvastiku arengule. Seega iseloomustab baas-stsenaarium tänaseks kujunenud rahvastiku sisemist taastevõimet.

Rändestsenaariumis on arvestatud püstitatud eelduste alusel toimuva väljarändega. Peamiseks eelduseks on, et tegevuspiirkonna rahvaarv jätkab kahanemist mahus -1,5% aastas. Kui lähteaastal moodustab kahanemise mahust $\frac{2}{3}$ negatiivne rändeiive ja $\frac{1}{3}$ negatiivne loomulikust iive, siis ajas rändeiibe osatähtsus väheneb ning prognoosiperioodi lõpuks on olukord vastupidine.

Prognoosi väljundiks on valla tuleviku rahvaarv erinevates vanuserühmades. Prognoosistsenaariumite koostamiseks on kasutatud tarkvara *Spectrum*. Prognoosistsenaariumitele püstitatud eelduseid on kirjeldatud järgnevalt:

Baas-stsenaarium (joonistel A):

- Püstitatud on eeldused, kus rändeprotsessidega ei ole arvestatud ehk stsenaarium iseloomustab rahvastiku sisemist taastevõimet.
- Summaarse sündimuskordaja eelduste aluseks on näitaja viimase kuue aasta dünaamika üldistus ehk 1,7 last viljakas eas naise kohta ja kordaja jääb samale tasemele prognoosiperioodi lõpuni.
- Kagu-Eesti maakondade (Võru ja Põlva maakond) meeste ja naiste oodatav eluiga sünnimomendil aastal 2019/2020 (meestel 72,5 ja naistel 82,9 eluaastat) pikeneb prognoosiperioodi lõpuni.

Rändestsenaarium (joonistel B):

- Stsenaarium iseloomustab võimalikku rahvastiku tulevikuarengut kindlate rändeeelduste realiseerumisel.
- Rände-eelduseks on, et prognoosiperioodil kokku lahkub negatiivse rändesaldo tulemusel tegevuspiirkonnast 900 elanikku. Lähteaastal lahkub 70 elanikku, rändemaht ajas kahaneb.
- Summaarse sündimuskordaja eelduste aluseks on näitaja viimase kuue aasta dünaamika üldistus ehk 1,7 last viljakas eas naise kohta ja kordaja jääb samale tasemele prognoosiperioodi lõpuni.
- Kagu-Eesti maakondade meeste ja naiste oodatav eluiga sünnimomendil aastal 2019/2020 (meestel 72,5 ja naistel 82,9 eluaastat) pikeneb prognoosiperioodi lõpuni.

Prognoosi väljundiks on rahvaarv olulistest vanuserühmades.

Küsitlus liikmete ja taotlejate hulgas

Küsitlus viidi läbi veebipõhiselt, kasutades uuringutarkvara *SurveyMonkey*. Vastajatel oli aega kaks nädalat (13.–25.04.2022). Kokku saadeti välja 192 ankeeti, millest vastused saadi 84-le. Küsimuste lõikes vastajate arv varieerub.

Küsimusi oli kokku 27 ja need hõlmasid vastaja tausta, hinnanguid tegevuspiirkonnale (tugevused, kitsaskohad, eripära), tegevusgrupile (rahulolu tegevustega) ning toetuste mõjususele (eesmärkide ja meetmete asjakohasus, täituvus jms). Samuti kaardistati ootusi uuele rahastusperioodile.

Fookusgrupi intervjuud

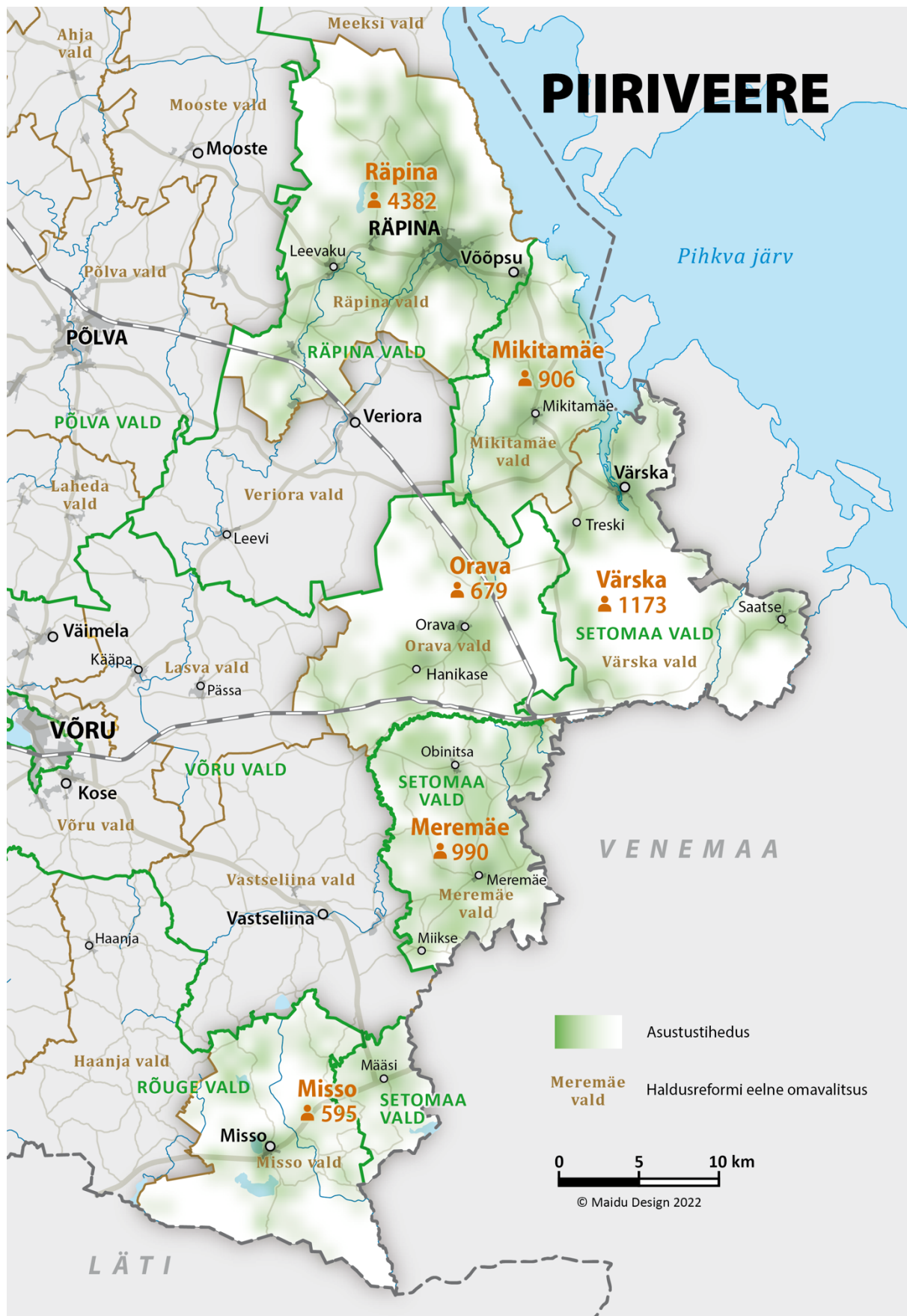
Täpsustamiseks ja interpreteerimaks küsitluse tulemusi ning saamaks kvalitatiivset sisendit tegevuspiirkonna arenguvajaduste kohta viidi läbi neli fookusgrupi intervjuud piirkonna omavalitsuste (5 inimest), ettevõtjate (6 inimest) ja kolmanda sektori (7 inimest) esindajatega, samuti PVL-i juhatuse ja bürooga (6 inimest). Intervjuude käigus täpsustati piirkonna tugevusi, nõrkusi, võimalusi ning ohte. Samuti uuriti piirkonna eripärade, ühtsuse, möödunud perioodi kogemuste jms kohta.

Eelmise perioodi analüüs

Eelmise perioodi analüüs hõlmas toetuste ülevaadet meetmete ja taotlejate kaupa, samuti hinnati eesmärkide saavutamist kehtivas strateegias sätestatud indikaatorite alusel. Lisaks koostati esitatud taotluste (191 positiivse, 39 negatiivse otsusega) põhjal valim (55 projekti), saamaks ülevaadet taotluste üldisest kvaliteedist ning hindamiseks nende uuenduslikkust.

Vaatluse all oli periood 2016–2020 kui algne eelmine periood, millega oleks seatud eesmärgid pidanud saavutatud olema. Üleminekuperioodi näitajad vaadeldi põgusalt.

Olukorra analüüs koosneb neljast peatükist. Neist esimene käsitleb organisatsiooni, teine tegevuspiirkonda, kolmas eelmist perioodi ja neljas võtab kokku piirkonna peamised arenguvajadused.

Joonis 1. Piiriveere Liidri tegevuspiirkond

1 Organisatsioon

1.1 Liikmeskond

Piiriveere Liidri tegevuspiirkonna moodustavad nelja omavalitsuse alad. Seejuures kuulub tervikuna tegevuspiirkonda üksnes Setomaa vald, Rápina, Võru ja Rõuge valdadest on piirkonnas üksnes osad alad. 2017. a haldusreformi eelselt kuulusid tegevuspiirkonda kuue valla (Rápina, Várska, Mikitamäe, Meremäe, Misso ja Orava vald) alad.

Liikmeskonna moodustavad kõigi kolme sektori esindajad, keda on sajakonna ringis. Piiriveere Liidri liikmetel on õigus osaleda hääleõigusega üldkoosolekul, olla valitud ühingu organitesse, saada teavet ühingu tegevuse kohta ning saada osa liikmetele ettenähtud soodustustest (näiteks õppereisid). Üldkoosolekul kinnitatakse muuhulgas organisatsiooni strateegilised dokumendid ja põhikirjamuudatused ning iga-aastaselt rakendus-tegevuskavad ja majandusaasta aruanded.

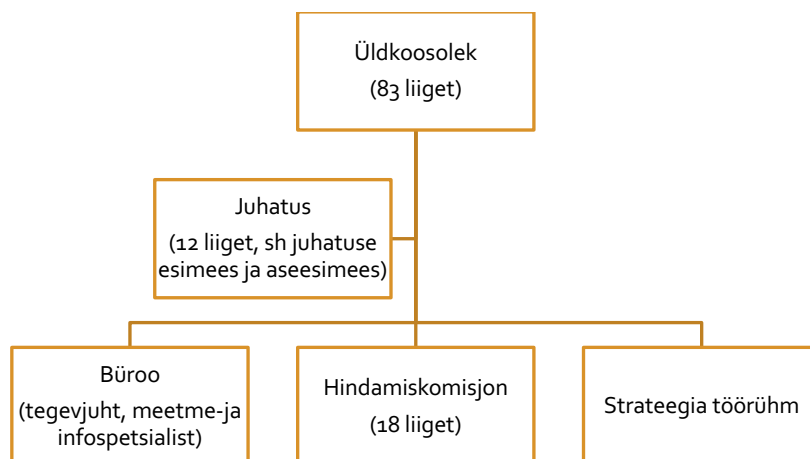
1.05.2022 seisuga kuulub Piiriveere Liidri liikmeskonda 83 liiget: 4 kohalikku omavalitsust, 55 ettevõtjat ja 24 mittetulundussektori organisatsiooni (Tabel 1). Liikmete nimekiri omavalitsusüksuste ja EMTAK-i koodide kaupa asub ühingu [kodulehel](#).

Tabel 1. Piiriveere Liidri liikmeskond

Omavalitsus	KOV	MTÜ	Ettevõtte	Kokku
Setomaa vald	1	10	21	32
Rápina vald	1	8	21	30
Võru vald	1	3	9	13
Rõuge vald	1	3	4	8
Kokku	4	24	55	83

1.2 Juhtimine ja töökorraldus

PVL-i juhtorganiteks on liikmete üldkoosolek ja juhatus (Joonis 2). Projekte hindab 18-liikmeline komisjon, lisaks tegutseb mitteformaalselt strateegia töörühm.

Joonis 2. Piiriveere Liidri struktuur

Üldkoosolek

Ühingu kõrgemaks organiks on liikmete üldkoosolek, mis kutsutakse kokku vähemalt kord aastas juhatusesimees poolt, vajadusel toimuvad ka erakorralised üldkoosolekud. Üldkoosoleku pädevuses on juhatusesimees liikmete määramine ja tagasikutsumine. Üldkoosolekul on igal liikmel üks hääl.

Juhatus

Ühingu esindab ja selle tööd korraldab 12-liikmeline juhatus, keda esindab juhatusesimees või aseesimees üksinda või teised juhatusesimees liikmed ühiselt.

Juhatusesimees kinnitab üldkoosolek põhimõttel, et juhatusesimees on ühingu liikmeks oleva iga omavalitsuse kohta:

- Üks omavalitsuse poolt nimetatud omavalitsuse esindaja avaliku sektori esindajana
- Üks esindaja omavalitsuse mittetulundussektorist või ettevõtlussektorist
- Omavalitsus, mille PVL-i tegevuspiirkonnas on enam kui 3000 elanikku, saab täiendavalt juhatusesimees juurde 1 esindaja mittetulundussektorist ja 1 esindaja ettevõtlussektorist.

Juhatus kinnitatakse tähtajaga kolm aastat, juhatusel on esimees ja aseesimees.

Büroo

2022. aastal töötab PVL-i büroos kaks töötajat – igapäevast tööd juhib tegevjuht, keda abistab meetme- ja infospetsialist.

Tegevjuhi tööülesanneteks on üldine büroo juhtimine, suhtlemine koostööpartneritega Eestis ja välisriikides, suhtlemine rahastajatega, suhtlemine juhatusega, suhtlemine ja lepingute sõlmimine alltöövõtjatega, projektide koostamine ja koordineerimine jne.

Meetme- ja infospetsialisti tööülesanded on eelkõige taotlejate projektide menetlemisega seotud aruandlus, taotlusvoorudega tegelemine (sh projektitaotluste tehniline kontroll, meetmenõustajate ja hindamiskomisjoni töö koordineerimine) taotlejate nõustamine ning tegevjuhi assisteerimine. 2021. aastal suurendati töökoormuse kasvades meetme- ja infospetsialisti tööaega 40 tunnini nädalas.

Võimalusel ja vajadusel võetakse strateegia rakendamise perioodil juurde täiendavaid töötajaid töölepingu või töövõtulepingu alusel (näiteks meetmenõustajad). Lõppenud strateegiaperioodil kasutati meetmenõustajate abi, kes olid kontaktisikuteks potentsiaalsetele taotlejatele meetmeid puudutavates küsimustes ning pakkusid nõu ja abi projektide koostamisel, viisid läbi infopäevi jne.

Hindamiskomisjon

Taotluste menetlemise ja hindamise korraldamise eest vastutab juhatus ja hindamist korraldab büroo. Taotluste hindamise viib läbi hindamiskomisjon, kelle ülesandeks on hinnata projektitaotlustes kavandatud tegevuste vastavust kohaliku tegevusgrupi strateegiale ja rakenduskavale ning koostada hindamistulemuste põhjal projektitaotluste paremusjärjestuse ja rahastamise suuruse ettepanek.

Vooru hindamisel osalevate komisjoni liikmete arv on võrdne enne haldusreformi tegevuspiirkonnas PVL-i liikmeks olnud kohalike omavalitsuste arvuga (6 liiget). Kokku on hindamiskomisjonis 18 liiget (igast piirkonnast 3 liiget). Hindamiskomisjoni võib kaasata ka täiendavaid eksperte või küsida kirjalikke ekspertarvamusi.

Analüüsi tulemuste arutelul ilmnas, et mitte alati ei ole komisjoni liikmed tööks piisavalt kompetentsed. Seega on soovitus edaspidi üle vaadata hindamiskomisjoni määramise põhimõtted.

Strateegia töörühm

Lisaks eelpool nimetatutele tegutseb PVL-i juures ka strateegia töörühm, mille eesmärgiks on strateegia koostamine ja muutmine vastavalt vajadusele. Töörühm arutab võimalikke muudatusi (meetmete sõnastused, vahendite jaotamine jms) ja teeb üldkoosolekule ettepaneku strateegia korrigeerimiseks.

Töörühmal ei ole üldkoosoleku poolt antud mandaati, tegemist on vabatahtliku panustamisega ühingu töösse vastavalt rühma liikmete ekspertiisivaldkondadele.

Organisatsioon ja selle arendamine

PVL-i kui organisatsiooni väljakutseteks on liikmete aktiveerimine ja parem kaasamine PVL-i tegevustesse, sh nii tõhusama infovahetuse ja avatuse kui enamate ühistegevuste ning ürituse kaudu, milleks küllaltki suur liikmetepoolne ootus. Võimalikeks väljakutseteks või arengusuundadeks on ka PLV-i strateegilise vaate tugevdamine, et PVL-il oleks olemas ja liikmetele ka teada selgem strateegia, mida tahetakse saavutada, sh tagasivaade senise töö

tulemuslikkusele ning suurem koostöö – nii ettevõtjate, kogukondade ja KOV-idega kui ka sektorite vaheline ja ülene ning koostöö erinevate eärühmadega – eelkõige noortega, aga ka eakatega. Sellised muutused eeldavad ka seniste koostöö- ja kaasamispraktikate ja oskuste täiendamist.

PVL-i juhatuse ja büroo sõnul on viimastel aastatel liikmete aktiivsus vähenenud, millele on omakorda kaasa aidanud COVID-kriis. Selles vaates muutub liikmete aktiviseerimine ja kaasamine eriti oluliseks.

1.3 Koostöö

Kõige tihedam riigisisene koostöö on olnud ning on jätkuvalt aktuaalne Kagu-Eesti tegevusgruppidega, kelleks on Võrumaa, Põlvamaa ja Valgamaa partnerluskogud ning Peipsi järvega piirnev Tartumaa Arendusselts. Piiriveere Liider osaleb erinevates koostööprojektides koos teiste tegevusgruppidega korraldades ühiseid üritusi, koolitusi või õppereise, et õppida teiste kogemustest. Eelmisel perioodil on tihedam koostöö olnud MTÜ Peipsi-Alutaguse Koostöökoja ja MTÜ Peipsi Kalanduspiirkonna Arendajate Koguga.

Möödunud perioodil on PVL-i koostööprojektid olnud seotud ürituste korraldamisega (Peipsi järvefestivalide ja õpilasmaleva korraldamine), piirkonna turundamisega (*Yellow Frames*) ning erinevate organisatsiooni sissepoole suunatud tegevustega (sh meeskonnakoolitused PVL-i meeskonnale ning Peipsimaa Koostööfoorumi meeskonnale, kuhu kuulus lisaks PVL-i meeskonnale ka Mittetulundusühing Peipsi-Alutaguse Koostöökoja ja Mittetulundusühingu Peipsi Kalanduspiirkonna Arendajate Kogu). Strateegia koostamise hetkel kestab rahvusvaheline koostööprojekt „Kogukondade tugevdamine ja turismi edendamine *National Geographic* kollaste akendega“, mille partneriteks on Tartumaa Arendusselts, Jõgevamaa Koostöökoda, Valgamaa Partnerluskogu, Võrumaa Partnerluskogu ja linnad: Elva, Tartu, Valga ning Võru. Samuti jätkuvad tegevused ühisprojektis „Piiriveere vaimsure värskendamine“ ühingu liikmetele eesmärgiga teadvustada ja ärgitada meeskonnatööd (2020–2022).

Peamisteks valdkondadeks, milles koostöö annab piirkonna ja kohaliku tegevusgrupi arengule lisandväärtust, arvestades tegevusgrupi eripärasid, on kultuuripärand, sotsiaalne kaasatus, ettevõtluse arendamine. Viimasel ajal on tähtsustunud noorte temaatika, mille tarbeks on PVL koostanud täiendavaid rahastustaotlusi (nt Erasmus+).

PVL-i liikmete hinnangud koostööle ja selle perspektiividele on erinevad. On üksikuid küsitlusele vastanud liikmeid, kes ei ole üldse teadlikud PVL-i koostööst teiste tegevusgruppidega või teiste osapooltega või ei pea seda vajalikuks. Koostööperspektiivide osas tuuakse enim välja koostööd ettevõtjatega, sh väikeettevõtjatega ja elustiili ettevõtjatega. Samuti tuuakse välja koostööd teadusasutustega ning eraldi mainitakse ka koostööd Tartu linna ja valla organisatsioonide ning nende piirkondade ettevõtjatega, mis aitaks kasutada Tartumaa potentsiaali – ülikoole, tööstust, ettevõtjaid. Koostööd peetakse vajalikuks ka teiste piirkondadega nii Eestis (nt Võru ja Põlva LEADER-i piirkonnad) kui rahvusvaheliselt. Lisaks peavad mõned liikmed vajalikuks enam koostööd noorte ja eakatega ning mainitakse ka piirkonda kolinud uute peredega koostööpotentsiaali, kuna neil on sageli kogemust ja kompetentsi, mida piirkonna arendamisel rakendada.

2 Tegevuspiirkond

2.1 Piirkonna sidusus

Tegevusgrupi piirkond on geograafiliselt küllaltki hajus ja mittekompaktne, ent kultuuriliselt, majanduslikult ja sotsiaalselt tunnetatakse piirkonna ühtsust eelkõige ühise kultuuri ja väärtusruumi ning tegevusgrupi liikmeks olevate piiräärsete valdade ühiste probleemide kaudu.

Peamisteks tegevuspiirkonna ühtsust väljendavateks märksõnadeks on:

- Ühine kultuuriruum, Seto ja Võru kultuuri lähedus
- Ajalooline pikaajaline läbikäimine
- Eesti-Vene piiri lähedus
- Ühesugune sotsiaalmajanduslik olukord
- Huvi arenguks, koostööks ja edasiviivateks muutusteks

PVL-i liikmete seas läbi viidud küsitlusele vastanutest töid pea pooled tegevuspiirkonnale iseloomuliku ühisosana esile just **kultuurilise ühtekuuluvuse**, sh vaimsed väärtused ning Setomaa erilise kultuuriruumi ja sellega seonduvad ettevõtmised.

Sageli toodi ühtekuuluvuse allikana esile ka **piiriregiooni kuulumine** – Piiriveere on Eesti kagunurka ühendav tegevuspiirkond, mida iseloomustab piir Venemaaga, Peipsi järv ning Vana-Võromaa ja Setomaa kultuuri sümbioos. Samuti toodi ühisosana välja **sarnaseid probleeme**, mis vajavad lahendamist ning mis teevad koostöö võimalikuks ja loovad eelduse ühistegevuseks: väikesed külad, hajaasustus, transpordi ja teede probleemid ning muud äärealadele omased mured – noored kolivad piirkonnast ära, elanikkond vananeb. Kagu-Eesti piirkonnas laiemalt on inimestel sarnasem mõtlemine ja üksteise mõistmine. Peamine eesmärk on püsima jäämine, et säiliks normaalne elukeskkond (koolid, kaubandus, erinevad töökohad jne).

Sellest tulenevalt nähakse, et piirkonna **ettevõtjatel on ühised huvid** ja sarnased eesmärgid – soov säilitada elu maal ja arendada piirkonda, soov väärtustada kohalikku tootmist ja panustada väikeettevõtlusesse, mis tooks kaasa töökohad, hea maine, huvi piirkonna vastu – et piirkond muutuks atraktiivsemaks ja eristuvaks, sh ka keele ja kultuuri poolest. Ühisosa nähakse ka selles, milliseid tegevusalasid piirkonnas oluliseks peetakse, näiteks toidlustuses teistest Eesti piirkondadest eristuvale toidutraditsioonidele tuginev ettevõtlus, mahetootmine, elustiiliettevõtete kasvav populaarsus piirkonnas jne.

Kultuuriline ühtsus

Tegevuspiirkonna territooriumil asub maailma kultuuri mõistes unikaalne ajalooline võru-seto kultuuripiirkond. Kõigis omavalitsustes tehakse piiriülest koostööd Vene Föderatsiooni Pihkva oblastiga – vastastikku osaletakse kollektiividega kontsertidel, spordiüritustel, koolitustel, käiakse laatadel, toimub õpilasvahetus, traditsioonilised seto peod ehk kirmaskid. Setomaa Valdade Liidu eestvedamisel piirkonnas läbiviidud uuring, mille raames küsitleti üle 3000 inimese, toob välja tugeva unikaalse omakultuuri olemasolu. Üle 40% küsitletutest arvas, et elamine just selles piirkonnas teeb nende kultuurielu

mitmekesisemaks. Üle 50% arvas, et see aitab neil paremini tunnetada oma päritolu ja juuri. Üle poole nendest, kel juured selles piirkonnas, ei ole ka töökoha pärast valmis elukohta vahetama. Enam kui kolmveerand küsitletutest peab kohalikuks keeleks võru või setu keelt ning üle 50% kasutab seda pidevalt.

Lisaks võro ja setu kultuuriruumile on Lämmijärve ääres esindatud ka veel vene vanausulised. Niisiis on piirkond kultuuriliselt hästi mitmekesine.

Geograafiline ühtsus

Piiriveere Liidri tegevuspiirkonda piirab ida- ja kagupoolsest küljest riigipiir Venemaaga ja lõunapoolsest küljest riigipiir Lätiga. Vahetuteks piiriäärseteks omavalitsusteks on Röpina vald Põlva maakonnas, Setomaa vald Võru maakonnas. Neist Röpinal on veepiir, Setomaal nii vee- kui maapiir, Rõuge vallal maapiir. Lisaks kuulub tegevusgruppi veel Võru vald, mis Setomaa vallaga. Keskkonna-alaselt tundlikeks piirkondadeks on Lämmi- ja Pihkva järv ning Piusa jõgi. Setumaa kunagisel Petserimaal hõlmab nüüdsest Võrumaast Setomaa valla ning hulga 1945 Pihkva oblastisse arvatud setu külasid Piusa alamjooksul, Petserist idas ja Pihkva-Riia maantee piirkonnas. Röpina rajoon (1950–1961) hõlmas nüüdse Põlvamaa idaosa.

Majanduslik ühtsus

Piiriveere tegevuspiirkonnas ühtekuuluvuse aluseks on ajaloo, kultuuripärandi ja looduskeskkonna omavaheline sümbioos säästliku ja loodussõbraliku ettevõtluse toetamisel. Piiriveere Liidri tegevuspiirkond on kogu ulatuses maapiirkond. Enamus elanikest elab külades ja alevites. Piirkonna kõik vallad kuuluvad ebasoodsasse piirkonda (LFA).

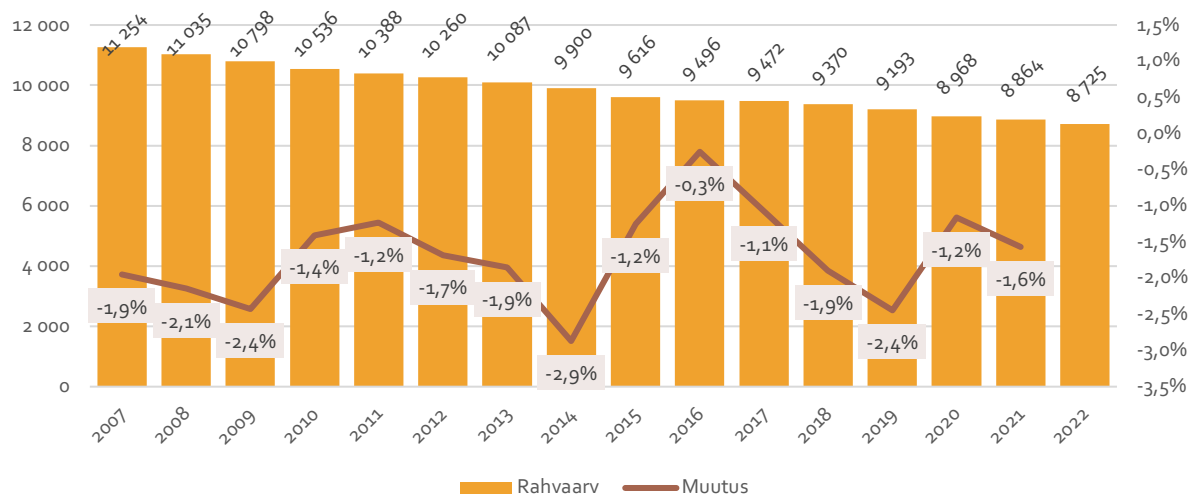
Antud piirkonnas on kaks toimivat rahvusvahelist piiri- ja tollipunkti – Koidula ja Luhamaa Võru maakonna Setomaa vallas. Transiitkaubanduse vähenemine võib mõjutada ka piirkonna logistilist hõivatust ning see omakorda uute töökohtade loomist. Ettevõtlusalaselt on valdav primaarsektor, suure osa ettevõtete tegevusalaks on põllumajandus, metsandus või kalapüük (**vt ka ptk 2.4**). Võrreldes Eesti keskmisega on piirkonnas rohkem ka majutuse ning toitlustusega tegelevaid ettevõtteid. Tööhõives on oluline osa avalikul sektoril. See on iseloomulik taanduvale agraarpiirkonnale, kus noortele ei ole töökohti ja õppimisvõimalusi ning toimub aktiivsemate ja nooremaeliste väljaränne. Vaja on toetada mikro- ja väikeettevõtlust, soodustades töökohtade mitmekesistamist.

2.2 Rahvastikuarengud

Võru ja Põlva maakonnas elas 2022. alguses kokku 71 105 elanikku. Maakondade rahvaarv on viimase 15 aasta jooksul kahanenud enam kui 17 000 elaniku ehk aastakeskmiselt -1,1% võrra (haldusreformi käigus toimunud piiride muutuse mõju on näitaja seisukohalt vähetähis). See on oluliselt kiirem kui Eesti rahvaarvu kahanemise tempo (aastakeskmiselt -0,1%).

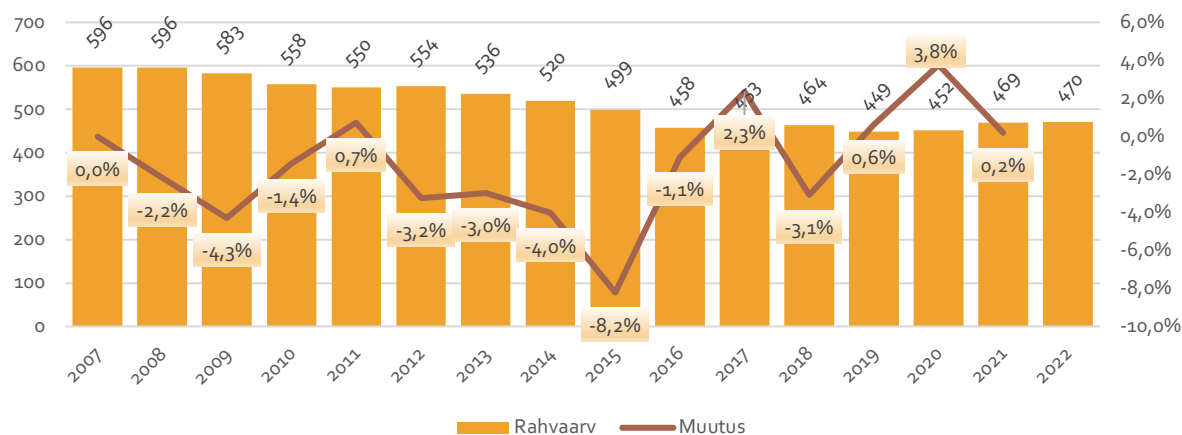
Elanike arv Piiriveere Liidri tegevuspiirkonnas oli rahvastikuregistri andmetel 1. jaanuari 2022. a seisuga 8725 inimest. Tegevuspiirkonna rahvaarv moodustab 12% maakondade rahvaarvust. Viimase 15 aasta jooksul on rahvaarv tegevuspiirkonna territooriumil

aastakeskmiselt kahanenud -1,5%, kokku u 2500 inimese võrra, seega kiiremini kui Põlva ja Võru maakondades keskmiselt. Kahanemise tempo on olnud mõningate kõikumistega, kuid üldjoontes ühtlane. Haldusreformi eelse ja järgse aja vaates selles osas erinevus puudub (Joonis 3).

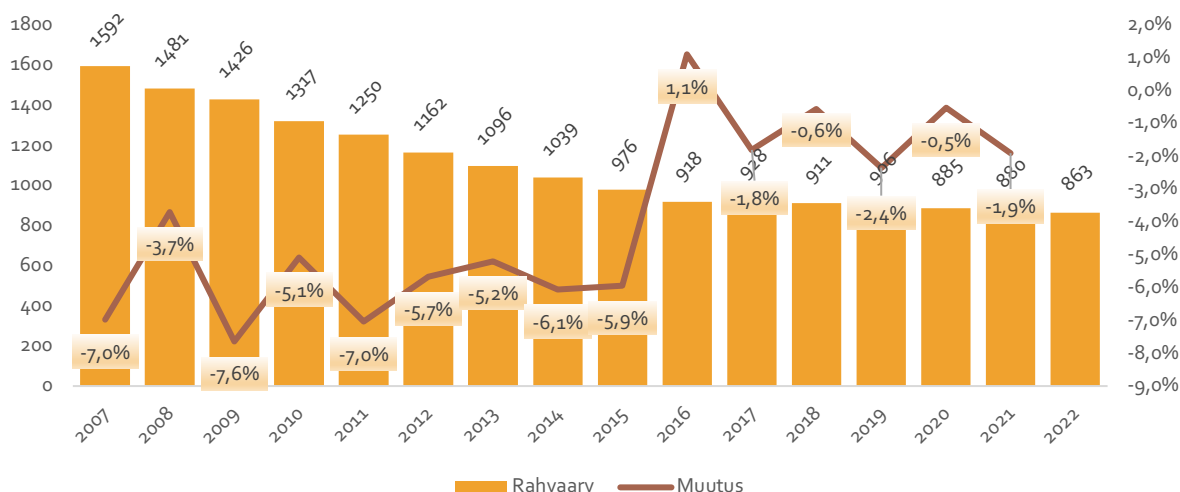
Joonis 3. Rahvaarvu muutus perioodil 2007–2022 (rahvastikuregister)

Kuni 6-aastaste laste arv on kahanenud. Kui 2022. aasta alguses on vanusrühmas 470 last, siis 15 aastat tagasi oli neid enam kui saja võrra enam. Teisalt on viimased seitse aastat vanuserühma arvukus püsinud 450 kuni 470 lapse vahemikus (Joonis 4).

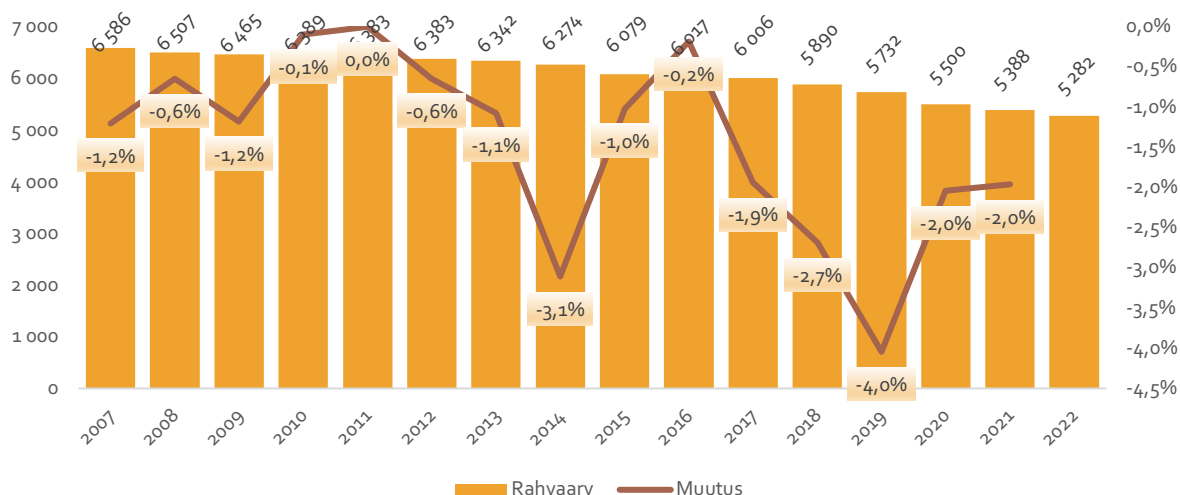
Joonis 4. Vanuserühma 0–6 muutus perioodil 2007–2022 (rahvastikuregister)

Koolieas laste arv on vaatlusperioodil samuti oluliselt vähenenud, kui 2022. aasta algul elas piirkonnas 863 7–18-aastast, siis 15 aastat tagasi pea kaks korda enam – 1592. Koolieas laste arv kahanes enim perioodi esimesel poolel, 2016. aastast alates on see olnud suhteliselt stabiilne (Joonis 5).

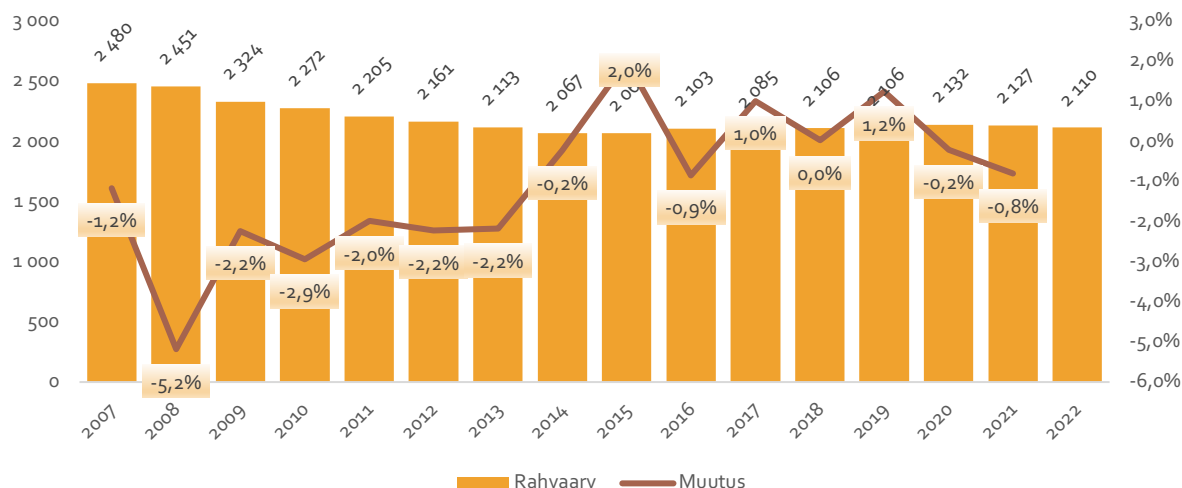
Joonis 5. Vanuserühma 7–18 muutus perioodil 2007–2022 (rahvastikuregister)

Töealine elanikkond (vanuserühm 19–64) on perioodil 2007–2022 läbivalt olnud kahanev või stabiilne, erandiks on haldusreformi eelsed aastad. Piirkonnas kokku on 5282 töeas elanikku (Joonis 6).

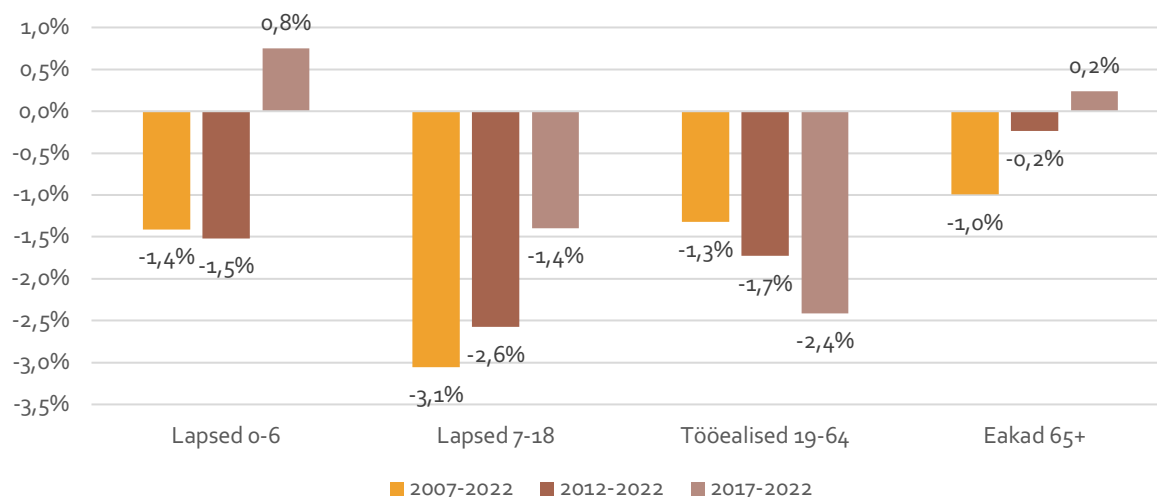
Joonis 6. Vanuserühma 19–64 muutus perioodil 2007–2022 (rahvastikuregister)

Eakate arvukus on perioodi algupoolel järjepidevalt kahenenud, kuid aastast 2013 olnud väheldaste kõikumistega pigem stabiilne. Viieteistkümne aasta jooksul kokku on 65-aastaste või vanemate elanike arv siiski vähenenud 370 võrra (Joonis 7).

Joonis 7. Vanuserühma 65+ muutus perioodil 2007–2022 (rahvastikuregister)

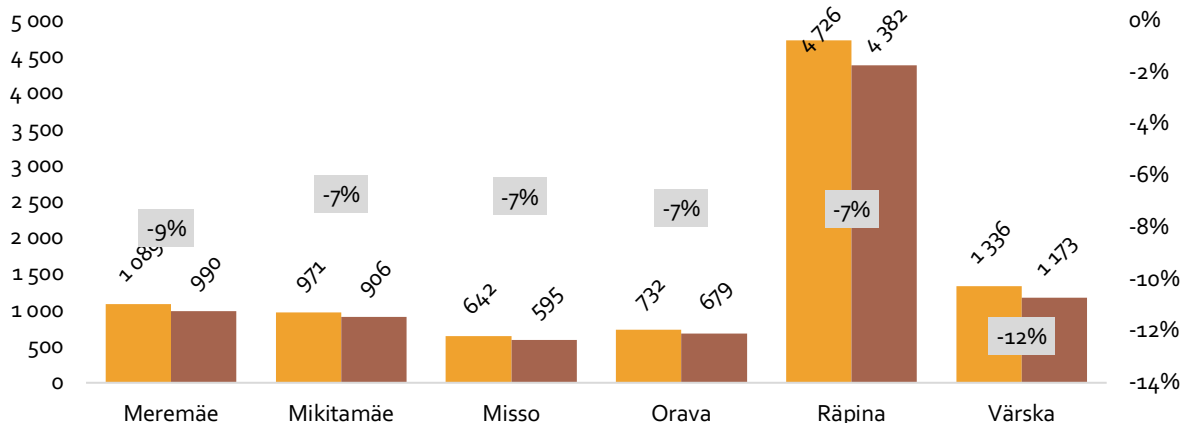
Vanuserühmade aastakeskmine muutuste dünaamika ajaperioodidel on olnud erinev. Kuni 6-aastaste ja eakate arvu vähenemine on pööranud perioodi lõpus kasvule, koolieas laste arvu vähenemine on pidurdunud ning tööealiste arvu vähenemise tempo on kiirenenud (Joonis 8).

Joonis 8. Rahvaarvu aastakeskmine muutus vanuserühmades 2007–2022 (rahvastikuregister)

Tegevuspiirkond on töös jaotatud kuueks alapiirkonnaks haldusreformile eelnenud omavalitsusüksuste jaotuse alusel. Pool elanikkonnast (ligi 4400 elanikku) paikneb Räpina piirkonnas. Värska piirkonnas elab enam kui 1100, Meremäe ja Mikitamäe piirkondades mõlemas u 900 elanikku ning Misso ja Orava piirkonnas u 600 elanikku.

Viimase kuue aasta vaates saab piirkondade rahvaarvu muutuse vaates eristada kahte trendi. Kiiremini (9–12%) on kahanenud Meremäe ja Värska piirkonna elanike arv. Kahanemine on olnud aeglasem (7%) teistes piirkondades (Joonis 9).

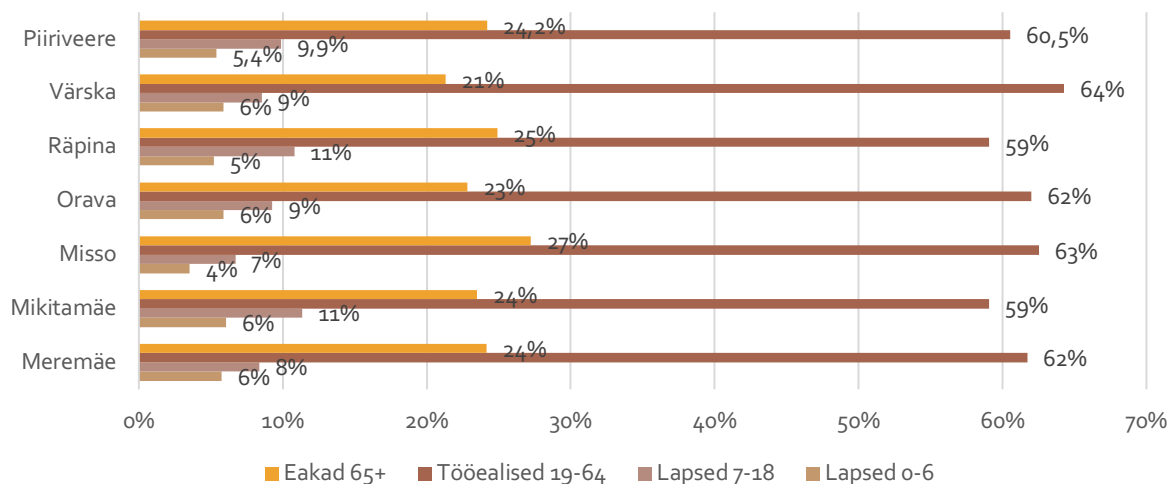

Joonis 9. Rahvaarvu muutus piirkondades 2016–2022 (rahvastikuregister)

Loomulik iive on Piiriveere Liidri tegevuspiirkonnas olnud negatiivne ehk surmade arv ületab sündide arvu. Möödunud kuuel aastal on aastane sündide arv jäänud 55 ja 75 sünni vahemikku. Summaarne sündimuskordaja on olnud keskmiselt tasemel 1,7 last fertiilses eas naise kohta. See on allpool rahvastiku taastetaset (keskmiselt 2,1 last), kuid kõrgem Eesti keskmisi näitajaid samal perioodil (vahemikus 1,58-1,67 last).

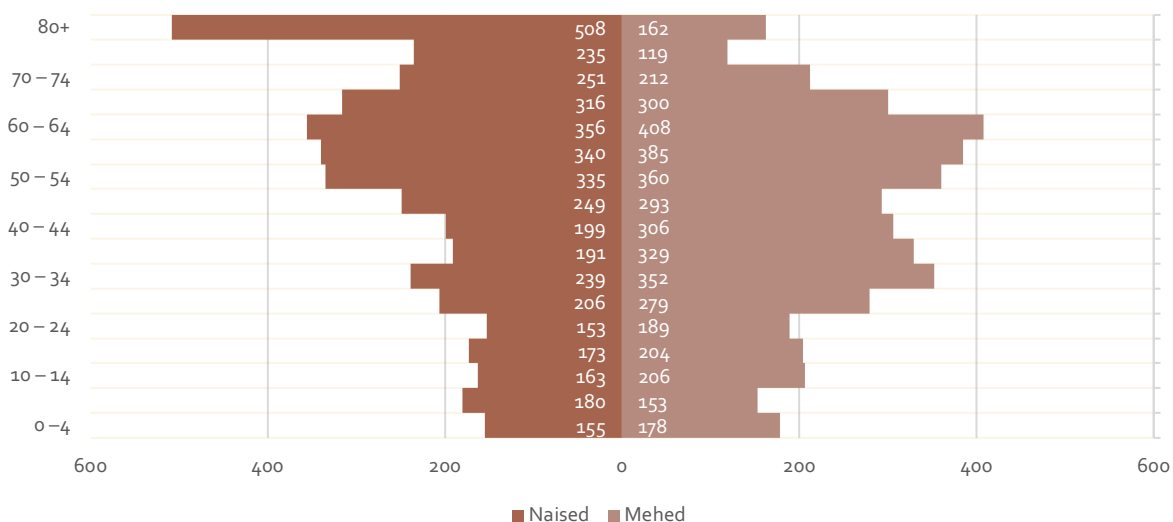
Sündide arvu langust on aidanud pidurdada eeldatavasti riiklikud perepoliitika meetmed (nt kolmanda lapse kõrgem toetus). Samas on ema keskmine vanus lapse sünnil nii Eestis tervikuna kui ka Kagu-Eesti maakondades kasvanud. Rahvaarvult väiksemate põlvkondade peamisse viljakasse ikka jõudmisel hakkab sündide arv vähenema. Rahvaarvu järjepidev kahanemine on olnud põhjustatud ligi 2/3 ulatuses negatiivsest rändesaldost ja enam kui 1/3 ulatuses negatiivsest loomulikust iibest.

Tegevuspiirkonna elanikest 5,4% on kuni 6-aastased, 9,9% vahemikus 7–18 eluaastat, tööealisi on 60,5% ning 65-aastaseid ja vanemaid elanikke 24,2 % kogurahvastikust. Kuni 18-aastaste osakaal kogurahvastikus (15,2%) on oluliselt madalam Eesti keskmisest näitajast (20,2%). Tööealisi on võrreldes Eesti keskmisega (59,6%) samaväärsel tasemel, eakate osakaal rahvastikus on kõrgem (Eesti keskmine on 20,2%). Piirkondade lõikes on vanusjaotuses mõningad erinevused (Joonis 10).

Joonis 10. Vanuserühmade osakaal piirkondades 2022 (rahvastikuregister)

Vaadeldes 2022. aastaks kujunenud piirkonna elanikkonna soo-vanuskoosseisu, on näha, et elanike jaotus on vanuselisel tasakaalust väljas. Arvukaimad 5-aastased vanuserühmad, kus elanike arv on suurem kui 700, on vahemikus 50–64 eluaastat. Vanuserühmade vahemikus 25–49 eluaastat suurus jääb 500–600 vahele, kuni 24-aastaste vanuserühmade suurus aga vahemikku 330–380 elanikku. Väiksemad põlvkonnad on juba viljakasse ikka sisenenud ja trend jätkub ka järgnevatel kümnenditel. See toob kaasa tuleviku sündide arvu olulise kahanemise (Joonis 11).

Joonis 11. Rahvastiku soo-vanusjaotus Piiriveere Liidri tegevusalal seisuga 1.01.2022 (rahvastikuregister)

Ülalpeetavate määr iseloomustab ülalpeetavate (0–14-aastaste ning 65-aastaste ja vanemate) põlvkondade summaarse arvukuse suhet tööealiste (15–64-aastaste) arvukusse. Mida väiksem see suhe on, seda väiksem koormus on tööelistel. Eesti keskmine näitaja on 0,58. Piiriveere piirkonna näitaja on samaväärsel tasemel (0,56). Võrreldes Eesti keskmisega moodustavad ülalpeetavatest proportsionaalselt suurema osa eakad.

Demograafiline tööturusurve indeks arvutatakse kui 5–14-aastaste elanike ja 55–64-aastaste elanike arvukuse suhe. Indeks iseloomustab lähitulevikus tööturule sisenevate ja sealt väljuvate põlvkondade arvukuse vahet (tasakaalus rahvastiku korra võrdub ühega). Piiriveere piirkonna on tööturule sisenevad põlvkonnad oluliselt väiksemad kui sealt väljuvad. Indeksi väärtus tasemel 0,47 on oluliselt madalam võrreldes Eesti keskmisega (0,86). Lihtsustatult siseneb järgmisel kümnendil tööturule enam kui kaks korda vähem inimesi, kui sealt väljub.

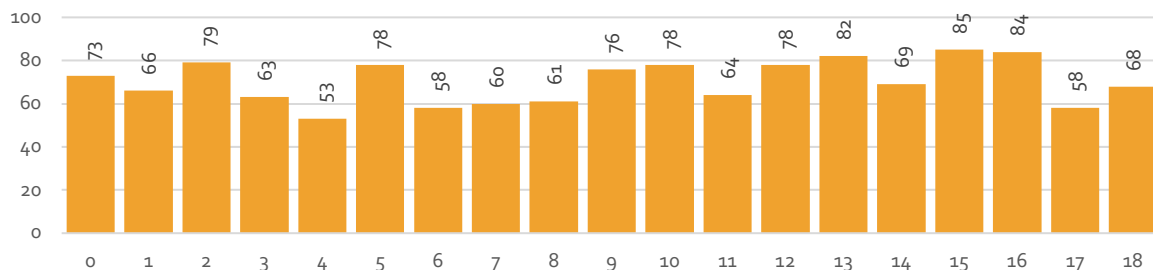
Sugude suhe näitab meeste arvu suhtena 100 naise kohta. Sugude suhe on piirkonnas kogurahvastiku vaates üldjoontes tasakaalus. Samas peamises fertiilses eas vanuserühmas (20–39) on mehi oluliselt enam kui naisi. Näitaja tase 1,46 sedastab, et igal kolmandal mehel vanuses 20–39 ei ole võimalik tegevuspiirkonnast kaaslast leida.

Kokkuvõttev profiil Piiriveere ja selle piirkondade peamistest demograafilistest näitajatest on esitatud tabelis 2.

Tabel 2. Demograafilised näitajad Piiriveere Liidri tegevusalal ja piirkondades 1.01.2022 (rahvastikuregister)

	Meremäe	Mikitamäe	Misso	Orava	Räpina	Värskas	Piiriveere
Ülalpeetavate määr	0,55	0,58	0,55	0,53	0,59	0,49	0,56
Demograafilise tööturusurve indeks	0,48	0,48	0,29	0,50	0,51	0,41	0,47
Sugude suhe	1,10	1,14	1,28	0,98	0,98	1,08	1,04
Sugude suhe vanuserühmas 20-39	1,57	1,50	1,73	1,32	1,47	1,29	1,46

Tegevuspiirkonnas on suuremaid laste aastakäike (60 last või enam) igas kooliastmes kui ka lasteaialaste hulgas. Kõige arvukamate (85 last) ja tagasihoidlikumate (53 last) aastakäikude vahe on ligi paarkümmend last ehk lasteaiarühma-klassikomplekti jagu (Joonis 12).

Joonis 12. Kuni 18-aastased lapsed Piiriveere Liidri tegevuspiirkonnas 1.01.2022 (rahvastikuregister)

Kuna piirkonnad on valdavas osas väikese rahvaarvuga, jäävad laste aastakäigud kümne lapse piirile või on väiksemad ning kõikumised vanuse lõikes on suured. Tegevuspiirkonna suurimas Räpina piirkonnas on igas aastakäigus enam kui 24 last. Vaadeldes lapsi kolmeaastaste vanuserühmadena, on näha, et hetkel on suurim laste arv suurim III ja II kooliastmes (Tabel 3).

Tabel 3. Lapsed 3-aastaste vanuserühmadena piirkondades 1.01.2022 (rahvastikuregister)

	Piiriveere	Meremäe	Mikitamäe	Misso	Orava	Räpina	Värskas
Kooli 4-6 aasta pärast	208	26	26	5	18	104	29
Kooli 3 a jooksul	189	20	17	13	17	89	33
I aste	197	25	27	8	13	97	27
II aste	220	22	22	12	15	120	29
III aste	236	15	30	11	18	140	22
Gümnaasium / kutsekool	210	21	24	9	17	117	22

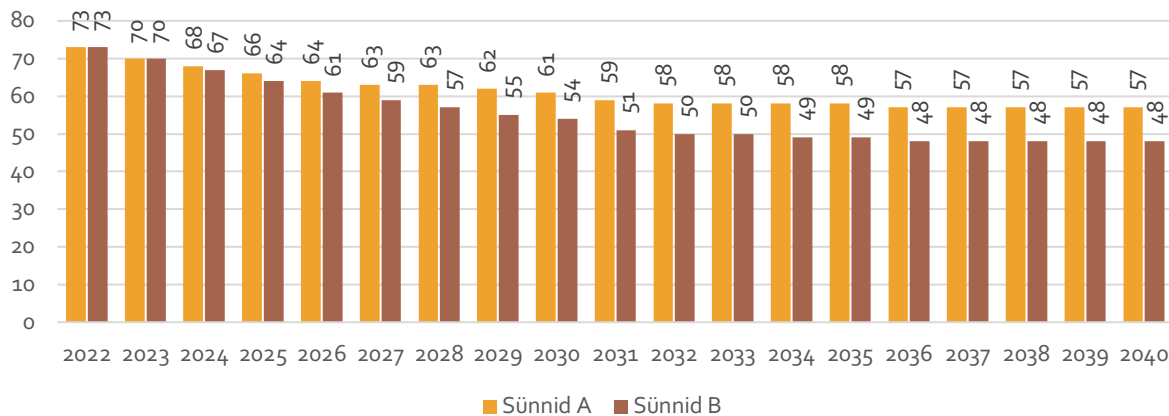
Piiriveere Liidri tegevuspiirkonna seniste rahvastikuarengute kohta saab kokkuvõtvalt välja tuua järgneva:

- Viimase 15 aasta jooksul on rahvaarv aastakeskmiselt kahanenud -1,5%, seejuures on kahanemise tempo olnud ajas ühtlane. Kokku on piirkonna elanikkond vähenenud 2500 inimese võrra. Seejuures on tegevuspiirkonna elanikkond kahanenud aastakeskmiselt kiiremini kui maakondades.
- Rahvaarvu kahanemine on olnud põhjustatud ligi 2/3 ulatuses negatiivsest rändesaldost ja enam kui 1/3 ulatuses negatiivsest loomulikust iibest.
- Tegevuspiirkonna siseste piirkondade rahvaarvu muutuse vaates on kaks trendi. Kiiremini (9–12%) on kahanenud Meremäe ja Värskas piirkonna elanike arv, teistes piirkondades on kahanemine olnud mõnevõrra aeglasem (7%).

- Rahvastiku vanusjaotus on tasakaalust väljas. Vanuserühmade arvukus näitab, et tegevuspiirkonna rahvaarv saab tulevikus stabiliseeruda olemasolevast oluliselt madalama tasemel.

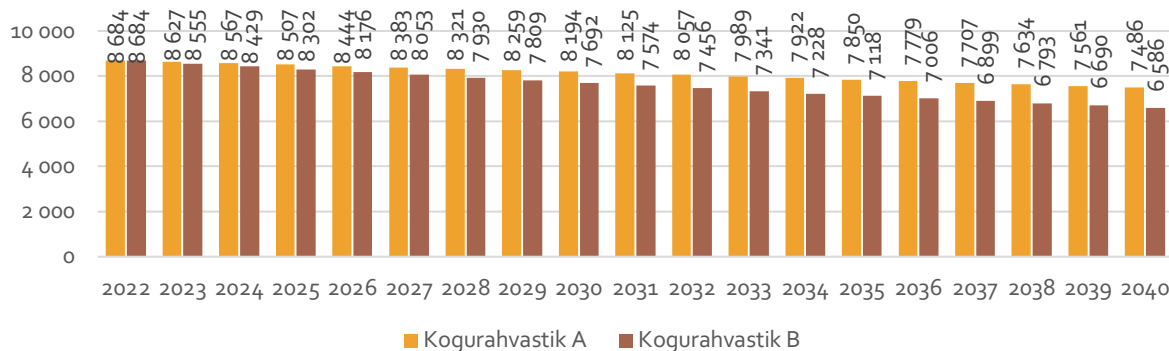
2.3 Rahvastikuprognosis

Senise sündimuskäitumise jätkudes tuleviku sünnipölvkonnad lähikümnendil nii baas- kui ka rändestsenaariumi korral kahanevad, misjärel toimub stabiliseerumine prognoosiperioodi lõpuni. Rändeta väheneb aastaks 2030 sündide arv võrreldes lähteaastatega kuni 15 lapse võrra tasemele u 60 sünni aastas. Väljarände korral sünnib uue kümnendi algul võrreldes lähteaastatega 20-25 last vähem (Joonis 13).

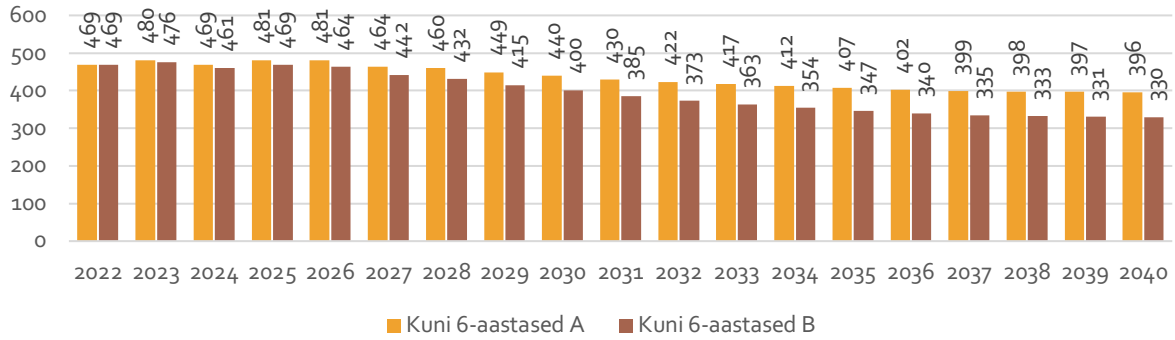
Joonis 13. Sündide arvu prognoos aastani 2040

Tegevuspiirkonna tervikvaates kahaneb tuleviku rahvaarv igal juhul. Ilma rändeliikumisteta elab piirkonnas kümnendi lõpul 500 ja aastal 2040 1200 elanikku vähem. Rände-eelduste realiseerudes toimub aastaks 2030 rahvaarvu kahanemine 7700 elanikuni ja prognoosiperioodi lõpuks 6600 elanikuni ehk elanikke saab olema 2100 võrra vähem (Joonis 14).

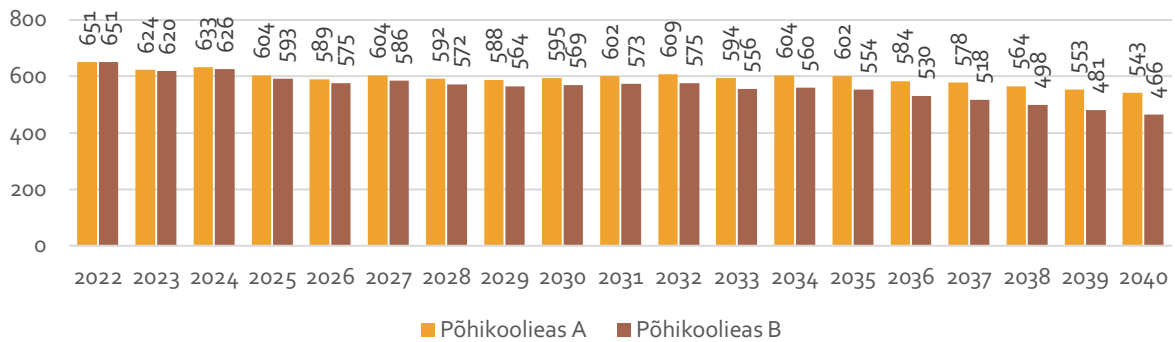
Joonis 14. Kogurahvastiku prognoos aastani 2040

Kuni 6-aastaste laste arv püsib järgneval viiel aastal stabiilne (mõnel aastal isegi kõrgem), misjärel algab kahanemine igal juhul. Kümnendi lõpuks on ilma väljarändeta võrreldes kõrghetkega kuni 40 last vähem, väljarände korral 80 vähem. Järgneval kümnendil on kahanemise jätkumine samaväärne (Joonis 15).

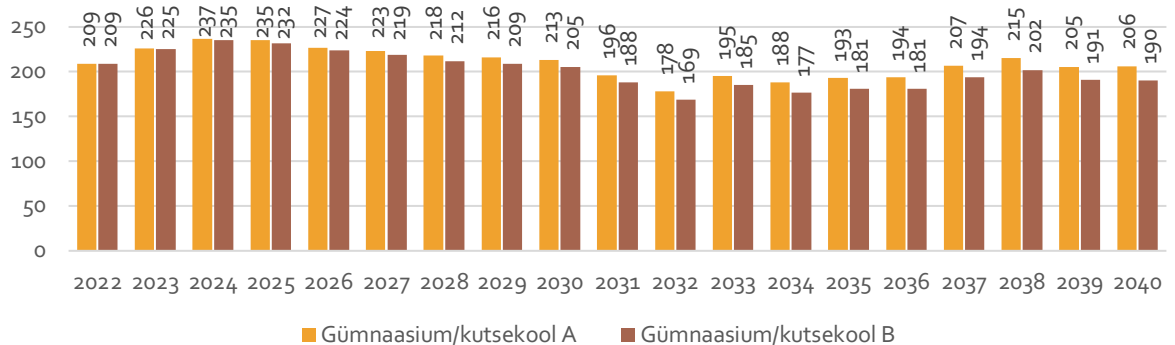
Joonis 15. Kuni 6-aastaste laste arvu prognoos aastani 2040

Põhikoolieas laste (7–15 eluaastat) arv hakkab samuti kahanema. Käimasoleval kümnendi lõpuks on võrreldes lähte aasta baas-stsenariumi järgi u 50 õpilast vähem ja rändestsenaariumi järgi u 80 õpilast vähem. Aastaks 2040 on väheneb vanusegrupp vastavalt u 110 ja u 180 õpilase võrra (Joonis 16).

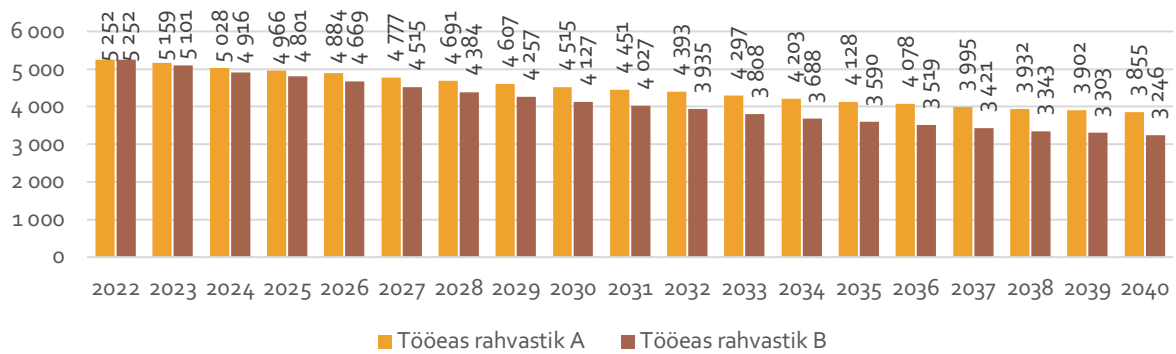
Joonis 16. Põhikoolieas laste arvu prognoos aastani 2040

Gümnaasiumi- või kutsekoolieas noorte (16–18 eluaastat) arvukus on mõlema prognoosistsenaariumi korral järgneval kümnel aastal pigem stabiilne. Peale ajutist langust 2030-ndate esimesel poolel taastub see u 200 noore tasemel (Joonis 17).

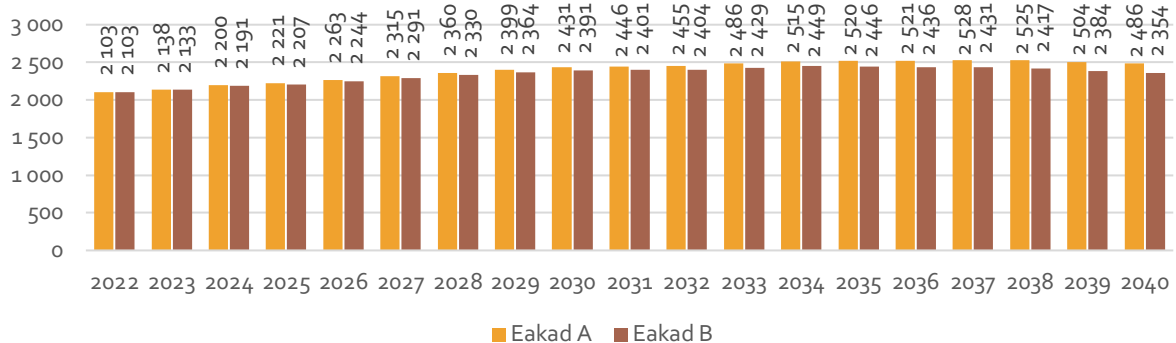
Joonis 17. Gümnaasiumi/kutsekooli eas laste arvu prognoos aastani 2040

Töoeas elanikkond (19–64 eluaastat) kahaneb igal juhul tulenevalt olemasolevast rahvastiku vanusjaotusest olulisel määral. Ka sisserände puudumisel on juba kümnendi lõpuks vanusrühmas u 700 elaniku vähem ja aastaks 2040 ligi 1400 elaniku vähem. Väljarände korral on vähenemine veelgi suurem, kümnendite lõpus saab olema vastavalt u 1100 ja ligi 2000 elaniku vähem võrreldes lähte aastal (Joonis 18).

Joonis 18. Tööeas rahvastiku vanuses 19–64 prognoos aastani 2040

Eakama elanikkonna (vanus 65+) arv suureneb tegevuspiirkonnas igal juhul 250–400 elaniku võrra (Joonis 19).

Joonis 19. Eaka rahvastiku vanuses 65+ prognoos aastani 2040

2.4 Piirkonna majanduse ülevaade

Piirivere piirkonna ettevõtete arv on perioodil 2017–2019 üldjuhul kasvanud, kuid mõnes piirkonna vallas (Räpina, Rõuge) surnud ettevõtete arv ületanud sündinud ettevõtete arvu. Piirkonna elujõulisuse tagamiseks on oluline uute ettevõtete loomine.

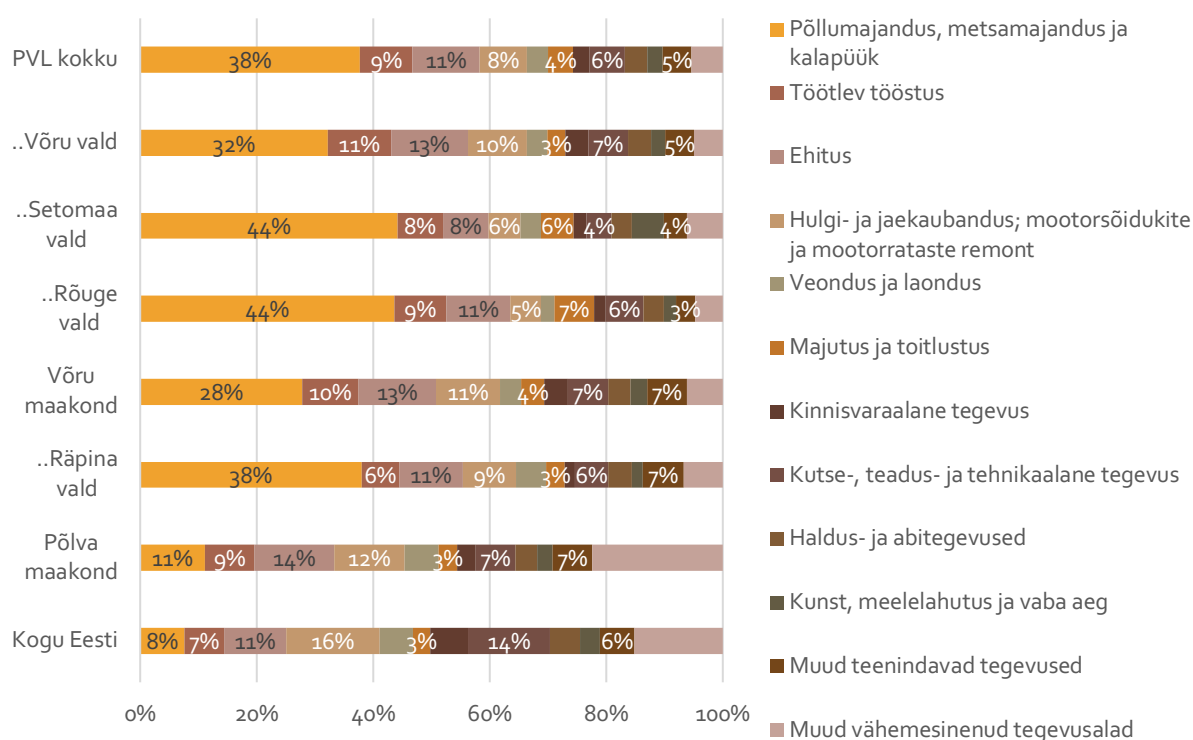
Kui Eestis üldiselt on enim ettevõtjaid tegusad hulgi- ja jaekaubanduses, siis Piiriveere piirkonnas tegeletakse enim **põllumajanduse, metsanduse ja kalapüügiga**. Pea 40% Piirivere piirkonna valdade ettevõtjatest on oma tegevuses keskendunud antud valdkonnale, ületades sellega Põlva ja Võru maakonna keskmisi näitajaid. Valdade lõikes tuleb veelgi selgemini esile suhteliselt tugev keskendumine põllumajandusele, metsandusele ja kalapüügile – kõigi valdade näitajad ületavad maakonna keskmisi. Suurim on valdkonna osakaal Setomaa ja Rõuge vallas (44%), ainult mõnevõrra madalam on see Räpina (38%) ja Võru vallas (32%).

Kõigis valdades on teisel kohal ehitusvaldkonna ettevõtjad, kelle osakaal jääb vahemikku 8% (Setomaa vallas) kuni 13% (Võru vallas). Räpina vallas on kolmandal kohal hulgi- ja jaekaubandus (9%), Võrumaa valdades töötlev tööstus (8–11%).

Põllumajanduse ja metsanduse suure osakaalu tõttu on hulgaliselt tegevusalasid, mis on ühes või teises vallas pea katmata. Ääremaalistes väikevaldades ei saagi eeldada väga mitmekesist ettevõtlust, kuid teisalt väljendub ühe valdkonna suur domineerimine töökohtade spetsiifilisuses, mis ei võimalda leida piirkonnas rakendust noortel

erialaspetsialistidel. Lisaks domineerivad ettevõtjate tegevusvaldkondades selgelt pigem meestööjõudu eeldavad töökohad.

Kokkuvõtlikult, piirkonna ettevõtlikus on tugevalt fookuseerinud ühele valdkonnale, mis võib endas kätkeada erinevaid ohtusid. Esiteks tähendab see suhteliselt kitsast töökohtade valikut ehk võimalused endale meelepärase töö leidmisel piirkonnas on väikesed, teiseks ühele valdkonnale spetsialiseerumine võib suurendada välismõjudest (nt Euroopa Liidu põllumajandustoetuste maksamise poliitika, vms) tingitud haavatavust.

Joonis 20. Peamised statistilise profiili kuuluvad ettevõtted (Statistikaamet)

PVL-i piirkonna majanduse analüüsis kasutati Äriregistri päringuna saadud juriidiliste isikute majandusnäitajaid ajavahemikus 2016–2020.

2020. a tegutses piirkonnas 731 äriühingut ja 249 mittetulundusühendust ja sihtasutust (Tabel 4).

Mittetulundusühendused võivad osaleda majandustegevuses, antud analüüsi kontekstis ei oma juriidiline vorm tähtsust. 85% MTÜ-de tegevusala oli kunst, meelelahutus, vaba aeg (31%) või muu teenindus (54%), s.o piirkondlikku ja kohalikku elu edendavad ja toetavad ühendused. Arvestades, et paljud MTÜ-d on rahaliselt toetatud avaliku sektori poolt ning nende mõju majandustegevusele võrreldes äriühingutega on vähene, siis MTÜ-sid käesolevas töös eraldi ei käsitleta.

Tabel 4. Äriühingud ja mittetulundusühendused PVL-i piirkonnas (Äriregister)

Äriühingud	2016	2017	2018	2019	2020
..Räpina vald	256	289	315	343	352
..Rõuge vald	44	49	51	56	57
..Setomaa vald	197	220	238	258	269
..Võru vald	32	39	46	50	53
Äriühingud PVL-i piirkonnas kokku	529	597	650	707	731
Mittetulundusühendused					
..Räpina vald	65	67	75	77	77
..Rõuge vald	21	22	22	23	23
..Setomaa vald	97	103	116	125	131
..Võru vald	17	17	17	18	18
MTÜ-d PVL-i piirkonnas kokku	200	209	230	243	249

Ettevõtete analüüsimiseks äriühingud rühmitati. Selle aluseks on võetud Euroopa Komisjoni määruse definitsioon, kus suurus määratakse kas töötajate arvu või aastakäibe järgi¹ (Tabel 5). Eraldi on mõistlik seada teatav nn ettevõtluse aktiivsuse piir, millest alates on ettevõtte valimis kajastamine oluline – antud töös on selleks piiriks **aastane müügitulu suurem kui 10 000 eurot ja töötajate arv vähemalt 1**².

Tabel 5. Ettevõtete klassifitseerimise meetodika

Ettevõtte kategooria	Aastakäive €		Töötajate arv	
	Alampiir €	Ülempiir €	Alampiir	Ülempiir
Suurettevõtte	50 000 000	-	250	-
Keskmise suurusega ettevõtte	10 000 000	50 000 000	50	250
Väikeettevõtte	2 000 000	10 000 000	10	50
Mikroettevõtte	10 000	2 000 000	1	10

PVL-i piirkonna ettevõtete kogu müügitulu 2020. a Äriregistrile esitatud majandusaasta aruannete andmetel oli 103,3 miljonit eurot, millest eksporditulu moodustas 23,7 miljonit eurot, mis oli 23% müügitulust. Ettevõtetes oli tööga hõivatud 1193 inimest.

Detailsemast analüüsist on välja jäetud ettevõtted, mis filtrikriteeriumitele ei vastanud. Nende ettevõtete arv moodustas kogu ettevõtete arvust 65%, müügitulu aga kogu piirkonna ettevõtete müügitulust alla 6,6%. Analüüsi valimi ettevõtete müügitulu oli 96,5 miljonit eurot, eksporditulu 63,4 miljonit eurot ning hõivatute arv 1157 inimest (Tabel 6).

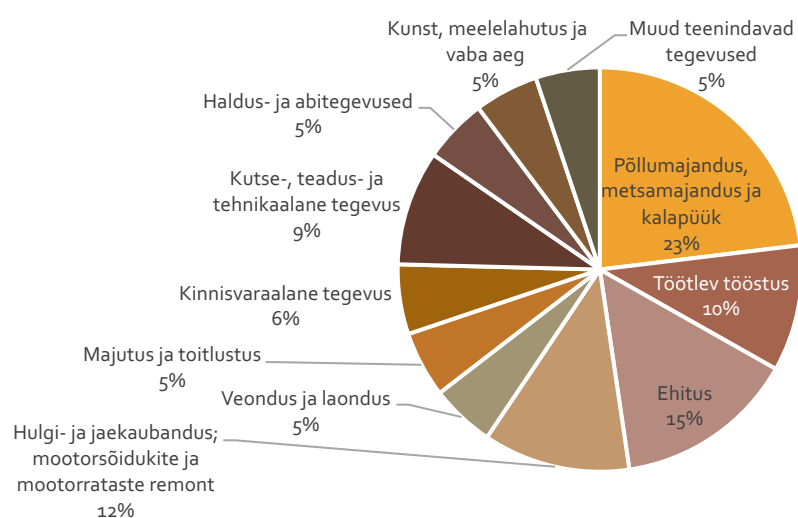
¹ <https://www.eas.ee/images/doc/ettevotjale/vke-definitsiooni-selgitus.pdf>

² Arvestades seadusega kehtivat töötasu alammäära on 1 inimese aastane palgafond 9376,68 eurot.

Tabel 6. PVL-i piirkonna ettevõtted (Äriregister)

	Kõik ettevõtted	Filtreeritud ettevõtted (müügitulu vähemalt 10000 eurot ja 1 töötaja)	nn „passiivsed ettevõtted“
Ettevõtete arv	731	253	478
Müügitulu (EUR)	€103 318 165	€96 537 942	€6 780 223
Eksportivate ettevõtete arv	35	27	8
Eksporditulu (EUR)	€81 442 698	€63 413 520	€18 029 178

Kõige enam ettevõtteid tegutses põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi valdkonnas (152), ehituses (96), hulgi- ja jaekaubanduses (78) ning töötlevas tööstuses (67).

Joonis 21. PVL-i piirkonna ettevõtluse struktuur ettevõtete osakaalu põhjal 2020 (Äriregister)

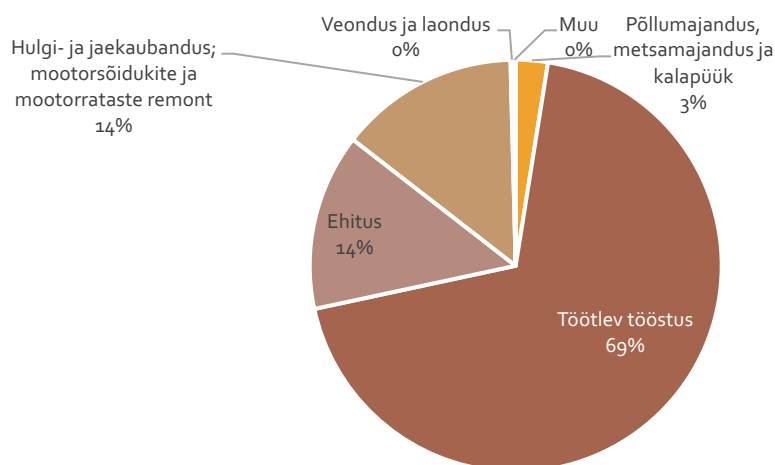
Müügitulu põhjal annab maakonna majandusstruktuuris tooni **töötlev tööstus**, teisel kohal on hulgi- ja jaekaubandus ning tähtsusest kolmandal kohal ehitus. **Nende kolme sektori osakaal kogu müügis oli 2020. aastal 79%.**

Kümme valdkonda (veondus ja laondus, majutus ja toitlustus, kinnisvaraalane tegevus, kutse ja tehnikaalane tegevus, haldus- ja abitegevused, kunst ja meelelahutus ja muud teenindavad tegevused) andsid kokku 96% müügitulust, ülejäänud valdkondade osatähtsus jäi alla 1–3%.

Eesti ettevõtete müügitulu tegevusalade TOP 2020. a oli hulgi- ja jaekaubandus 42%, töötlev tööstus 19%, ehitus 9%, veondus-laondus 8%, info ja side 4%, põllumajandus-metsandus oli 6.–10. kohal 3% osakaaluga (Statistikaamet). Maapiirkondade struktuuris on suurem osakaal töötleva tööstusel ja põllumajandusel.

Maakonnas tegutsevate ettevõtete eksporditulu oli 2020. a 63,4 miljonit eurot, mis loodi 27 ettevõtte poolt. Eksporti panustasid statistiliselt 6 valdkonda, kuid **97% ekspordimahust andis töötlev tööstus (9 ettevõtet), ehitus (6 ettevõtet) ning hulgi- ja jaekaubandus (4 ettevõtet)**. Põllumajandus ja veondus-laondus panustasid eksporti 0,2–2,5% (Joonis 22).

Ekspordi geograafia hõlmas 20 riiki, 87% eksporditi Euroopa Liidu riikidesse ja 13 % mujale. Olulisemad sihtriigid olid Soome (17%), Norra (6%), Saksamaa (5%) ja teised juba väiksema osakaaluga.

Joonis 22. Eksporditulu peamiste sektorite lõikes 2020 (Äriregister)

2.4.1 Olulisemate sektorite näitajad

PVL-i piirkonnas **töötlevas sektoris** tegutses kokku 67 ettevõtet. Töötleva sektori müügitulu 2019. a oli **42,4 miljonit eurot, mis moodustas 44% kogukäibest. Sektori ekspordi osatähtsus oli 69%, tööd andis sektor 399 inimesele (33%)**. Allharude lõikes ja ettevõtete arvu järgi eristub kaks peamist valdkonda: puidutöötlemine (27 ettevõtet) ja toiduainete tootmine (11 ettevõtet).

Töötleva tööstuse sektoris tegutses 2 ettevõtet, mille müügitulu ületas miljoni euro piiri ning 4 ettevõtet, kus töötajaid oli 50 või enam. Suurimad ettevõtjad valdkonnas on kokkupandavate puitehitiste (saunad, suvilad, majad) ja nende elementide tootjad, alkoholivaba joogi tootjad (mineraalvee ja muu villitud vee tootmine ning muude paber- ja papptoodete tootja, kellest viimased on ka olulised eksporditajad.

Hulgi- ja jaekaubandusettevõtetes tegutses 2020. a 78 ettevõtet (42 jaekaubanduses, 20 hulgikaubanduses ja 16 mootorsõidukite müügi valdkonnas), kus töötas kokku 86 inimest. Valdkonna müügitulu 2020.a oli **22,7 miljonit eurot ja selle osatähtsus müügitulus 23,5% ja ekspordis 14%**³.

Ehituse valdkonna ettevõtetes tegutses 2020. a 96 ettevõtet (50 hoonete ehituses, 7 rajatiste ehituses ja 39 eriehitustööde valdkonnas), kus töötas kokku 174 inimest. **Valdkonna müügitulu 2020.a oli 10,8 miljonit eurot ja selle osatähtsus müügitulus oli 11,3% ja ekspordis 14%**.

PVL-i piirkonnas on **primaarsektor** majanduses neljandal kohal ning põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügiga tegutses kokku 67 ettevõtet. Primaarsektori müügitulu

³ Olulise piiranguna peab välja tooma asjaolu, et suurte kaubanduskettide (nt Selver, Rimi) müügitulu ja töötajate andmed infos ei kajastu, kuna ettevõtted on registreeritud mujal ning maakondlikku infot eristatult ei esitata.

2020. a oli **6,8 miljonit eurot, mis moodustas 6,5% kogukäibest, andes tööhõivet 11% inimestele.** Sektori ekspordi osatähtsus oli 2,5%.

Valdkonna ettevõtetest 27 (50%) tegelesid taimekasvatusega (teravili, köögivilja, juurvili, puuvili), 3 looma- või linnukasvatusega (valdavalt piimakarjakasvatus), 13 metsavarumise ja kasvatamisega, 8 metsamajandamist abistavate tegevustega, ülejäänud muu põllumajandusliku tegevusega. Enam kui miljonieurose müügituluga primaarsektori ettevõtteid 2020. a piirkonnas ei olnud, suuremaks tööandjaks oli osahing Almar Puit (23 töötajat).

Tabel 7. Üle 1 MEUR müügi käibega ettevõtete TOP 2020. a (Äriregister)

Ettevõtte	Tegevusala	Müügitulu	Töötajate arv	Eksporditulu
Astel Est OÜ	Puidu ja ehitusmaterjalide vahendamine	15854697	6	0
AS Rápina Paberivabrik	Muude paber- ja papptoodete tootmine	12472026	98	21309708
Väraska Originaal AS	Alkoholivaba joogi tootmine; mineraalvee ja muu villitud vee tootmine	10544957	74	8462010
MPK Teenused OÜ	Kokkupandavate puitehitiste (saunad, suvilad, majad) ja nende elementide tootmine	8825189	50	14761
OÜ Varola	Kokkupandavate puitehitiste (saunad, suvilad, majad) ja nende elementide tootmine	3984016	53	8744841
OÜ HOBBITON	Elamute ja mittelehoonete ehitus	2927148	50	7819158
ProSystem OÜ	Elektri- ja sidevõrkude ehitus	2541412	11	
Nopri Talumeierei OÜ	Piima töötlemine, piimatoodete ja juustu tootmine	1976941	23	
AS RÁPINA HAIGLA	Haiglaraviteenus	1505872	53	
OÜ "Santex"	Kütte-, ventilatsiooni- ja kliimaseadmete paigaldus	1270054	16	0
AS REVEKOR	Auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	1224142	33	0
OÜ Figuraata	Puu- ja köögivilja hulgemüük	1138333	12	5935908
VERSKA MINERAALVEE OÜ	Alkoholivaba joogi tootmine; mineraalvee ja muu villitud vee tootmine	1122537	11	0

Kokkuvõttes oli 2020. a üle 1 miljoni euro käibega ettevõtteid PVL-i piirkonnas **13, mille müügitulu kokku moodustas 66% kogu ettevõtete müügi käibest.** 0,5–1 MEUR käibega ettevõtteid oli 15, 100–500 tuhande eurose käibega ettevõtteid oli 68 ning alla 100 tuhande euro müügituluga ettevõtteid 157.

Üle 1 MEUR TOP-is olid suurema esindatusega töötleva tööstuse (7), ehituse (2) ning hulgi- ja jaekaubanduse ettevõtted (2). Esindatud olid ka avaliku sektori valitseva mõju all tegutsev haigla (AS Räpina Haigla), sooja- ja veemajandusettevõtte (AS Revekor).

2.4.2 Turismi valdkond

Kui käesoleva strateegiaperioodi eel võis näha turismivaldkonna arengut, siis 2021. a näitab mõningast seisakut. Kui 2017. aastal oli PVL-i piirkonna valdades 109 majutuse ja toitlustusega tegelevat ettevõtet, siis 2021. aastaks oli see vähenenud 103-le, kusjuures vähenemine algas juba enne COVID-kriisi 2018. aastal. Turismi näitajate osas erinevad arengud Põlva ja Võrumaa valdades – Võrumaa valdades on majutus ja toitlustusvaldkonna osakaal jätkuvalt suurem kui Eestis keskmisena ning kasvanud on majutuskohtade arv ja majutuse ööpäeva keskmine maksumus, samas kui Põlvamaal Räpina vallas on need näitajad langenud.

Tabel 8. Statistilisse profiili kuuluvad toitlustus- ja majutusettevõtted (Statistikaamet)

	2017	2018	2019	2020	2021
Põlva maakond	55	56	61	58	67
..Räpina vald	15	18	18	16	17
Võru maakond	133	128	124	124	131
..Rõuge vald	41	38	39	36	39
..Setomaa vald	18	16	17	16	17
..Võru vald	35	34	28	33	30
PVL kokku	109	106	102	101	103

Majutuskohtade arvu võrdlus näitab samuti, et Põlva maakonnas on sarnaselt Eesti keskmise trendiga majutuskohtade arv vähenenud, kuigi seda protsentuaalselt enam, samas Võru maakonnas on viimastel aastatel majutuskohti juurde loodud (Tabel 9).

Tabel 9. Majutuskohtade mahutavus ja majutatute ööbimised (Statistikaamet)

	Majutuskohad			Tubade täitumus, %			Majutatud puhkusereisil, %			Majutatud tööreisil, %			Ööpäeva keskmine maksumus, eurot		
	2016	2018	2020	2016	2018	2020	2016	2018	2020	2016	2018	2020	2016	2018	2020
Kogu Eesti	1454	1535	1327	45	46	25	69	67	71	22	23	19	35	39	32
Põlva maakond	50	41	41	34	14	15	34	47	60	19	13	19	22	24	20
Võru maakond	66	82	71	29	33	29	68	52	56	22	21	19	25	25	28

Samas majutuskohtade arvu kasv ei pruugi tähendada alati suuremat külastajate arvu. Maakondade majutuspotentsiaal on tunduvalt suurem, kui hetkel ära kasutatakse. Kui perioodi algul 2016. aastal oli tubade täitumus Eestis keskmiselt 45%, siis Põlva ja Võru maakondades vastavalt 34% ja 29%. Vahepealsetel kriisiaastatel on tubade täitumus oluliselt vähenenud kogu Eestis, ent Võrumaal oli see aastaks 2020. taastunud kriisieelsel tasemel (29%), mis ületas ka Eesti keskmist, samas kui Põlva maakonnas oli see enam kui kahekordselt langenud (15%-le).

Suurima osa piirkonna külastajatest moodustavad eestlased, välisriikide turistide osakaal jäi enne kriisi vahemikku u 16–17%, kuid on kriisiaegsel perioodil vähenenud 4–5%-ni. Välisriikidest ööbijatest on suurim osakaal Lätist, kelle arv 2021. aastaks võrreldes 2017. aastaga on Põlva maakonnas langenud pea 6-kordselt, samas Võrumaal ainult 30% võrra. 2017. aastal oli Lätist pärit ööbijate arv samas suurusjärgus. Võru maakonnas on teisel kohal Soome turistid ja kolmandal Venemaalt, Põlva vallas vastupidi (Tabel 10).

Tabel 10. Majutatud riikide lõikes (Statistikaamet)

		2017		2019		2021	
		Majutatud (arv)	Majutatud (osakaal)	Majutatud	Majutatud (osakaal)	Majutatud	Majutatud (osakaal)
Kogu Eesti	Kokku	3544932		3789955		2138346	
	Eesti	1388785	39%	1536526	40,5%	1575563	73,7%
	Välisriigid kokku	2156147	61%	2253429	59,5%	562783	26,3%
	Läti	161250	5%	182860	4,8%	88635	4,1%
	Soome	916241	26%	804645	21,2%	143523	6,7%
	Venemaa	238636	7%	260036	6,9%	29072	1,4%
Põlva maakond	Kokku	45994		23638		24559	
	Eesti	38135	82,9%	20511	86,8%	23405	95,3%
	Välisriigid kokku	7859	17,1%	3127	13,2%	1154	4,7%
	Läti	2391	5,2%	879	3,7%	389	1,6%
	Soome	1073	2,3%	529	2,2%	98	0,4%
	Venemaa	2261	4,9%	558	2,4%	124	0,5%
Võru maakond	Kokku	60974		87988		71270	
	Eesti	51344	84,2%	73960	84,1%	67074	94,1%
	Välisriigid kokku	9630	15,8%	14028	15,9%	4196	5,9%
	Läti	2168	3,6%	4116	4,7%	1509	2,1%
	Soome	2287	3,8%	2825	3,2%	707	1,0%
	Venemaa	2032	3,3%	3607	4,1%	300	0,4%

Seega ei saa probleemiks pidada majutuskohtade vähesust, vaid pigem nende täituvusega seotud küsimusi – kuivõrd antud majutuskohad on külastajate ootustele sobivad, kas nende kohta on piisavalt informatsiooni, et potentsiaalsed külastajad nad üles leiaks, kas piirkonnas asuvad turismiteenused ja majutusvõimalused on seotud. Piirkonnas turismi arendamise võtmeküsimuseks on majutuskohtade täituvuse suurendamine, nt turismipakettide arendamine, suurem koostöö erinevate turismiettevõtete vahel, suurem koostöö kogukonna ja omavalitsuse tasandil, Piiriveere sisene ning teiste LEADER-piirkondadega.

2.5 Piirkonna sotsiaalmajanduslik ülevaade

Põlva maakonna sisemajanduse koguprodukt (SKP) moodustab 0,7% kogu Eesti SKP-st ja Võru maakonna osakaal kogu riigi SKP-st on 1,1%. Mõlema maakonna niigi väike osakaal on perioodil 2016–2020 veelgi vähenenud (Põlva maakonnas 0,8%-lt 0,7%-le ja Võru maakonnas 1,3%-lt 1,1%-le). SKP elaniku kohta nominaalselt ei ole kahanenud, kuid SKP elaniku kohta osakaaluna Eesti keskmisest on Võru maakonnas langenud.

Eesti SKP-s on peamine osakaal teenuste sektoril, samuti Põlva ja Võru maakondades, kuigi siin on põllumajandus, metsamajandus ja kalapüügi sektoril ning ka tööstuse ja ehituse sektoril Eesti keskmisest suurem osakaal. Kui tööstuse ja ehituse osakaal on mõlemas maakonnas tõusnud, siis põllumajanduse osakaalu muutused on erinevad – Põlvamaal on see oluliselt tõusnud (10%-lt 17%-le) ning Võrumaal mõnevõrra langenud (10%-lt 8%-le). (Tabel 11).

Tabel 11. SKP väärtus jooksevhindades (miljonit eurot) ja osakaal (Statistikaamet)

		2016		2020	
		SKP väärtus jooksevhindades (miljonit eurot)	Sektori osakaal (%)	SKP väärtus jooksevhindades (miljonit eurot)	Sektori osakaal (%)
Kogu Eesti	Põllumajandus,	459,7	2%	581,4	2%
	Tööstus ja ehitus*	5229,8	28%	6078,6	26%
	Teenused*	13239,8	70%	16823,1	72%
Lõuna- Eesti	Põllumajandus,	218,8	7%	216,9	5%
	Tööstus ja ehitus*	974,5	31%	1183,0	30%
	Teenused*	1970,7	62%	2553,5	65%
Põlva maakond	Põllumajandus,	14,3	10%	28,1	17%
	Tööstus ja ehitus	38,6	27%	52,3	31%
	Teenused	91,8	63%	86,7	52%
Võru maakond	Põllumajandus,	24,7	10%	20,5	8%
	Tööstus ja ehitus	96,0	40%	121,3	46%
	Teenused	118,8	50%	120,2	46%

2.5.1 Töötus ja tööhõive

Peamised sotsiaalmajandusliku olukorra kirjeldamisel kasutatavad näitajad on ülalpeetavate määr ja demograafiline tööturuse indeksi, mis iseloomustab lähitulevikus tööturule sisenejate ja sealt väljujate arvukuse vahet (vt Tabel 17 ja Tabel 20) ning tööhõive näitajad – töötute arv, tööjõu osalemise määr, tööhõive määr, töötuse määr ning palgatöötajate keskmine brutotulu. Lisaks antakse ülevaade erinevatest tööhõivest ja sotsiaalmajandusliku olukorda mõjutavatest sihtrühmadest, sh toimetulekutoetust saavatest, osalise töövõime, puudega ja hoolduskoormusega inimestest ning elanike heaolu laiemalt kirjeldavast oodatavast elueast ja tervena elatud aastatest piirkonnas.

Registreeritud töötute arv 1000 elaniku kohta on Põlva ja Võru maakonnas alla Eesti keskmise, kuid üle Lõuna-Eesti keskmise, kõrgeim on see näitaja Setomaal ja madalaim Röpina vallas. Eraldi saab välja tuua noorte (16–26-aastaste) tööpuuduse, mille osas Põlva ja Võrumaa näitajad on Eesti keskmisest kõrgemad (6,86 Põlvamaal ja 7,25 Võrumaal võrreldes Eesti keskmisega 6,31). Piiriveere piirkonna valdadest on näitaja madalaim Röpina vallas (5,02), Eesti keskmisest madalamale jääb see ka Setomaa (5,78) ja Rõuge vallas (6,18) ning kõrgemale Võru vallas (7,48) (Tabel 12).

Tabel 12. Tööhõive näitajad 2021. aasta lõpu seisuga (Statistikaamet)

	Töötute arv (1000 elaniku kohta)	16–26-aastased registreeritud töötud 1000 elaniku kohta	Toimetulekutoetust saanud perede arv (1000 elaniku kohta)
Kogu Eesti	33,68	6,31	7,9
Lõuna-Eesti	29,05	5,94	8,1
PÕLVA MAAKOND	32,69	6,86	11,4
Räpina vald	31,40	5,02	5,0
VÕRU MAAKOND	32,15	7,25	13,6
Rõuge vald	29,54	6,18	13,9
Setomaa vald	37,25	5,78	18,3
Võru vald	33,27	7,48	13,3

Sarnaselt kogu Eesti trendile enamikus Piiriveere valdadest noorte registreeritud töötute suhtarv 1000 elaniku kohta tõusnud, v.a Räpina vallas, kus see on 2018. aastaga võrreldes langenud.

Tabel 13. 16–26-aastased registreeritud töötud 1000 elaniku kohta (Statistikaamet)

	2018	2019	2020	2021
Kogu Eesti	3,03	2,96	3,46	6,31
Lõuna-Eesti	3,83	3,58	3,77	5,94
PÕLVA MAAKOND	6,29	5,76	5,48	6,86
Räpina vald	6,40	6,01	3,99	5,02
VÕRU MAAKOND	4,70	4,19	4,77	7,25
Rõuge vald	4,78	3,32	3,58	6,18
Setomaa vald	2,37	3,96	3,46	5,78
Võru vald	4,73	4,38	5,09	7,48
PVL piirkonna vallad kokku	4,85	4,50	4,30	6,40

Noorte hõivestaatusega seondub ka noorte ettevõtjate arv, mis Piiriveere piirkonna valdades on kõrgem kui Eestis või ka Lõuna- Eestis keskmiselt ning viimastel aastatel on see pigem kasvutrendis, v.a Rõuge vallas kus see vaadeldava perioodi alguses (2018. aastal oli pigem tavalult kõrge). Seega siinse piirkonna noored on Eesti keskmisest ettevõtlikumad.

Tabel 14. 18–26-aastaste noorte ettevõtlikkus (Statistikaamet)

	18–26-aastaste ettevõtjate arv (1000 elaniku kohta)		Ettevõtjate osatähtsus 18–26-aastaste hulgas, %	
	2018	2020	2018	2020
Kogu Eesti	3,6	3,4	3,9	4,0
Lõuna-Eesti	3,8	3,5	3,8	3,9
PÕLVA MAAKOND	3,9	4,1	4,2	4,9
Räpina vald	3,9	4,5	4,2	5,2
VÕRU MAAKOND	4,7	4,0	4,7	4,5
Rõuge vald	5,7	4,0	5,8	4,8
Setomaa vald	4,7	4,7	5,2	5,9
Võru vald	4,4	4,8	4,2	5,0

Piirkonnas kokku on vanuserühmade lõikes kõige suurem osakaal töötutest 25–54-aastaste meeste seas, piirkonnas eristub selle osas Võru vald, kus enim on samas vanuserühmas olevaid naisterahvaid, mis on iseloomulik ka kogu Eestile ja Lõuna-Eestile (Tabel 15).

Tabel 15. Registreeritud töötud soo ja vanuserühmade kaupa (Statistikaamet⁴)

		Kogu Eesti	Lõuna-Eesti	Räpina vald	Rõuge vald	Setomaa vald	Võru vald	PVL kokku
Mehed ja naised	Vanuserühmad kokku	47287	9769	203	164	120	348	835
	16-24	5998	1462	21	21	12	50	104
	25-54	31497	6216	126	101	73	207	507
	55 ja vanemad	9792	2091	56	42	34	91	223
Mehed	Vanuserühmad kokku	21032	4713	106	93	69	176	444
	16-24	2839	722	10	13	6	24	53
	25-54	13439	2855	67	55	41	98	261
	55 ja vanemad	4754	1135	29	26	22	55	132
Naised	Vanuserühmad kokku	26255	5056	97	71	51	172	391
	16-24	3159	740	11	8	6	26	51
	25-54	18058	3361	59	47	33	110	249
	55 ja vanemad	5039	955	27	16	12	36	91

Tööjõus osalemise määr näitab kui suur osa tööealisest elanikkonnast (15–74 aastat) on majanduslikult aktiivne, see tähendab on kas tööga hõivatud või on töötu, kuid otsib tööd. Lõuna-Eestis oli tööhõives osalemise määr 2021. aastal 67,6%, PVL-i maakondades Põlvamaal 59,4% ja Võrumaal 65,7% – kõik need näitajad jäävad alla Eesti keskmise (71,1%) näitaja (Tabel 16^{Tabel 16}).

Tööhõive määr näitab, kui suur osa tööealisest rahvastikust on tööga hõivatud⁵. Põlvamaal oli tööhõive määr 2021. aastal 56,2% ja Võrumaal 61,3%, mis on nii Eesti kui Lõuna-Eesti keskmisest näitajast samuti madalam. 2021. aasta seisuga oli tööhõive määr Eestis 66,7% (sh meestel 69,5% ja naistel 64,0%). Tööhõive määr piirkonna maakondades on 2019. ja 2020. aastal olnud languses, kuid taas 2021. aastal taas tõusule pööranud nagu ka mitmetes teistes maakondades.

Töötuse määr omakorda näitab, kui suur osa majanduslikult aktiivsest rahvastikust ehk tööjõust on töötud⁶. Tööealisest rahvastikust oli Võrumaal 2021⁷. aastal

⁴ Registreeritud töötud haldusüksuse järgi TTo65, kättesaadav:

https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_tooturg_tootud_luhiajastatistika/TTo65; 16-26-aastased registreeritud töötud (NH07), kättesaadav: https://andmed.stat.ee/et/stat/eri-valdkondade-statistika_noorteseire/NH07

⁵ Hõivatud on isik, kes uuritava ajal töötas ja sai selle eest tasu palgatöötaja, ettevõtja või vabakutselisena. Hõivatud on ka töötaja, kes töötas otsese tasuta pereettevõttes, oma talus või ei teinud tööd ajutiselt. Allikas: statistikaamet

⁶ Töötu on isik, kes ei tööta kusagil, kuid otsib aktiivselt tööd ja on selle leidmise korral kohe (kahe nädala jooksul) valmis tööd alustama. Allikas: statistikaamet

⁷ Põlvamaa 2021. aasta andmed ei ole kättesaadavad.

töötud 6,3%, mis on nii Eesti kui Lõuna-Eesti keskmisest näitajast kõrgem (vastavalt 6,2 ja 5,5%).

Tabel 16. Tööjõus osalemise, tööhõive ja töötuse määr tööealise elanikkonna (15-74 aastat) seas (Statistikaamet)⁸

		2017	2018	2019	2020	2021
Tööjõus osalemise määr, %	Eesti	71,6	71,9	71,6	71,6	71,1
	Lõuna-Eesti	..	68,6	68,1	68,0	67,6
	Põlva maakond	59,9	66,0	59,7	57,0	59,4
	Võru maakond	59,9	64,4	61,0	61,2	65,4
Tööhõive määr, %	Eesti	67,5	68,1	68,4	66,7	66,7
	Lõuna-Eesti	..	65,2	65,0	63,9	63,9
	Põlva maakond	56,4	60,9	54,9	52,6	56,2
	Võru maakond	57,1	62,7	59,4	59,0	61,3
Töötuse määr, %	Eesti	5,8	5,4	4,4	6,8	6,2
	Lõuna-Eesti	4,7	4,9	4,5	6,1	5,5
	Põlva maakond	5,7	7,8	.	.	.
	Võru maakond	6,3

Demograafiline tööturusurve indeks iseloomustab tööjõuturu tulevikutrendi. See arvutatakse 5–14-aastaste ja 55–64-aastaste vanuserühmade suhtena ning see näitab tööturule saabujate osatähtsust võrreldes tööturult lahkujatega. Kui indeks on suurem kui 1, võib prognoosida tööjõu pakkumise suurenemist ja kui ühest väiksem siis tööjõupuuduse tekkimise võimalust. Indeks on piirkonnas oluliselt madalam kui Eesti või Lõuna-Eesti keskmine, mis näitab suuremat tööjõupuuduse tekkimise võimalust – kõrgeim on näitaja Võru vallas (0,74) ning madalaim Setomaa vallas (0,39). Kui Eesti on see viimase aasta jooksul mõnevõrra paranenud, siis Piiriveere piirkonna kõigis valdades on see langenud, enim Räpina vallas.

Ainult Piiriveere piirkonna elanike arvestades on indeksi väärtus tasemel 0,47 (vt lk 15), mis on oluliselt madalam enamiku piirkonna valdade näitajast (v.a Setomaa).

Tabel 17. Demograafiline tööturusurveindeks (Statistikaamet)

	2017	2018	2019	2020	2021
Kogu Eesti	0,83	0,84	0,84	0,85	0,86
Lõuna-Eesti	0,85	0,86	0,86	0,86	0,86
PÕLVA MAAKOND	0,67	0,66	0,65	0,65	0,64
Räpina vald	0,57	0,54	0,50	0,49	0,48
VÕRU MAAKOND	0,68	0,68	0,67	0,67	0,66
Rõuge vald	0,56	0,55	0,55	0,53	0,51
Setomaa vald	0,42	0,42	0,39	0,42	0,39
Võru vald	0,76	0,77	0,76	0,73	0,74

⁸ 15-74-aastaste tööjõus osalemise määr ja tööhõive määr (TT466), kättesaadav:

[https://andmed.stat.ee/et/stat/Lepetatud tabelid_Sotsiaalelu.%20Arhiiv_Tooturg.%20Arhiiv/TT466](https://andmed.stat.ee/et/stat/Lepetatud_tabelid_Sotsiaalelu.%20Arhiiv_Tooturg.%20Arhiiv/TT466)

Toimetulekutoetust saanud perede arv 1000 elaniku koha on samuti kõrgeim Setomaa vallas (18) sarnaselt töötute arvule, kuid see on pea kahekordselt kõrgem Eesti keskmisest ka Rõuge ning Võru vallas (13,6 ja 13,1), teistest märkimisväärselt positiivsena eristub Räpina vald oma vastava näitajaga (4,9).

Tabel 18. Toimetulekutoetust saanud perede arv kokku (Statistikaamet)

	2017	2018	2019	2020
Kogu Eesti	14056	12226	10904	10501
Lõuna-Eesti	3612	3219	2835	2545
Põlva maakond	441	370	328	278
Räpina vald	60	44	40	31
Võru maakond	652	626	543	473
Rõuge vald	118	92	70	72
Setomaa vald	88	78	60	57
Võru vald	192	201	175	142

Toimetulekutoetust saanud perede arv on viimase aasta jooksul vähenenud kogu Eestis ning samuti kõigis Piiriveere piirkonna valdades.

Tabel 19. Toimetulekutoetust saanud perede arv 1000 elaniku kohta (Statistikaamet)

	2018	2019	2020
Kogu Eesti	9,3	8,2	7,9
Lõuna-Eesti	10,2	8,9	8,05
Põlva maakond	14,6	13,1	11,3
Räpina vald	6,9	6,3	4,9
Võru maakond	17,3	15,2	13,4
Rõuge vald	16,9	12,9	13,6
Setomaa vald	23,2	18,3	18,0
Võru vald	18,6	16,3	13,1

Ülalpeetavate määr on statistiline näitaja, mis tuginedes rahvastiku vanuskoosseisu andmetele toob esile kuivõrd suurt arvu inimesi peab tööealine elanikkond üleval pidama. Seega mida väiksem on arv, seda vähem on ülalpeetavaid tööealise elanikkonna suhtes. Ülalpeetavate hulka loetakse kuni 14-aastased lapsed ning 64-aastased ja vanemad inimesed.

Sarnaselt üle- Eestilisele trendile on ka Piiriveere piirkonna valdades järjest suurenev vanemaealiste inimeste osakaal ning seetõttu suureneb ka ülalpeetavate määr. Setomaa vallas on madalaim ülalpeetavate määr (53,6) ja Räpina vallas kõrgeim(58,0), kuid mõlemas jääb see siiski alla Eesti keskmise (58,2). Ainult Piiriveere piirkonna näitaja on samaväärsel tasemel (0,56), veidi alla Eesti keskmise.

Tabel 20. Ülalpeetavate määr 2021. lõpu seisuga (Statistikaamet)

	Rahvaarv	Rahvastik vanuses 0–14	Rahvastik vanuses 15–64	Rahvastik vanuses 65 ja enam	Ülalpeetavate määr
Kogu Eesti	1330068	218471	840956	270641	58,2
Lõuna-Eesti	315204	52269	196754	66181	60,2
PÕLVA MAAKOND	24473	3481	15269	5723	60,3
Räpina vald	6179	754	3911	1514	58,0
VÕRU MAAKOND	34898	5027	21887	7984	59,4
Rõuge vald	5180	630	3312	1238	56,4
Setomaa vald	3114	353	2027	734	53,6
Võru vald	10699	1640	6881	2178	55,5

Piiriveere valdades on **palgatöötajate keskmine brutotulu** kuus Eestis keskmisest u 16% võrra madalam, aastal 2020 moodustas piirkonna valdade palgatöötajate kuu keskmine brutotulu 84% riigi keskmisest brutotasust.

Tabel 21. Palgatöötaja kuu keskmine brutotulu ja brutotulu saajad (2020. aasta seisuga) (Statistikaamet)

	Palgatöötaja kuu keskmine brutotulu, eurot	Brutotulu saajad	Brutotulu saajad 1000 elaniku kohta
Kogu Eesti	1379,68	522722	393
Lõuna-Eesti	1288,94	118275	375
PÕLVA MAAKOND	1197,30	8956	366
Räpina vald	1182,01	2174	352
VÕRU MAAKOND	1161,62	12355	354
Rõuge vald	1190,68	1799	347
Setomaa vald	1106,90	1073	345
Võru vald	1171,79	3835	358
KESKMINE	1162,85		353

Vanuserühmade võrdluses on kõige kõrgem töötasu 25–49-aastastel meestel (1514 eurot) ning kõige madalam – enam kui 2,5 korda väiksem – alla 25-aastastel naistel (815 eurot). (Tabel 22)

Tabel 22. Palgatöötajate kuu keskmine brutotulu vanuserühmade lõikes 2021. aastal (Statistikaamet)⁹

		Lõuna-Eesti	PÕLVA MAAKOND	Räpina vald	VÕRU MAAKOND	Rõuge vald	Setomaa vald	Võru vald	PVL keskmine
Mehed ja naised	Vanuserühmad kokku	1378,0	1266,9	1256,9	1227,2	1260,8	1176,6	1239,4	1233,4
	Alla 25	952,2	965,3	971,6	956,9	984,3	877,3	978,1	952,8
	25-49	1521,4	1371,4	1410,9	1360,3	1417,6	1325,4	1358,6	1378,1
	50-62	1311,6	1229,0	1161,3	1157,3	1130,4	1092,8	1180,1	1141,1
	63 ja vanemad	1072,8	1036,2	1020,5	952,9	1042,7	869,5	982,3	978,7

⁹ Palgatöötaja keskmine brutotulu ST004, kättesaadav:

https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_sissetulek/ST004

Mehed	Vanuserühmad kokku	1510,4	1381,4	1404,3	1358,1	1422,6	1253,6	1362,0	1360,6
	Alla 25	1064,5	1106,2	1129,0	1056,8	1183,1	920,9	1058,4	1072,8
	25-49	1667,2	1499,1	1569,2	1507,2	1566,3	1422,4	1500,8	1514,7
	50-62	1379,9	1284,2	1240,5	1225,1	1225,3	1128,5	1255,6	1212,5
	63 ja vanemad	1142,6	1085,9	1066,3	1024,1	1253,4	907,8	1030,3	1064,4
Naised	Vanuserühmad kokku	1257,7	1150,7	1110,5	1102,4	1066,6	1085,9	1111,9	1093,7
	Alla 25	850,0	820,9	781,7	855,4	765,3	817,1	897,3	815,4
	25-49	1363,0	1207,1	1196,7	1184,4	1181,2	1192,5	1182,4	1188,2
	50-62	1260,7	1185,2	1104,7	1107,1	1042,9	1060,5	1114,7	1080,7
	63 ja vanemad	1029,7	1003,8	992,1	907,1	900,3	823,7	947,1	915,8

PVL-i piirkonnas valdades oli 2022. aasta seisuga **19% elanikkonnast puudega**, neist enim eakaid. Puuetega inimeste osakaal elanikkonnast on tugevalt üle Eesti keskmise (9,2%) ning kolm PVL-i piirkonna valda on oma näitajatega Eesti suurima puudega isikute osakaaluga valdade esireas. Eakate osakaal puuetega inimeste seas on ka veidi kõrgem kui Eestis keskmiselt (59% PVL-i piirkonnas keskmiselt vs 55% Eesti keskmise).

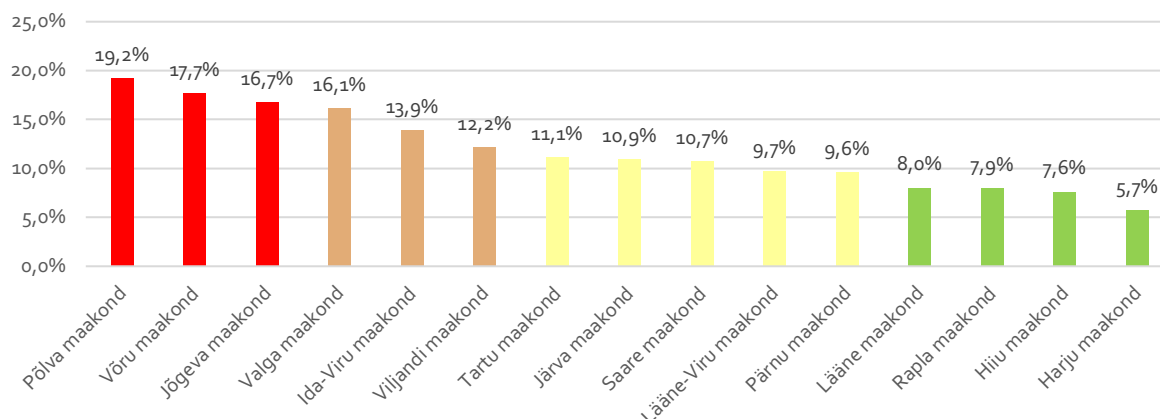
PVL-i piirkonnas 2020. aastast alates on puudega isikute arv kõigis sihtrühmade osas vähenenud. Valdasisid eraldi vaadelduna on Räpina vallas eakate inimeste hulgas puuetega arv 2020. aastal mõnevõrra suurenenud ning hakanud langema alates 2021. aastast (Tabel 23 Tabel 23).

Tabel 23. Puudega inimeste arv ja suhtarv vanusegruppide ning aastate lõikes (Sotsiaalkindlustusamet)¹⁰

KOV		2017	2018	2019	2020	2021	2022	Osakaal elanikkonnast
Räpina	Laps	99	78	61	52	51	49	
	Tööealine	881	935	874	740	625	534	
	Eakas	953	1 004	956	972	879	840	
	KOKKU	1 933	2 017	1 891	1 764	1 555	1 423	23%
Rõuge	Laps	60	48	40	35	24	27	
	Tööealine	540	581	560	515	454	385	
	Eakas	706	751	713	693	645	625	
	KOKKU	1306	1380	1313	1243	1123	1 037	20%
Setomaa	Laps	25	26	14	9	8	12	
	Tööealine	408	440	392	344	288	248	
	Eakas	501	525	483	463	412	377	
	KOKKU	934	991	889	816	708	637	20%
Võru vald	Laps	137	123	118	99	91	80	
	Tööealine	893	945	946	861	720	641	
	Eakas	1 107	1 191	1 151	1 139	1 011	958	
	KOKKU	2 137	2 259	2 215	2 099	1 822	1 679	16%
PVL kokku	Laps	321	275	233	195	174	168	
	Tööealine	2 722	2 901	2 772	2 460	2 087	1 808	
	Eakas	3 267	3 471	3 303	3 267	2 947	2 800	
	KOKKU	6 310	6 647	6 308	5 922	5 208	4 776	19%

¹⁰ Allikas: Sotsiaalkindlustusamet, kättesaadav: <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/et/asutus-kontaktid/statistika-ja-aruanne>

Põlva ja Võrumaa on suurima puuetega isikute osakaaluga maakonnad keskmise näitajaga 19,2% ja 17,7% (Joonis 23).

Joonis 23. Puuetega inimeste osakaal elanikkonnast maakondade lõikes (SKA)

Vähenenud töövõimega inimesi oli PVL-i valdades 2022. aasta seisuga 273 (s.o 10,8 vähenenud töövõimega isikut 1000 elaniku kohta), mis ületab Eesti keskmist (7,6 vähenenud töövõimega isikut 1000 elaniku kohta).

Leibkonnas hooldajate (s.o inimeste, kes hooldavad oma leibkonnaliiget või liikmeid) osakaal elanikkonnast oli Põlvamaal 7% ja Võrumaal 9%, sh 3% Põlvamaal ja 2% Võrumaal taluvad suurt hoolduskoormust. See jääb maakondade võrdluses hoolduskoormuse osas pigem kõrgete, kuid talumatult suure hoolduskoormuse osas pigem keskmiste näitajate hulka (maakondade hooldajate osakaal jääb vahemikku 1–10% ning talumatult suurt koormust taluvate isikute osakaal vahemikku 0–5%)¹¹.

Oodatav eluiga on inimese sünnihetkel keskmiselt elada jäänud aastate arv, kui suremus ei muutu. Näitaja arvutatakse vastava aasta suremusnäitajate põhjal ja kehtib ainult siis, kui need ei muutu. Statistikaameti andmetel oli 2021. aastal Eesti elanike oodatav eluiga sünnimomendil 77,2 aastat, **Põlva ja Võrumaal** sellest veidi madalam – vastavalt 77,1 ja 75,6 eluaastat. Meeste oodatav eluiga oli Põlvamaal 73 ja Võrumaal 70 (Eestis keskmiselt 72,8) ja naistel Põlvamaal 81,4 ja Võrumaal 81,8, mis on Eesti keskmisega (81,4 aastat) samal tasemel ja veidi kõrgem. Mõlema soo esindajate oodatav eluiga on eelmise aastaga võrreldes lühenenud, sama on toimunud ka Eestis keskmiselt¹².

Tervena elada jäänud aastad näitavad keskmist aastate arvu, mis inimene tõenäoliselt elab igapäevategevuse piiranguteta, kui suremus ja rahvastiku tervisenäitajad jäävad samaks. Tervena elavad mehed Põlvamaal eeldatavalt 45,5 ja Võrumaal 49,4 eluaastat (Eestis keskmiselt 55,1) ja naised Põlvamaal 50,2 ning Võrumaal 52,3 eluaastat (Eestis keskmiselt 58,7) ja see on viimastel aastatel mõnevõrra tõusnud¹³.

¹¹ Allikas: Turu-uuringute AS (2022) Elanikkonna hoolduskoormuse uuring. Kättesaadav: <https://sm.web.tehnik.ee/media/2686/download> ja <https://sm.ee/media/2687/download>

¹² Statistika andmebaas: elada jäänud aastad (RVo452), kättesaadav: https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvastik_rahvastikunaitajad-ja-koosseis_demograafilised-pehinaitajad/RVo452

¹³ Statistika andmebaas: tervena elada jäänud aastad (TH753), kättesaadav: https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_tervishoid_tervislik-seisund/TH753

Tabel 24. Tervena elada jäänud ja elada jäänud aastad PVL-i piirkonna maakondades (Statistikaamet)

	Tervena elada jäänud aastad			Elada jäänud aastad		
	Mehed ja naised	Mehed	Naised	Mehed ja naised	Mehed	Naised
Kogu Eesti	56,97	55,19	58,72	77,2	72,80	81,40
Põlva maakond	47,72	45,54	50,19	77,08	73,02	81,40
Võru maakond	51,04	49,92	52,31	75,59	70,23	81,77

Erinevate vajadustega elanikkonna sihtrühmade vajadustega arvestamist peegeldab ka teenuste **ligipääsetavus**, mis näitab, kas kogu elanikkond on elu- ja infokeskkonda kaasatud ja kõikidele on tagatud võrdsed võimalused ühiskonnaelust osa võtta. KOV-ide teenustasemete võrdlusnäitajate alusel on ligipääsetavuse näitajad PVL-i piirkonna valdades kokku alla keskmise, samas süsteemsuse (ligipääsetavuse käsitlemine KOV-i kordades ja strateegiates) on näitaja üle keskmise¹⁴. Siiski on need tulemused siiski küllaltki tagasihoidlikud, kuna teenustasemeid hinnatakse 9-pallisel skaalal, seega ligipääsetavuse kõigi aspektidega (nii vastavad korrad kui ligipääsetavus hoonetele ja teenustele) on olulist arenguruumi.

Tabel 25. Ligipääsetavuse hindamiskriteerium KOV-ide teenustasemete seires (Rahandusministeerium)

KOV	Süsteemsus	Hoonete ligipääsetavus	Teenuste ligipääsetavus	KOKKU
Rõuge vald	3	0	1	1
Räpina vald	4	0	3	1
Setomaa vald	6	0	2	1
Võru vald	2	0	2	0
PVL-i valdade keskmine	3,75	0	2	0,75
Omaavalitsuste keskmine	2,8	0,2	2,9	1,0
Mediaan omaavalitsus	2	0	2	2

Sotsiaalmajanduslike näitajate põhjal on PVL-i piirkonnas ning Põlva ja Võrumaal laiemalt tulemused alla Eesti keskmise, sh nii tööhõive (sh vähenenud töövõime, tööhõive ja töötuse määr, brutotulu), sissetuleku ning oodatud eluea ning tervena elatud aastatega seotud näitajad. On üksikud näitajad, kus tulemus on üle Eesti keskmise, sh näiteks naiste oodatav eluiga (samas tervena elatud aastad neist on Eesti keskmisest kõvasti madalamad) ning hoolduskoormusega kaasnevat talumatut koormust tajutakse piirkonnas vähem kui Eestis keskmiselt (hoolduskoormusega elanike osakaal jääb keskmisele tasemele). Lisaks saab arenguvajaduse välja tuua ligipääsetavuse tagamisel, kus süsteemsuse (ligipääsetavuse kajastatus kordades ja strateegiates) on üle Eesti keskmise taseme, samas reaalne ligipääs hoonetele ja teenustele jääb alla keskmise.

¹⁴ Allikas: KOV teenustasemed, kättesaadav: <https://minuomavalitsus.fin.ee/et/omavalitsuse-detailvaade>

2.5.2 Omavalitsuste finantsid ja tulubaas

Kohalike omavalitsuste eelarvete **kogutulu elaniku kohta** oli Eestis 2020. aastal keskmiselt 1683 eurot. Piiriveere tegevuspiirkonna valdadest kahes: Rõuge ja Setomaa vallas ületab see keskmist, Võru vallas jääb napilt alla keskmise ning Räpina vallas märgatavamalt.

Mida suurema osa moodustab **üksikisiku tulumaks** valla kogutulust, seda suurem on valla isemajandamise võime ja elujõulisus. Viimase 5 aasta jooksul on füüsilise isiku tulumaksust laekumine nominaalselt kasvanud, ent selle osakaal põhitegevuse tuludest olnud suhteliselt stabiilne, jäädes Piiriveere piirkonna KOV-ides seejuures madalamaks kui Eestis keskmiselt (56%), Lõuna-Eestis keskmiselt (50%) ja ka Põlva ja Võru maakondade keskmine näitaja (49%). Suurima tulumaksu laekumisega elaniku kohta oli Rõuge vald (761) ja väikseimaga Setomaa vald 706, mis on u veerandi võrra madalam kui Eestis keskmiselt.

Tabel 26. KOV-ide finantsnäitajad (Statistikaamet)

	Põhitegevuse tulud kokku	Põhitegevuse tulu elaniku kohta	Füüsilise isiku tulumaks	Füüsilise isiku tulumaksu 1000 elaniku kohta	Füüsilise isiku tulumaksu osakaal põhitegevuse tuludest
Kogu Eesti	2236538,7	1,683	1271085,3	956,5	57%
Lõuna-Eesti	536041,9	1,695	269079,8	851,0	50%
Põlva maakond	39049,7	1,584	19231,8	780,3	49%
..Räpina vald	9353,7	1,492	4567,0	728,6	49%
Võru maakond	58473,0	1,651	26119,7	737,5	45%
..Rõuge vald	9116,7	1,717	4041,8	761,0	44%
..Setomaa vald	5872,7	1,850	2241,8	706,1	38%
..Võru vald	18176,4	1,682	8107,3	750,4	45%

Kuigi valdade maksutulu on väike, siis läheb neil eelarve tasakaalus hoidmisega paremini kui Eestis keskmiselt. 2020. aastal olid kulud tuludest suuremad ainult Rõuge vallas, samas eelnevatel aastatel on eelarve tulem olnud siiski ülejäägis. Rõuge vald on ka ainuke vald piirkonnas kus tulem on viimastel aastatel sarnaselt Eesti keskmisega vähenenud, teistes valdades on tulem viimastel aastatel suurenenud.

Tabel 27. Eelarve tulem (ülejääk (+) / puudujääk (-)) (Statistikaamet)

	2018	2019	2020
Kogu Eesti	24939,2	-13523,5	-16866,3
Lõuna-Eesti	5371,2	-20081,5	-8023,3
Põlva maakond	906,0	-464,9	1379,3
..Räpina vald	-266,5	-199,4	278,2
Võru maakond	4435,5	-718,6	-1473,9
..Rõuge vald	1250,9	418,1	-1215,1
..Setomaa vald	43,6	-351,1	279,4
..Võru vald	2376,3	1319,1	1730,7

Eesti KOV-ide keskmine netovõlakoormus on eelneval perioodil olnud langevas trendis, kuid tõusnud COVID-kriisi tõttu viimasel kahel aastal, see tähendab, et vähenenud põhitegevuse tulemi tõttu on vähenenud võimekus katta osa tehtavatest investeeringutest ning selleks kaasatakse enam laenuvahendeid. Piiriveere piirkonnas on netovõlakoormus kasvanud ainult Rõuge vallas. Suurim netovõlakoormus on Setomaa vallas, ent viimaste kahe aasta võrdluses on see vähenenud.

Tabel 28. Netovõlakoormus ja netovõlakoormuse ülemmäär (Rahandusministeerium)

KOV	Netovõlakoormus (%) ja netovõlakoormuse ülemmäär (%)	2018	2019	2020	2021
Räpina vald	Netovõlakoormus (%)	11,0%	13,9%	5,6%	12,2%
	Netovõlakoormuse ülemmäär (%)	68%	60%	100%	80%
Rõuge vald	Netovõlakoormus (%)	18,9%	12,9%	29,4%	60,6%
	Netovõlakoormuse ülemmäär (%)	61%	60%	100%	80%
Setomaa vald	Netovõlakoormus (%)	25%	86%	93%	72%
	Netovõlakoormuse ülemmäär (%)	69%	60%	158 ¹⁵ %	110%
Võru vald	Netovõlakoormus (%)	1,1%	0,0%	0,0%	0,0%
	Netovõlakoormuse ülemmäär (%)	77%	65%	100%	100%

Netovõlakoormuse ülempiir jääb üldjuhul vahemikku 60–100% (kuid seda tõsteti COVID-kriisi tõttu 80%-ni kuni aastani 2024), sõltudes omavalitsuse finantsvõimekusest. Mida suurem on põhitegevuse tulemi, seda rohkem suudetakse jooksvate tulude arvelt teha investeeringuid või tagasi maksta laenusid, seda suurem võib olla omavalitsuse individuaalne netovõlakoormuse ülempiir. Vähem võimekatel omavalitsustel on lubatud laenu võtta kuni 60% põhitegevuse tuludest (praegu 80%-ni). Netovõlakoormuse ülempiir on kõrgeim Setomaa vallas, kuna erinevalt teistest valdadest seal võlg puudub.

Kokkuvõttes – piirkonna tööealiste (vanuserühm 19–64) järjest suurem vähenemine toob endaga kaasa surve ka omavalituste tulubaasile, seda ei kompenseeri ka perspektiivne palgatõus, mis jääb alla Eesti keskmise. **Seega oluliseks väljakutseks saab pidada ka piirkonna palgataseme tõstmist võrreldes Eesti keskmisega.**

2.5.3 Rahulolu avalike teenustega

Piirkonna elanike üldine rahulolu oma elukeskkonnaga peegeldab seda, mida ka erinevad sotsiaalmajanduslikud näitajad näitavad – taset alla Eesti keskmise. Samas on erinevused piirkonna omavalituste vahel küllaltki suured – kõige rahulolevamad on Võru valla elanikud, kelle rahulolu oma elukeskkonnaga ületab Eesti keskmist, Rõuge ja Setomaa vallas jääb see veidi alla keskmise, kuid madalaim on üldine rahulolu Räpina vallas, kus on enam kui 10% võrra Eesti keskmisest madalam (Tabel 29).

¹⁵ Setomaa puhul on tegemist eelarvetechnilise anomaaliga, tegelik laenukoormus on neil väiksem.

Tabel 29. Üldine rahulolu oma elukeskkonnaga (Statistikaamet)

	Kogu Eesti	Lõuna-Eesti	PÕLVA MAAKOND	Räpina vald	VÕRU MAAKOND	Rõuge vald	Setomaa vald	Võru vald
Väga rahul	14,2	13,4	12,2	7,6	11,6	7,9	12,7	12,8
Pigem rahul	70,3	70,6	67,2	66,1	71,0	73,7	65,7	74,4
Väga ja pigem rahul KOKKU	84,5	84,0	79,4	73,7	82,6	81,6	78,4	87,2
Pigem ei ole rahul	12,6	13,1	16,2	19,5	14,1	16,7	15,7	9,4
Üldse ei ole rahul	2,8	2,9	4,3	6,8	3,3	1,8	5,9	3,4
Pigem ja üldse ei ole rahul KOKKU	15,4	16,0	20,5	26,3	17,4	18,5	21,6	12,8

Kui vaadata rahulolu konkreetsemate elukeskkonna aspektidega, siis piirkonna elanikel on Eesti keskmisest kõrgem **rahulolu rohealade** (haljasalad, pargid) ja neile ligipääsetavusega (Tabel 30).

Tabel 30. Rahulolu rohealade (haljasalad, pargid) piisavuse ja ligipääsetavusega (Statistikaamet)

	Kogu Eesti	Lõuna-Eesti	PÕLVA MAAKOND	Räpina vald	VÕRU MAAKOND	Rõuge vald	Setomaa vald	Võru vald
Väga rahul	32,7	29,6	30,2	29,7	30,1	34,7	30,0	29,1
Pigem rahul	52,0	55,2	54,8	55,0	54,5	50,5	52,2	63,1
Väga ja pigem rahul KOKKU	84,7	84,8	85,0	84,7	84,6	85,2	82,2	92,2
Pigem ei ole rahul	11,3	11,1	9,7	10,8	10,6	10,5	13,3	4,9
Üldse ei ole rahul	4,0	4,1	5,3	4,5	4,7	4,2	4,4	2,9
Pigem ja üldse ei ole rahul KOKKU	15,3	15,2	15,0	15,3	15,3	14,7	17,7	7,8

Pigem kõrgem on ka **rahulolu arhitektuuri ja miljööga** (Tabel 31) ning avalike aladega (väljakud, turud, jalakäijate alad, pargid) (Tabel 32).

Tabel 31. Rahulolu arhitektuuri ja miljööga (Statistikaamet)

	Kogu Eesti	Lõuna-Eesti	PÕLVA MAAKOND	Räpina vald	VÕRU MAAKOND	Rõuge vald	Setomaa vald	Võru vald
Väga rahul	14,3	14,6	12,3	10,6	11,6	16,1	9,5	10,1
Pigem rahul	58,1	60,3	60,6	60,6	60,6	51,6	67,9	65,7
Väga ja pigem rahul KOKKU	72,4	74,9	72,9	71,2	72,2	67,7	77,4	75,8
Pigem ei ole rahul	20,7	18,8	18,8	21,2	21,6	25,8	16,7	16,2
Üldse ei ole rahul	6,9	6,3	8,2	7,7	6,2	6,5	6,0	8,1
Pigem ja üldse ei ole rahul KOKKU	27,6	25,1	27,0	28,9	27,8	32,3	22,7	24,3

Kõrgeimad on elanike hinnangud Võru vallas, kus nii hinnangud rohealadele, miljööle ja avalikele aladele on märgatavalt üle keskmise, Rõuge vallas on keskmisest kõrgem rahulolu rohealade ja avalike aladega, kuid arhitektuuri ja miljööga rahulolu jääb alla keskmise. Teises valdades jääb rahulolu kõigis neis valdkondades alla keskmise.

Tabel 32. Rahulolu avalike aladega (väljakud, turud, jalakäijate alad, pargid) (Statistikaamet)

	Kogu Eesti	Lõuna-Eesti	PÕLVA MAAKOND	Räpina vald	VÕRU MAAKOND	Rõuge vald	Setomaa vald	Võru vald
Väga rahul	15,1	15,1	11,5	9,3	14,3	13,8	11,5	14,3
Pigem rahul	57,5	59,2	61,8	58,9	58,4	59,8	54,0	61,2
Väga ja pigem rahul KOKKU	72,6	74,3	73,3	68,2	72,7	73,6	65,5	75,5
Pigem ei ole rahul	20,1	18,8	19,1	25,2	20,8	19,5	24,1	18,4
Üldse ei ole rahul	7,3	6,8	7,6	6,5	6,5	6,9	10,3	6,1
Pigem ja üldse ei ole rahul KOKKU	27,4	25,6	26,7	31,7	27,3	26,4	34,4	24,5

Negatiivsemad on hinnangud **vaba aja kultuurse veetmise** võimalustele (Tabel 33) ning liikumis- ja sportimisvõimalustele (Tabel 34). Rahulolu vaba aja kultuurse veetmise võimalustega on kõigi piirkonna valdade elanike seas 5–10% madalam Eesti keskmisest.

Tabel 33. Rahulolu vaba aja kultuurse veetmise võimalustega (Statistikaamet)

	Kogu Eesti	Lõuna-Eesti	PÕLVA MAAKOND	Räpina vald	VÕRU MAAKOND	Rõuge vald	Setomaa vald	Võru vald
Väga rahul	15,4	16,4	9,2	6,5	11,4	9,3	9,0	10,7
Pigem rahul	56,1	56,2	55,2	59,3	56,7	57,7	51,7	56,3
Väga ja pigem rahul KOKKU	71,5	72,6	64,4	65,8	68,1	67,0	60,7	67,0
Pigem ei ole rahul	19,5	19,5	23,8	27,8	23,2	24,7	22,5	25,2
Üldse ei ole rahul	9,0	7,9	11,7	6,5	8,7	8,2	16,9	7,8
Pigem ja üldse ei ole rahul KOKKU	28,5	27,4	35,5	34,3	31,9	32,9	39,4	33,0

Isegi suuremad käärid kui kultuurilise ajaveetmise osas, on **rahulolus liikumis- ja sportimisvõimalustega**, mis piirkonna elanikel on enam kui 10% võrra madalam (Rõuge ja Räpina vallas), samas Setomaa ja Võru vallas jääb rahulolu ainult pigem paari protsendipunkti võrra alla Eesti keskmise (Tabel 34).

Tabel 34. Rahulolu liikumis- ja sportimisvõimalustega (Statistikaamet)

	Kogu Eesti	Lõuna-Eesti	PÕLVA MAAKOND	Räpina vald	VÕRU MAAKOND	Rõuge vald	Setomaa vald	Võru vald
Väga rahul	24,2	22,1	13,7	6,6	19,6	14,0	24,5	18,3
Pigem rahul	55,1	54,8	55,3	54,7	57,4	54,0	51,1	57,8
Väga ja pigem rahul KOKKU	79,3	76,9	69,0	61,3	77,0	68,0	75,6	76,1
Pigem ei ole rahul	14,5	16,0	21,7	25,5	15,1	22,0	11,7	17,4
Üldse ei ole rahul	6,3	7,1	9,3	13,2	7,9	10,0	12,8	6,4
Pigem ja üldse ei ole rahul KOKKU	20,8	23,1	31,0	38,7	23,0	32,0	24,5	23,8

Samuti on piirkonna elanikel maapiirkonnale omaselt keskmisest oluliselt kõrgem rahulolu looduskeskkonnaga seotud näitajate osas nagu rahulolu välisõhu kvaliteediga (lõhnahäiringud, õhusaaste) ja müratasemega, kuid madalam avalike teenustega, sh ühistranspordi, sõiduteede ja tänavatega ning jalgsi ja jalgrattaga liikumise võimalustega (Tabel 35).

Tabel 35. Rahulolu muude elukeskkonna kvaliteedi aspektidega (Statistikaamet)

		Kogu Eesti	Lõuna-Eesti	PÕLVA MAAKOND	Räpina vald	VÕRU MAAKOND	Rõuge vald	Setomaa vald	Võru vald
Rahulolu ühistranspordi teenusega	Väga ja pigem rahul KOKKU	66,4	62,7	51,7	52,7	54,6	41,9	47,8	63,6
	Pigem ja üldse ei ole rahul KOKKU	33,7	37,3	48,3	47,3	45,3	58,1	52,2	36,4
Rahulolu jalgsi ja jalgrattaga liikumise võimalustega	Väga ja pigem rahul KOKKU	79,5	77,3	77,5	80,8	77,8	66,3	72,0	76,3
	Pigem ja üldse ei ole rahul KOKKU	20,5	22,7	22,5	19,1	22,2	33,7	28,0	23,7
Rahulolu sõiduteede ja tänavatega	Väga ja pigem rahul KOKKU	57,9	56,5	58,2	50,9	56,9	63,2	61,0	66,4
	Pigem ja üldse ei ole rahul KOKKU	42,1	43,5	41,7	49,1	43,0	36,8	39,0	33,6
Rahulolu välisõhu kvaliteediga	Väga ja pigem rahul KOKKU	82,5	87,1	85,8	88,0	92,1	94,8	95,0	90,5
	Pigem ja üldse ei ole rahul KOKKU	17,5	12,9	14,2	12,0	7,8	5,3	5,0	9,5
Rahulolu müra tasemega	Väga ja pigem rahul KOKKU	82,7	85,3	86,4	90,7	89,2	87,5	94,9	86,2
	Pigem ja üldse ei ole rahul KOKKU	17,3	14,7	13,6	9,3	10,8	12,6	5,1	13,8

2.5.4 Kodanikuühendused ja -aktiivsus

Kodanikuaktiivsuse hindamisel võib tugineda MTÜde arvule. PVL-i piirkonnas on eelmise perioodi jooksul MTÜ-de arv kasvanud, iga-aastane MTÜ-de kasv on olnud valdades 1–5%, välja arvatud Setomaal, kus see on olnud suurim ulatudes ka 7%-ni aastas. Perioodil 2018–2021 on enim MTÜ-de arv kasvanudki Setomaa vallas (17% võrra), teistes valdades on MTÜde arvu kasv jäänud vahemikku 7–8%. See on võrreldaval tasemel Eesti keskmisega (7%).

Tabel 36. Äriregistris registreeritud mittetulundusühingud (Statistikaamet)

	2017	2018 ¹⁶	2019	2020	2021	Muutus 2018/2021
Põlva maakond	475	811	828	842	859	6%
..Räpina vald	77	229	232	242	245	7%
Võru maakond	741	1281	1319	1346	1361	6%
..Rõuge vald	141	205	215	221	220	7%
..Setomaa vald	95	135	141	151	158	17%
..Võru vald	196	321	333	339	346	8%
PVL kokku	509	890	921	953	969	9%

¹⁶ Alates aastast 2018. on MTÜde arvestuses ka KÜ-d, seetõttu on MTÜ-de arv aastal 2018. hüppeliselt kasvanud ning võrreldavuse tagamiseks on seda arvestatud algusperioodiks perioodi jooksul toimunud muutuse hindamisel.

3 Perioodi 2015–2020 analüüs

3.1 Jagatud toetuste ülevaade

MTÜ Piirivere Liider 2015–2020 strateegia kinnitati 21.04.2015 üldkoosolekul ning tegevused algasid 2016. aastal, kui avati esimene taotlusvoor. Kinnitatud strateegia kohaselt viidi taotlusvoore läbi kuni 2020. aastani, 2021. aastal taotlejatele avatud taotlusvoore ei toimunud, kuna esialgse kava kohaselt tegemist oli perioodi viimase aastaga ja taotlusvoorude vahendid olid selleks ajaks enamjaolt rakendatud. Kehtiv MTÜ Piiriveere Liidri strateegia 2015–2022 kinnitati 19.08.2021 üldkoosolekul. Selle alusel jätkati ning viidi 2021. aastal välja lisandunud COVID-meetme taotlusvoor ning 2022. aastal viiakse läbi nii tavameetmete kui COVID-meetme taotlusvoor. PVL-i eelarve jaotusest annab ülevaate alljärgnev tabel.

Kõige suurem osakaal projektitoetustest on perioodil suunatud ettevõtluskeskkonda toetavasse meetmesse, pea pool eelneva mahust elukeskkonna arendamise meetmesse ning kümnendik koostöö ja ühistegevuse arendamise toetamiseks.

Tabel 37. Perioodi 2015-2020 eelarve jaotus meetmete lõikes

Meetme nimetus	Esialgne eelarve	Esialgne osakaal	Ülemineku-perioodil lisandunud eelarve	Uus osakaal	Perioodi 2015–2020 eelarve KOKKU
M1 - Elukeskkonna arendamine	€660 040	30%	€210 149,10	30%	€870 189,10
M2- Ettevõtluskeskkonna arendamine	€990 059	45%	€420 298,19	60%	€1 410 357,19
M 3.1 - Ühistegevuse arendamine	€400 026	20%	€35 024,85	5%	€435 050,85
M 3.2 - Koostöö arendamine	€110 007	5%	€35 024,85	5%	€145 031,85
Tegevusgrupi eelarve	€550 033		€175 124,25		€725 157,25
Eelarve kokku	€2 710 165		€875 621		€3 585 786

Perioodil 2015–2020 toetati kokku 191 projekti, hindamiskomisjoni otsusega jäi toetuseta ainult 39 esitatud projekti, ülejäänud koondülevaates sisalduvad projektid kas jäeti taotleja poolt esitamata või võeti tagasi. Seega on projektide edukuse määr küllaltki kõrge – üle 80%. Varasematel perioodide (2008–2013) keskmine edukuse määr on 58% mis on sama kõrge kui käesoleval perioodil, kui mitte toetust saanud projektidena käsitleda kõiki, sh mitte esitatud projekte.

Tabel 38. Esitatud ja toetatud taotluste jaotus (PVL)

Meetme nimetus	Voorude arv	Taotluste arv	Esitatud taotluste summa (EUR)	Toetatud taotluste arv	Toetatud toetuste summa (EUR)	Toetuse saajate jagunemine			Elluviidud projektide arv	Elluviidud projektide väärtus (EUR)
						MTÜ SA	KOV	AÜ, FIE		
M1 - Elukeskkonna arendamine	8	132	1129531	81	667033	58	19	4	61	438333

M2 - Ettevõtluskeskkonna arendamine	7	168	3001888	90	1237971	9	-	81	46	757047
M3.1 - Ühistegevuse arendamine	8	21	342805	13	235180	12	1	-	6	104096
M3.2 - Koostöö arendamine	jooksev	7	103634	7	103634	7	-	-	5	63085
2015–2020 periood kokku		328	4577859	191	2243818	86	20	85	118	1362561

Taotlejate lõikes on mittetulundusühingud ning ettevõtjad võrdselt aktiivsed taotlejad ning kõigi meetmete koondvaates on toetusi saanud kokku 86 MTÜ-d või SA-d ning 85 äriühingut või FIE-t. Keskmine toetuse suurus taotluse kohta oli väiksem elukeskkonna arendamise meetmes (8 235€) ning suurim ühistegevuse ja koostöö arendamise meetmetes (vastavalt 18 091€ ja 14 805€). Ettevõtluse arendamise meetmes jäi keskmine summa taotluste kohta nende vahele (13 755€).

Kui võrrelda keskmist summat taotluse ja elluviidud projektide kohta, siis paistab silma, et elluviidud projektide keskmine maksumus on ettevõtluse meetmes oluliselt suurem kui toetatud taotluste puhul, samas teiste meetmete puhul on elluviidud projektide keskmine maksumus veidi väiksem kui toetatud taotluste keskmine. See võib näidata nii ettevõtluse meetme taotluste suuremat vajaduspõhisust, s.t planeeritud tegevused tehakse ära ja seda kavandatud või suuremas mahus, samas kui elukeskkonna ja koostöö projektide (nt koolitused, üritused vms) tegelik elluviidud tulemus võib ka taotletust väiksemas mahus olla. Samas mõjutavad keskmisi ka suuremamahulised projektid, sh, kas nad on juba ellu viidud või alles elluviimisel.

Taotluste piirkondlikku jaotust võib pidada pigem ühtlaseks – meetmetes, milles on suurim arv taotlejaid (ettevõtluse arendamise meetmes ettevõtjad ja elukeskkonna arendamise meetmes MTÜ-d), on kõik piirkonnad esindatud. Nii arvulist jaotuse põhjal kui võrrelduna piirkonna elanike arvu proportsiooniga, on proportsionaalselt enim läinud toetusi Setomaa valda ja mõnevõrra alaesindatud on Võru vald, sama trend paistab silma ka KOV-ide esitatud projektide osas.

Tabel 39. Esitatud ja toetatud taotluste jaotus valdade lõikes (PVL)

Meetme nimetus	MTÜ				KOV				AÜ/FIE			
	Räpina vald	Rõuge vald	Setomaa vald	Võru vald	Räpina vald	Rõuge vald	Setomaa vald	Võru vald	Räpina vald	Rõuge vald	Setomaa vald	Võru vald
M1 - Elukeskkonna arendamine	22	10	26	12	6		8	1	1	-	3	-
M2 - Ettevõtluskeskkonna arendamine	2	-	6	1	-	-	-	-	23	11	51	7
M3.1 - Ühistegevuse arendamine	5	8	12	6	1	-	-	-	-	-	-	-
M3.2 - Koostöö arendamine	kõik PVL-i projektid				-	-	-	-	-	-	-	-
2015–2020 periood kokku	29	18	44	19	7	0	8	1	24	11	54	7

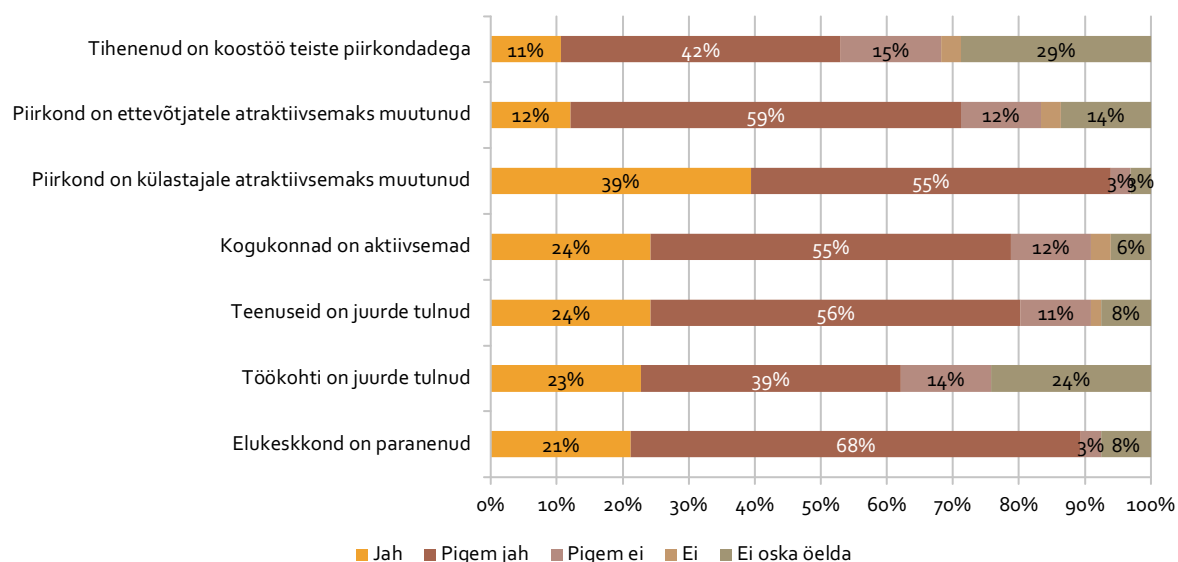
Järgnev ülevaade eelmise perioodi strateegia elluviimisest ja sihttasemete täitmisest tugineb 2015.–2020. aastal läbi viidud taotlusvoorude andmetele.

3.2 Eesmärkide sihttasemete täitmine

Eelmise perioodi strateegia eesmärgid olid järgmised:

1. Piirkonna ettevõtlus on mitmekesine
2. Ettevõtluses rakendatakse rohkem kohalikku ressursi ja potentsiaali
3. Elanikkonna elukvaliteet on paranenud tänu huvitegevusele ja teenuste kättesaadavusele
4. Piirkonna tööealise rahvastiku potentsiaal on tööturul paremini rakendatud

Liikmete seas läbiviidud küsitluse põhjal hindavad PVL-i liikmed toetumete mõju üldiselt pigem kõrgelt – enim nähakse mõju piirkonna atraktiivsemaks muutumises küllastajatele (94%) ja elukeskkonna paranemist (91%), teenuste lisandumist (80%) ning kogukondade aktiivsemaks muutumist (79%), samuti piirkonna atraktiivsemaks muutumist ettevõtjatele (71%) ning töökohtade lisandumist (62%). Kõige madalamalt hinnatakse meetmete mõju koostööle teiste piirkondadega (53%).

Joonis 24. Üldine hinnang toetusmeetmete mõjule (küsitlus, n=66)

Strateegia eesmärkidele olid seatud mõju ja tulemusindikaatorid ning igale meetmele konkreetsed väljundnäitajad (vt ka ptk 3.3). Järgnevalt on eesmärkide lõikes ülevaade indikaatoritest ja nende täitmisest.

3.2.1 Eesmärk 1: Piirkonna ettevõtlus on mitmekesine

Ettevõtluse mitmekesisuse eesmärgi saavutamise indikaatoriks oli strateegias mittepõllumajandusliku tootmisega seotud ettevõtete arvu kasv vähemalt 3% võrra (Tabel 40). Mittepõllumajanduslike ettevõtete arv piirkonnas on tõusnud enam, kui see sihiks oli seatud – kui 2013. aastal oli 51% (368), siis 2020. aastal oli piirkonnas juba 79% ettevõtetest teistest tegevusaladest kui põllumajandus, metsandus või kalapüük. Seega on strateegia

indikaator täidetud, kuid sellel on pigem kaudne seos strateegia alusel eraldatud toetuste mõjuga ning seda on mõjutanud üleüldine ettevõtete arvu suurenemine (vt ka ptk 3.2.2).

Tabel 40. Ettevõtluse arendamise eesmärgi mõju- ja tulemusindikaatorid

Indikaator	Sihttase	Allikas
Mõjuindikaator: PVL-i piirkonnas kasvanud mittepõllumajandusliku tootmisega tegelevate ettevõtete arv	Aastaks 2020 on kasvanud mittepõllumajandusliku tootmisega tegelevate ettevõtete arv 3% võrra (võrreldes 2013. aastaga, mil 51% ettevõtete tegevusvaldkond on põllumajandus, metsandus või kalapüük).	Eesti Statistikaamet
Tulemusindikaator: toetust saanud ettevõtete käibe kasv	10% käibe kasv taotluse esitamisele eelnenud aasta vrdl projekti elluviimisele järgnev aasta	Taotleja majandusaasta aruanded
Tulemusindikaator: toetust saanud ettevõtete töötajate arv	Projektide elluviimise tulemusena loodud vähemalt 10 töökohta	Taotleja viimane kuludeklaratsioon

Kui vaadata perioodil toimunud muudatusi põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi sektori rollis piirkonnas loodavast lisandväärtusest, siis Võru ja Põlva maakonnas on sellel sektoril jätkuvalt Eesti keskmisest suurem osakaal, kuid selle muutused on neis maakondades olnud erinevasuunalised – Põlvamaal on põllumajandussektori osakaal loodavas lisandväärtuses oluliselt tõusnud (10%-lt 17%-le) ning Võrumaal mõnevõrra langenud (10%-lt 8%-le) (vt Tabel 11 ptk 2.5).

Liikmete seas läbiviidud küsitluse põhjal hindavad 81% vastanutest, et seatud eesmärk on eelmise perioodi jooksul täidetud.

Toetust saanud ettevõtete käibe ja töötajate arvu kasvu kohta ei saa perioodi lõikes täpset hinnangut anda, kuna seireandmed ei ole selliselt kogutud.

3.2.2 Eesmärk 2: Ettevõtluses rakendatakse rohkem kohalikku ressursi ja potentsiaali

Kohaliku ressursi ja potentsiaali parema ärakasutamise eesmärgi saavutamise indikaatoriks oli strateegias Piiriveere piirkonnas tegutsevate ettevõtete arvu kasv vähemalt 5% võrra (Tabel 41). Piiriveere piirkonna valdades tegutsevate ettevõtete arv oli 2020. aastal 2393, neist 1223 majanduslikult aktiivset ettevõtet, mis on 24% enam kui aastal 2013. Piiriveere piirkonna asustusüksustes tegutses 2016. aastal 529 ning 2020. aastal 731 ettevõtet, mis on samuti enam kui kolmandiku võrra enam. Seega on strateegia indikaator täidetud, kuid taas sellel on pigem kaudne seos strateegia alusel eraldatud toetuste mõjuga ning seda on mõjutanud üleüldine ettevõtete arvu iga-aastane suurenemine riigis.

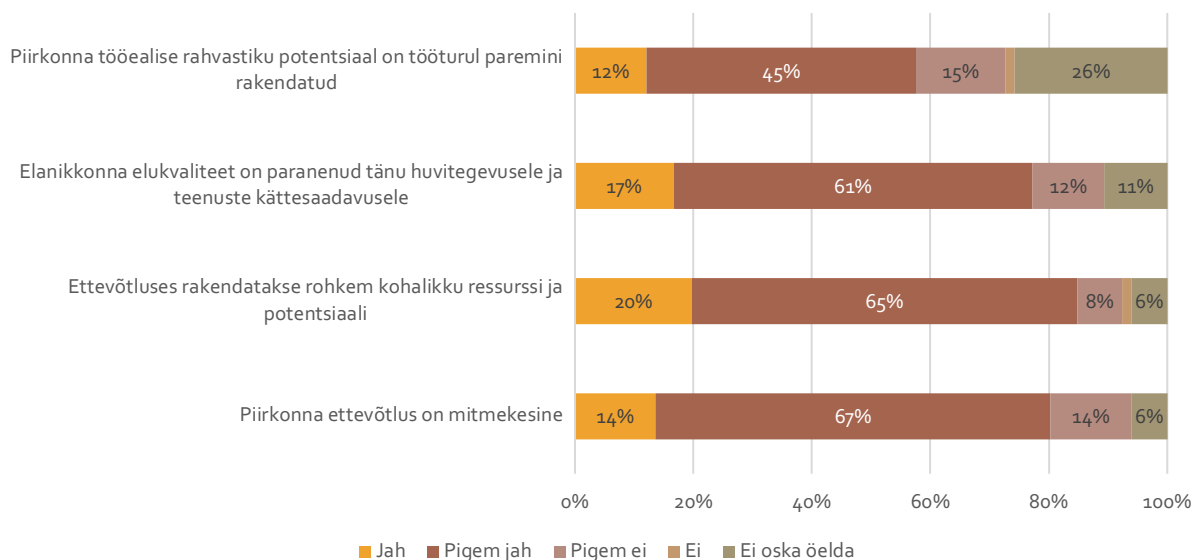
Tabel 41. Kohaliku ressursi ja potentsiaali arendamise eesmärgi mõju- ja tulemusindikaatorid

Indikaator	Sihttase	Allikas
Mõjuindikaator: võrreldes 2012. aastaga on PVL-i piirkonnas tekkinud juurde tegutsevaid ettevõtteid	Aastal 2013 oli PVL-i piirkonnas 722 tegutsevat ettevõtet, aastaks 2020 on tegutsevate ettevõtete arv kasvanud 5% võrra	Eesti Statistikaamet

Tulemusindikaator: uute/parendatud toodete/teenuste arv	Sihttase: vähemalt 10 uut/parendatud toodet	Projektitaotlus, lõplik kuludeklaratsioon
Tulemusindikaator: kohalikku toorainet kasutavate ettevõtjate arv	vähemalt 10 ettevõtjat on hakanud (uut) kohalikku toorainet kasutama	Projektitaotlus (PVL-i taotlusvormis vastav lahter), lõplik kuludeklaratsioon
Tulemusindikaator: Kohalikku pärandit, kultuuri kasutavate ettevõtjate arv	vähemalt 10 ettevõtjat on hakanud kohalikku pärandit/kultuuri kasutama	projektitaotlus (PVL-i taotlusvormis vastav lahter), lõplik kuludeklaratsioon

Toetust saanud ettevõtete käibe ja töötajate arvu kasvu kohta ei saa perioodi lõikes täpset hinnangut anda, kuna seireandmed ei ole selliselt kogutud.

Kohaliku ressursi ja potentsiaali parema ärakasutamise eesmärgi saavutamist hinnatakse PVL-i liikmete poolt kõige kõrgemalt – läbiviidud küsitluse põhjal hindavad 85% vastanutest, et seatud eesmärk on eelmise perioodi jooksul täidetud.

Joonis 25. Hinnang PVL-i eesmärkide täitumisele (küsitlus, n=66)

Soovitus: sellisel kujul indikaatoreid ei ole otstarbekas seada, kui neid tegelikult ei seirata ja nende kohta andmeid ei koguta. Indikaatorite osas tuleks regulaarselt seirata nii taotluses seatud kui tegelikku tulemusindikaatorite sihttasemetete täitmist.

3.2.3 Eesmärk 3: Elanikkonna elukvaliteet on paranenud tänu huvitegevusele ja teenuste kättesaadavusele

Elanikkonna elukvaliteet paranemise eesmärgi mõjuindikaatoriks on lastega perede osakaalu suurenemine 5% PVL-i piirkonnas. Arvestades piirkonnas perioodil 2007–2022 toimunud ja prognoosi kohaselt jätkuvat laste ja tööealiste osakaalu vähenemise ning eakate osakaalu suurenemise trendi, ei ole oodatavat mõju saavutatud. Samas on tegemist

demograafilise protsessi pikemaajalise trendiga, mida eesmärgi täitmiseks rakendatud meetmete abil on pea võimatu ümber pöörata.

Tabel 42. Elukeskkonna arendamise eesmärgi mõju- ja tulemusindikaatorid

Indikaator	Sihttase	Allikas/tegelik tase
Mõjuindikaator: võrreldes 2011. aasta rahvaloenduse andmetega on suurenenud eelkooliealiste lastega perede osakaal PVL piirkonnas	Suurenemine 5%	Rahvaloendus 2022 (REL2022)
Tulemusindikaator: uute/parendatud teenuste arv (sh kogukonnateenused)	Vähemalt 5 uut/parendatud teenust	6 uut või uudsete turismitoodete/paketid (projektitaotlus, lõplik kuludeklaratsioon)
Tulemusindikaator: uute huvitegevuse võimaluste/huviringide arv	Käivitatud vähemalt 10 uut huviringi/-tegevust	9 (projektitaotlus, lõplik kuludeklaratsioon)

Elukeskkonna või elanikkonna elukvaliteedi paranemise eesmärgi täitumist hindavad PVL-i liikmed samuti suhteliselt kõrgelt – küsitluse põhjal hindavad 78% vastanutest, et seatud eesmärk on eelmise perioodi jooksul täidetud.

Eesmärgi saavutamisele aitavad kaasa kõik meetmed, aga tulemusindikaatorite tasemel on eesmärk seatud peamiselt elukeskkonna arendamise meetmega (meede 1). Tulemuse saavutamise mõõtmiseks seatud indikaatorid on uute või parendatud teenuste arv (sh kogukonnateenused) ning uute huvitegevuse võimaluste või huviringide arv, mida saab enamjaolt täidetuks pidada.

Soovitus: kasutada indikaatorine näitajat, mida on võimalik regulaarselt või perioodiliselt seirata, 3. eesmärgi mõjuindikaatorit ei ole sisuliselt võimalik mõõta, kuna REL2022 tulemusi hakatakse avalikustama alates juunist (kaaluda nt rahulolu elukeskkonnaga, mida Statistikaamet alates 2020. aastast mõõtma hakkas).

3.2.4 Eesmärk 4: Piirkonna tööealise rahvastiku potentsiaal on tööturul paremini rakendatud

Piirkonna inimeste potentsiaali tööturul parema rakendamise eesmärgi mõjuindikaatoriteks on piirkonnast väljarände ja sisserände suhe, tööhõive ning töötuse määr. Nii perioodi alguses kui perioodi lõpus on rändesaldo piirkonna valdades olnud negatiivne ehk väljaränne on ületanud sisserännet, välja arvatud Võru vallas. Tööhõive määr maakondades, millesse Piiriveere piirkonna vallad kuuluvad on perioodil tõusnud, Võrumaal moodustab tööhõive määr 92% Eesti keskmisest ja Põlvamaal 84%. Töötuse määr on Võru maakonnas perioodi jooksul suurenenud ja ületab napilt 0,1 protsendipunkti võrra Eesti keskmist, Põlva maakonna statistika puudub.

Seega seatud mõjuindikaatorid on vähesel määral täidetud, kuid enamjaolt jäänud täitmata.

Tabel 43. Tööjõu arendamise eesmärgi mõju- ja tulemusindikaatorid

Indikaator	Sihttase	Allikas
Mõjuindikaator: väljaränne PVL-i piirkonnast	Väljaränne PVL-i piirkonnast ei ületa sisserännet	Statistikaamet
Mõjuindikaator: tööhõive määr	Aastaks 2022 on hõivatute osakaal piirkonna tööealisest rahvastikust 90% Eesti keskmisest vastavast näitajast	Statistikaamet
Mõjuindikaator: töötuse määr	Aastaks 2020 töötuse määr ei ületa Eesti keskmist näitajat	Statistikaamet
Tulemusindikaator: toetust saanud ettevõtete töötajate arv	Projektide elluviimise tulemusena loodud vähemalt 10 töökohta	Viimane kuludeklaratsioon

Eesmärgi saavutamisele aitasid kaasa meetmed 2 ja 3. Meetme 2 (ettevõtluse arendamine) raames toetati peamiselt ettevõtjate põhitegevuse toetamiseks või selle laiendamiseks vajalike hoonete remonti või renoveerimist või seadmete või inventari ostu. Meetme 3 raames toetati peamiselt erinevate MTÜ-de korraldatavat ühistegevust ja LEADER-tegevusgruppide omavahelist koostööd piirkonna arendamisel, millest toetatavad projektid märkimisväärselt mõju tööhõivele ei oma.

Liikmete seas läbiviidud küsitluse põhjal hindavad 57% vastanutest, et seatud eesmärk on eelmise perioodi jooksul täidetud, mis on kõige madalama hinnangu saanud strateegia eesmärkidest (Joonis 25).

3.3 Meetmete sihttasemete täitmine

Seatud eesmärkidest tulenevalt rakendati kolme meetet, mis pidid aitama kaasa eesmärkide ning nende mõõtmiseks seatud mõju- ja tulemusindikaatorite saavutamisele:

1. Elukeskkonna arendamine (Meede 1)
2. Ettevõtluse arendamine (Meede 2)
3. Koostöö ja ühistegevuse arendamine (Meede 3.1 ja 3.2)

Igale meetmele on seatud konkreetsed väljundnäitajad (indikaatorid), mille täitmist saab hinnata.

3.3.1 Meede 1: Elukeskkonna arendamine

Elukeskkonna arendamise meetmest toetati 76 projekti, mis olid peamiselt seotud spordi ja vaba aja ning huvihariduse võimaluste loomise ja parandamisega, renoveerides hooneid ja ruume ning soetades vajalikku varustust ja seadmeid, külakeskuste, külaelu ja laiemalt avaliku ruumi arendamise ning turismi valdkonna toetamisega.

Projektitoetusega on toetatud 9 uue huviringi või huvitegevuse juurde loomist ning 22 erineva huvitegevuse või vaba aja veetmise kohtade loomist, korrastamist või kasutuskõlblikuks muutmist.

Vaba aja veetmise võimaluste parandamiseks näidetakse on Räpina puhke- ja virgestusalale Discgolfi pargi rajamine, Värskas ekstreempargi laiendamine (sportimisvahendite ja

välisriiete hoidmise ning pesemisvõimaluste ruumide ehitamine), väljõusaali ehitamine Võhandu jõe äärsele puhke- ja virgestusalale. Samuti on rajatud mitmeid laste mänguväljakuid, sh nt Piusa Külustuskeskuse maa-alale "Misso-Massomaa mänguväljak" rajamine, looduslähedase seiklusraja rajamine Räpina lasteaia juurde, mänguväljakute ehitamine külakeskustesse. Toetatud erinevaid spordi ja vaba aja võimalusi pakkuvate MTÜ-de vajaliku varustuse soetamist, nt Räpina Inkubatsioonikeskust, MTÜ Vabadussporti akrobaatika ning kiiking varustuse soetamisega, Väraska orienteerumisklubi, Räpina pokkeriklubi ja mitmeid teisi.

Meetmest on toetatud 11 paikkonna tuntust tõstvat objekti, loodud 6 uut või uudset turismitoodet või -paketti ning viidud läbi 17 uudsel kujul pärimuskultuuri esitletavat tegevust.

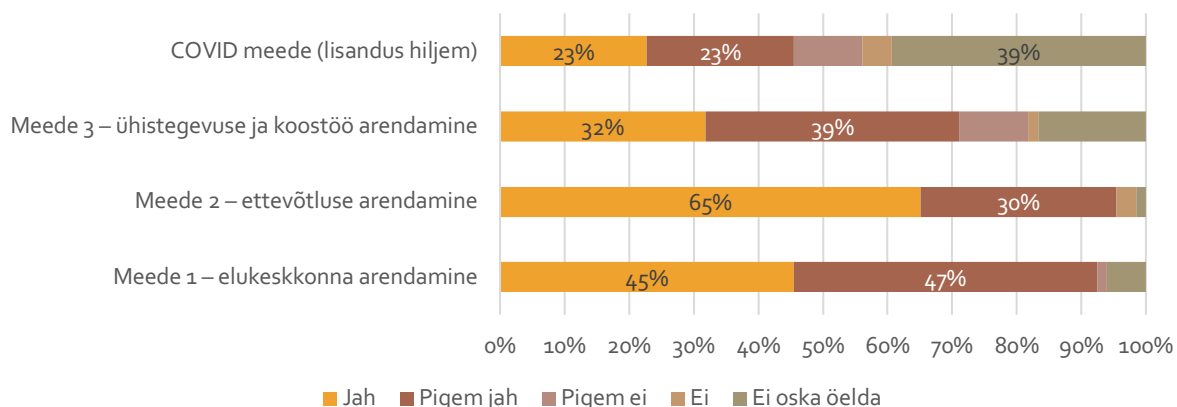
Näiteks Setomaa tutvustamine virtuaalreaalsuses Seto Kuningriigi ja leelopäeva näitel, pärandtoidu tutvustamine väliüritustel või turismiinfo kättesaadavuse parandamine.

Meetmest toetati pea poole võrra enam projekte, kui sihiks oli seatud, samas toetuste kogusumma proportsionaalselt kõigi meetmete maksumusest jäi kavandatud 30% tasemele (Tabel 44).

Tabel 44. Elukeskkonna arendamise meetme väljundindikaatorid

Elukeskkonna arendamine (Meede 1)		
Indikaator	Sihttase	Tegelik tase
Juurde loodud huviringide/uute huvitegevuste arv	Vähemalt 10	9
Uute, korrastatud ja kasutuskõlblikuks muudetud huvitegevuse/vaba aja veetmise kohtade arv	Vähemalt 15	22
Paikkonna tuntuse tõstmist tagavate objektide arv	Vähemalt 10	11
Uute või uudsete turismitoodete/-pakettide arv	Vähemalt 10	6
Uute või uudsel kujul esitletavate pärimuskultuuriga seotud tegevuste arv	Vähemalt 20	17
Toetatud projektide arv	Vähemalt 50	76
Toetuse kogusumma	30% tegevusgrupile projektitoetusteks eraldatavast summast	30,4%

Liikmete seas läbiviidud küsitluse põhjal peavad 92% vastanutest, et meede on vastanud nende vajadustele (Joonis 26). Samas oli vastajaid, kelle hinnangul töötab meede ajas järjest kehvemini ning vajab värskendamist ja lihtsamaks ning selgemaks muutmist, eriti investeeringute osas.

Joonis 26. PVL-i meetmete vastavus vajadusele (küsitlus, n=66)

Maksimaalne toetussumma, milleks on olnud 20 000 eurot, on võimaldanud lahendada väiksemaid ja mitte väga suure mõjuga probleeme, mistõttu on liikmeid, kes teevad ettepaneku, et eelarveperioodi jooksul võik olla nt 2–3 suuremahuliste projektide meetet, mis võimaldaks piirkonnas lahendada suuremaid kitsaskohti ning rohkem läbimõeldumalt.

3.3.2 Meede 2: Ettevõtluse arendamine

Ettevõtluse arendamise meetmest on toetatud 78 projekti (mis ületas mitmekordselt planeeritud sihttaset), neist 10 oli seotud ehitamisega ning 37 tehnika või seadmete soetamisele suunatud ning üks pehmetele tegevustele (nt ürituste korraldamine) suunatud projekt.

Toetatud on enamjaolt tootmis (põllumajandus, puidutööstus jm), kui teenuste osutamisega tegelevaid ettevõtteid, sh toitlustus või majutusvaldkonna ettevõtjaid ning enamus projektitoetustest on suunatud ettevõtte tegevuseks vajalike hoonete renoveerimisele/remondile või vajalike seadmete/inventari ostule.

Meetme toetuse kogusumma ületas planeeritud osakaalu veidi enam kui 10% võrra, moodustades pea 60% toetuse kogusummast.

Tabel 45. Ettevõtluse arendamise meetme väljundindikaatorid

Ettevõtluse arendamine (Meede 2)		
Indikaator	Sihttase	Tegelik tase
Läbiviidud koolituste arv	Vähemalt 5	0
Koolitusel osalejate arv	Vähemalt 50	108
Toetatud projektide arv	Vähemalt 10	78
- sh ehitamisega seotud projekte	Vähemalt 3	10
- sh tehnika/seadmete soetamisele suunatud projekte	Vähemalt 3	37
- sh nn pehmeid projekte	Vähemalt 2	1
Toetuse kogusumma	45% tegevusgrupile projektitoetusteks eraldatavast summast	56,3%

PVL-i liikmed peavad ettevõtluse arendamise meedet kõige paremini vajadustele vastavaks – 95% küsitlusele vastanutest hindas, et meede on vastanud nende vajadustele (Joonis 26). Tuuakse välja, et meede on aastaid väga hästi töötanud ja selle tulemuslikkust lihtne kontrollida.

3.3.3 Meede 3: Koostöö ja ühistegevuse arendamine

Koostöö ja ühistegevuse arendamise meetmest on toetatud 20 projekti, lisaks MTÜ Piiriveere enda koostööprojektidele on ühistegevuse projektideks saanud mitme teised MTÜ-d, paljud neist ka korduvalt, nt Setomaa Liit MTÜ, MTÜ Seto Küük, Setomaa Turism MTÜ ja Seto Käsitöö Kogo MTÜ.

Setomaa Liit on viinud ellu projekte mahetoidu alase teadlikkuse tõstmiseks ja mahetoidu propageerimiseks piirkonna haridusasutustes ja elanike seas. Seto Küük on arendanud kohalike toidutootjate koostööd kohaliku toidu väärtustamiseks, Setomaa Turism MTÜ on koostanud kostipäevade retseptiraamatu kohalikkude tooraine tähtsustamiseks, kohalikkude toitu, maaelu ja piirkonna tutvustamiseks. Seto Käsitöö Kogo MTÜ on korraldanud tootearenduskoolitusi Piiriveere piirkonna käsitöölisele ning koostanud käsikiri, kuhu on koondatud seto rahvarõivaalased artiklid.

Läbiviidud ühistegevuse arv ja toetatud projektide arv on olnud planeeritust väiksem, seetõttu ka planeeritud osakaal projektitoetusteks eraldatavast summast, samas planeeritust enam on olnud ühistegevuses osalejaid.

Tabel 46. Koostöö ja ühistegevuse arendamise meetme väljundindikaatorid

Ühistegevuse arendamine (Meede 3.1)		
Indikaator	Sihttase	Tegelik tase
Läbiviidud ühistegevuste arv	Vähemalt 20	8
Ühistegevustes osalejate arv	Vähemalt 100	183
Toetatud projektide arv	Vähemalt 15	3
Toetuse kogusumma	20% tegevusgrupile projektitoetusteks eraldatavast summast	8,2%
Koostöö arendamine (Meede 3.2)		
Indikaator	Sihttase	Tegelik tase
Toetatud projektide arv	Vähemalt 5	7
Piiriüleste koostööprojektide arv	Vähemalt 1	Andmed puuduvad
Toetuse kogusumma	5% tegevusgrupile projektitoetusteks eraldatavast summast	Andmed puuduvad

Koostöö ja ühistegevuse meetme vastavust vajadusele hinnatakse esimese kahe meetmega võrreldes oluliselt madalamalt – 71% küsitlusele vastanutest hindas, et meede on vastanud nende vajadustele ning 12% vastanutest arvas et meede ei vasta või pigem ei vasta vajadustele (Joonis 26). Mõni vastajatest tõi välja, et meede vajaks muudatuste tegemist, kuna pole tekitanud loomulikke koostööd ning meetmes puudub konkurents.

3.4 Taotluste ülevaade

Eelmise perioodi taotluste üldisest kvaliteedist ülevaate saamiseks ning nende uuenduslikkuse, jätkusuutlikkuse ning koostöö ja sihtrühmade kaasatuse hindamiseks koostati valim (55 projekti) esitatud taotlustest, mis hõlmasid 191 heakskiidetud ja 39 mitte heakskiidetud taotlust.

Taotluste üldine kvaliteet, sh sihiseade (mis eesmärged ja mõju soovitakse taotleda, kuidas see vastab tegevusgrupi strateegiale ja meetme eesmärkidele).

Taotluste uuenduslikkus, kas taotluses on uuenduslikke ideid/lahendusi/lähenedusi piirkonna arendamisel ja probleemide lahendamisel (nt rakendatakse uusi/uuenduslikke meetodeid või lahendusi).

Koostöö ja kaasatus, laiema huvigrupi, elanike grupi või mitme sektori esindajate kaasamine projekti ettevalmistamisse ja elluviimisesse.

Valimisse kuulunud projektidele anti hinnangud nendes kategooriates punktides 1 (nõrk)–4 (tugev). Keskmine hinnang oli kõige madalam uuenduslikkuse aspektis (1,98). Üldjuhul uuenduslikkust sellises kontekstis, nagu LEADER rahastamisskeemi alusloogikaks olev kogukonna juhitud kohaliku arengu lähenemine seda soosib ja väärtustab¹⁷, PVL-i projektitaotlustest ei leia. Levinumaks uuenduslikkuse käsitluseks oli mingi lähenemise, tehnilise seadme, tootmisviisi vms rakendamine, mida Piiriveere piirkonnas seni ei rakendata. Kõige kõrgema hinnangu – keskmiselt 2,85 punkti – sai koostöö ja kaasatus, mille hinnangut mõjutas asjaolu, et seda hinnati ainult 1. ning 3. meetme projektide puhul, millest viimased ongi suunatud koostööle. Projektide üldine kvaliteet sai keskmiseks 2,71 punkti – nende peamiseks nõrkuseks oli taotleja enda lahendust vajava probleemi mitte mõtestamine tegevusgrupi strateegia ja selle eesmärkidega seostatuna.

Kõige tüüpilisemad tegevused, mida erinevate meetmete raames on toetatud, on hoone või objekti ehitamine, renoveerimine, korrastamine või remont; inventari, varustuse või seadmete ost, piirkonna või teenuse turundamine (1. ja 2. meede) ning üritused ja koolitused, sh meeskonnakoolitused (valdavalt 3. meede).

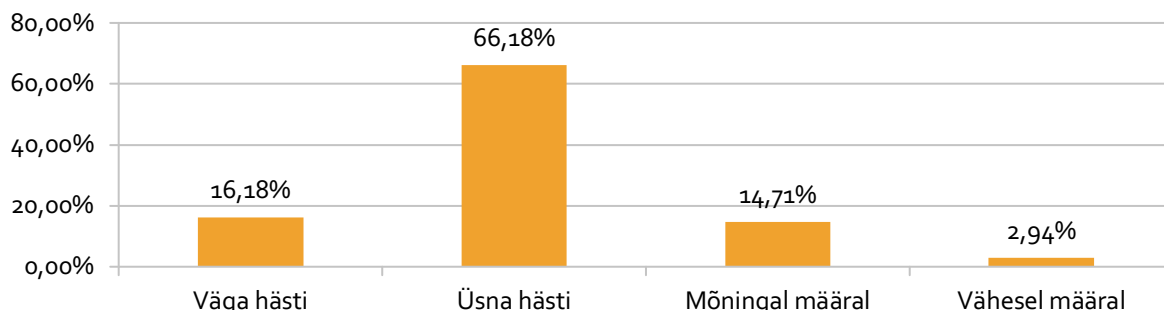
3.5 Rahulolu Piiriveere Liidritegevuse ja toetusmeetmete korraldusega

3.5.1 Rahuolu organisatsiooni tegevusega

Rahulolu organisatsiooni tegevusega hõlmab erinevaid aspekte, nii rahulolu organisatsiooni juhtimisega, sh avatust ja läbipaistvust, kommunikatsiooni ja info liikumist organisatsioonis, kui rahulolu organisatsioon tegevusega, sh mil määral on see vastab ootustele ja vajadustele.

¹⁷Innovatsiooni ja muutuste toetamisena, kus ehitatakse üles kohalike kogukondade suutlikkus ja ressursid algatuste tegemiseks, mis on innovatsiooni ja edasise arengu eeltingimuseks (nt seemne ja katseprojektid) ning ühendatakse kasutajate kogemus eri tüüpi teenusepakkujate rohkem spetsialiseerunud teadmistega piirkonnas sobivaimate lahenduste leidmiseks.

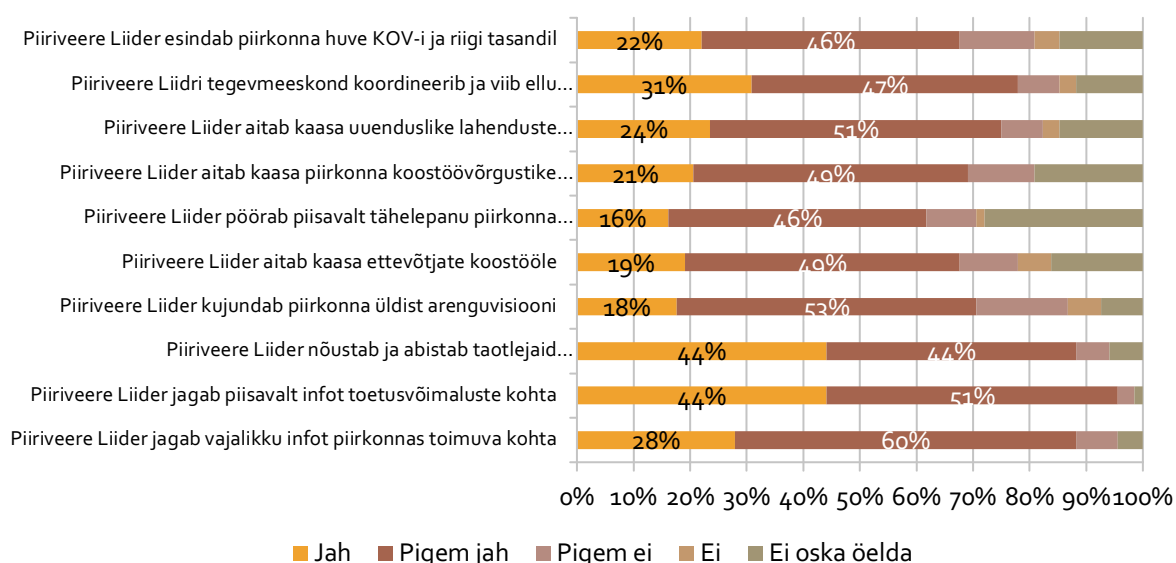
PVL-i liikmed hindavad oma teadlikkust PVL-i kui organisatsiooni tegevustega üsna heaks (66%), samas on suhteliselt vähe neid, kes väga hästi tegemistega kursis on (16%) ning pea viiendik on organisatsiooni tegemistega ainult mõningal või vähesel määral kursis (Joonis 27). Üldiselt ollakse paremini kursis PVL-i tegevusega toetuste eraldamisel ning pigem mitte hästi muude tegevustega, sh näiteks erinevate koostööprojektide elluviimisega.

Joonis 27. Teadlikkus, millega PVL tegeleb (n=68)

PVL-i liikmed saavad peamiselt organisatsiooni tegemiste kohta infot kodulehelt (72%), ligi kümnendik liikmetest büroo (12%) või sotsiaalmeedia (Facebook) kaudu (10%) ning kõige väiksem osa ainult peamiselt infopäevadelt (6%). Lisaks tuuakse välja ka infokirjad, Piiriveere kogukond ja elanikega suhtlemine ning otsesuhtlus e-posti teel.

Rahulolu PVL-i tegevusega on küllaltki kõrge – kõigis hinnatavate tegevuste osas on üle 60% vastanutest kas rahul või pigem rahul. Kõige enam ollakse PVL-i tegevuses rahul projekti taotlemisega seotud tegevustega – info jagamisega taotlusvõimaluste kohta (95%) ning taotlejate nõustamise ja abistamisega (88%), samuti piirkonnas toimuva kohta info jagamisega (88%). Kõige madalamalt hinnati noortele tähelepanu pööramist (62%), samuti said võrreldes teiste hinnangutega suhteliselt madalama hinnangu rahulolu PVL-i poolt ettevõtjatega koostööle kaasaaitamine (68%) ning piirkonna üldise arenguvisioni kujundamine (71%). Samas on need kolm ka valdkonnad, mida on sagedamini väljatoodud kui arengukohti või täiendavaid fookuseid, millesse PVL võiks enam panustada.

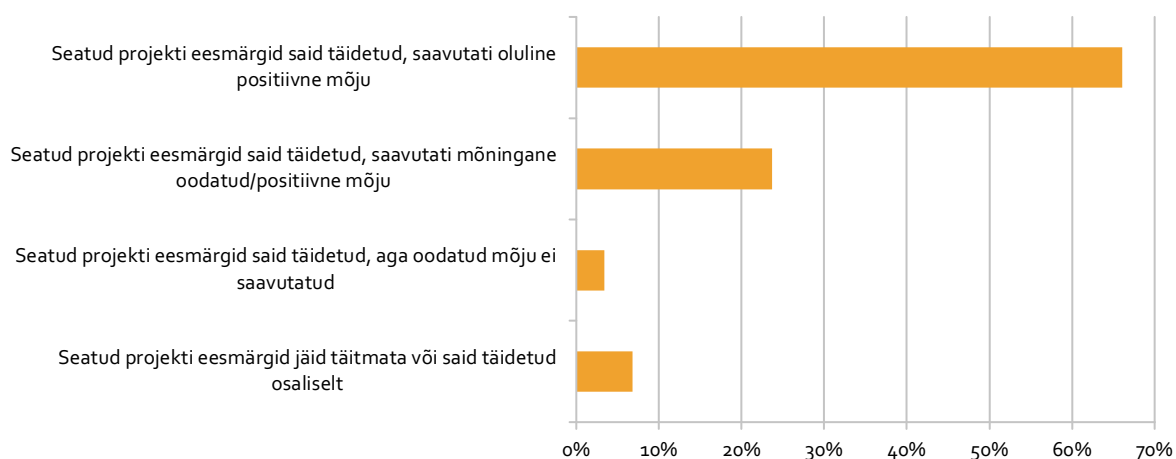

Joonis 28. Üldine rahulolu PVL-i tegevusega (küsitlus, n=68)

3.5.2 Rahulolu toetusmeetmete ja taotlusvoorude korraldusega

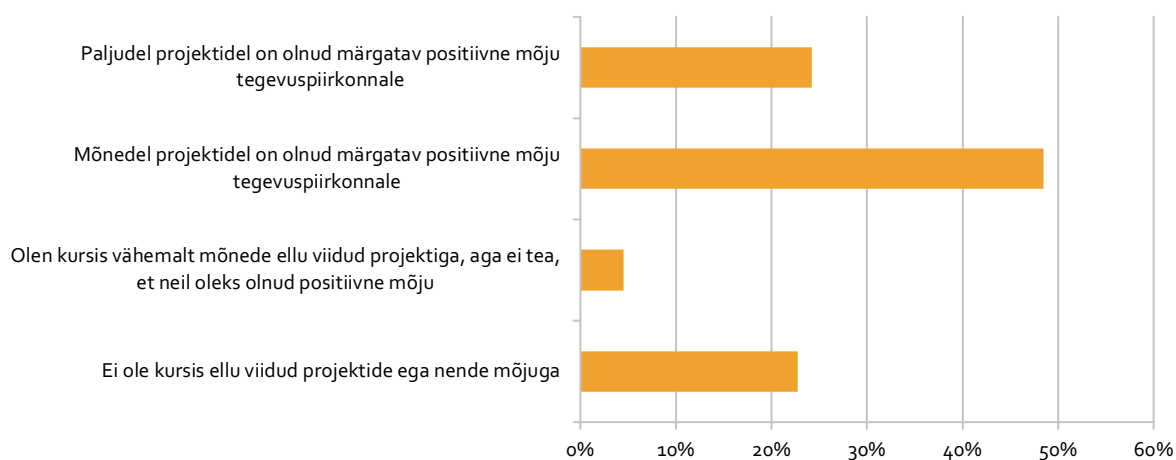
PVL-i liikmete rahulolu meetmete korraldusega on küsitluse põhjal suhteliselt kõrge. Selgelt kõrgemini hinnatakse ettevõtlike arendamise meedet.

Suhteliselt kõrgelt hinnatakse ka elluviidud projektide eesmärkide saavutamist. Üle 80% küsitlusele vastanud PVL-i liikmetest hindasid, et nende elluviidud projektile seatud eesmärgid said täidetud ning saavutati oluline või mõningane positiivne mõju. Enamus vastanutest, kelle hinnangul jäid eesmärgid täitmata või mõju saavutamata, põhjendas seda, et projekt ei ole veel täies mahus ellu viidud. Suurel määral põhjendati projekti elluviimise viibimist COVID-kriisiga (Joonis 29).

Joonis 29. Hinnang taotlejate oma projektide eesmärkide täitumisele (küsitlus, n=59)

Veidi madalamalt hinnati teiste elluviidud projektide positiivset mõju saavutamist. Veidi üle 70% vastanutest hindab, et paljudel või mõnedel projektidel on olnud positiivne mõju tegevuspiirkonnale. Samas tuleks ühe arengukohana võtta pea veerandi küsitlusele vastanud PVL liikmete teadmatusse elluviidud projektidest ning nende mõjust ning püüda tõhustada infoliikumist liikmete vahel ja ka laiemalt (Joonis 30).

Joonis 30. Hinnang teiste piirkonna projektide eesmärkide täitumisele (küsitlus, n=66)

Projektide taotlemise protsess hinnatakse suhteliselt kõrgelt. Üle poolte vastanutest hindab taotlusprotsessi arusaadavaks ja kogu vajalik infot kättesaadavaks (hinnangu 8 ja

enam punkti 10-punkti skaalal andis 54% vastanutest), samas oli pea viiendik vastanuid, kes hindasid taotlusprotsessi mõneti arusaamatuks (info ei olnud kättesaadav, nõuded olid ebaselged) (andsid hinnangu 5 või vähem punkti). Põhjustena toodi välja eelkõige esmataotlejale (aga mitte ainult) segadust tekitavaid teemasid, nt erinevad taotlusblanketid (PVL ja PRIA), taotluste esitamise kellaaja/tähtaja ebaselgus.

Hinnangud **taotluste hindamise protsessile** olid väga sarnased – 50% vastanutest andis kõrge hinnangu (8-10 punkti) ning viiendik hindas punktidega 5 või vähem. Olid üksikud vastajad, kes pidasid hindamist kallutatuks või oleksid soovinud taotleja jaoks arusaadavamalt põhjendust saadud punktidele – arvestades just mikro- ja keskmise suurusega ettevõtete konkurentsi, kus mõne hindekriteeriumiga ei saa neid võrdselt hinnata ning mis annab paratamatu eelise pikemalt ja edukalt tegutsevale ettevõttele.

Kuigi mitmed liikmed peavad PVL-i **tegevust ning tegevusvaldkondi piisavaks** ning tegevusvaldkondade laiendamist tähelepanu hajutamiseks või täiendavat ressursi vajavaks, siis on suur osa liikmeid, kes peavad vajalikuks PVL-i fookuste muutmist või täiendamist – kolmandik vastanutest esitas sellekohaseid ettepanekuid. Kahe olulisema teemana tuuakse välja **arendus- ning koostöö fookus**. Vajalikuks peetakse lihtsalt raha jagamisele lisaks võiks olla ka **selgem strateegia**, mida tahetakse saavutada ning ka tagasivaade, kas senine töö on olnud tulemuslik. Samuti tuuakse välja, et strateegia koostamisel võiks olla kaasatud laiem ring inimesi, mitte ainult PVL-i liikmed ja taotlejad. **Koostöö** osas nimetatakse koostööd suuremas plaanis, sh ettevõtjate koostöövõrgustikega, KOV-idega, kogukondadega, sh et kuulataks piirkonna ja kogukonna plaane, tegevusi, mille järgi osatakse hinnata hiljem ka taotlusi. Samuti suhe kogukondadega võiks olla tihedam, sh füüsiliste kohtumiste näol. Üks selgete ettepanekute liin seondub **info jagamise ja ka koolitamisega** – nähakse vajadust infokirjade, infopäevade järele. Oodatakse personaalseid kirju oma tegemistest liikmetele, vastavalt võimalustele kogukondlike infopäevade korraldamist, nii kogukondadele kui ettevõtjatele, kus räägitakse tegevustest, koostööst, samas kuulatakse piirkonna/kogukonna inimeste soove, antakse tekkivatele küsimustele vastuseid ning püütakse jõuda ettevõtjateni ka muul ajal kui toetusmeetmete avanemisel. Lisaks tuuakse välja **laiem kaasamine**, laiema toetusvõimalustest rääkimine ja uute sihtgruppide kaasamine, kaasamiskoolitused liidritele ja eestvedajatele, samuti projektkirjutamise koolitusi alustavatele ettevõtjatele.

Üks osa ettepanekuid on suunatud **suuremale fookuse pööramisele noortele** – nt noorte ettevõtluse ja harrastusspordi arendamise toetamine, et teha piirkonda noortele/lastele atraktiivsemaks ning tuua rohkem noori peresid piirkonda.

Pea kolmandik vastanutest¹⁸ on PVL-i **juhtimisega rahul** ja ei teinud ühtegi ettepanekut muudatuseks. Ülejäänud ettepanekud jagunesid üldistades kolmeks: läbipaistvus ja liikmete kaasamine; liikmete aktiveerimine ning konkurentsi vähendamine.

Mitme vastaja hinnangul võiks **kaasamine, läbipaistvus, liikmetega suhtlemine** võiks olla parem. Näiteks võiksid kõik liikmed (ja miks mitte ka ettevõtted-organisatsioonid) saada PVL- värsketest otsustest otse teada. Paljudes organisatsioonides on loomulik, et kui toimub juhatuse koosolek, siis kokkuvõtte saadetakse kõigile liikmetele meilile, see aitab liikmetel olla organisatsiooni tegevusega kursis. On arvamusi, et kui ei ole Piiriveere Liider liige, siis ka info nendeni ei liigu, puudulikuks peetakse ka infot, kuidas saada Piiriveere Liider liikmeks. Teisena toodi välja üldkoosoleku ja **liikmete passiivsus**, nähakse vajadust liikmete aktiivsuse

¹⁸ Küsimusele vastamine oli vabatahtlik, sellele vastas 21 vastajat.

tõstmise, liikmeskonna laiendamise ja aktiveerimise järele. Kolmandana mainitakse, et võiks olla **vähem eri piirkondade vastandumist** ja omavahelist konkurentsi, tekisikutamise asemel võiks püüda piirkondi võrdsemalt/ühtsemalt kohelda.

Kui eelnevalt on mitmel korral esinenud ettepanekud seoses koostöö suurendamise vajadusega, siis positiivsena saab välja tuua suue hulga liikmeid, kes **sooviksid olla enam kaasatud PVL-i tegevustesse** (48%, s.o 31 vastanut).

Pea veerand vastanutest esitavad ka omapoolsed ettepanekud, kuidas võiks liikmeid enam tegevustesse kaasata. Suhteliselt üksmeelselt nähakse vajadust ühisürituste järele, samas pakutakse välja väga erinevat tüüpi ühisüritusi: **infopäevad ja seminarid** huvipakkuvatel teemadel mis ei ole suunatud ainult toetusmeetmete tutvustamiseks, üldisemad infopäevad, mis tooksid kokku ettevõtjaid ja/või MTÜ-sid või noori; avalikke koosolekuid ja **arutelukoosolekud** ühiselt huvipakkuvatel teemadel, ühised arutelud tuleviku osas, mis projekte on tehtud ja mis neist kasu on olnud; **õppe- ja tutvumisreisid** ning väljasõidud, sh liikmete saavutusi ja tegemisi tutvustavad külastusreisid, ühisreisid, kuhu kaasata ka alustavaid ettevõtjaid jm; üritused koos peredega. Samuti tuuakse välja, et rohkem võiks korraldada enamust kõnetavaid ühistegevusi õhtusel ajal, mis ei takista töödega hõivatud liikmete osavõttu. Teise enam esinenud teemana tuuakse välja **suuremat avatust** – büroo poolset otsekommunikatsiooni, Saata liikmetele personaalseid kirju teemade ja tegevuste kohta, millega ettevõtte või muu ühingu tegeleb. Liikmed ühingu tegevusega kaasa tulemiseks on oluline, et nad saaksid aru PVL-i praegusest tegevusest ning tunneksid seotust organisatsiooni tegevusega ja oma panust sellesse.

3.6 Soovitused projektide valiku ja hindamise osas

3.6.1 Indikaatorite seos eesmärkidega

Indikaatorite omavahelise sidususe parendamiseks oleks otstarbekas vaadata loogilise tervikuna eesmärki, selle saavutamiseks rakendatavat meetet ning indikaatorite hierarhiat alates väljundindikaatoritest kuni mõjuindikaatoriteni. Käesolevas strateegias olid eesmärkide ja meetmete seos kohati ebaselge, kuna iga meede panustas osaliselt mitme eesmärgi täitmisesse. See muutis keerukaks ka indikaatoritest süsteemse tervikvaate saamist ja ilmselt ka kujundamist.

Näiteks:

- Eesmärk: Piirkonna ettevõtluskeskkond on mitmekesine
- Meede: Ettevõtluskeskkonna arendamine
- Väljundnäitajad: läbiviidud koolituse arv/koolitustel osalejate arv
- Tulemusindikaator: toetust saanud ettevõtete käibe kasv; toetust saanud ettevõtete töötajate arv
- Mõjuindikaator: PVL-i piirkonnas kasvanud mittepõllumajandusliku tootmisega tegelevate ettevõtete arv

See näide illustreerib loogilise seose puudumist eri tasandi indikaatorite vahel, kui projekti otsese tulemusena käsitletakse ainult koolituste korraldamist ja läbimist, siis projekti tulemusel toimunud (lühiajalise) muutusena käsitletakse toetust saanud ettevõtte käibe ja

töötajate arvu kasvu (mis võib küll koolitustegevusest tulenevalt kasvada, aga märkimisväärsed seost nende vahel pigem siiski ei ole). Mõjuindikaator on aga pigem vastuolus tulemusindikaatoriga, keskendudes pigem ettevõtete arvu kasvule, mitte nende tegevuse mahu kasvule (mida projekti vahetu tulemusena nähakse).

3.6.2 Indikaatorite sihttasemete seadmine

Võimalikud lähenemisviisid indikaatorite seadmiseks on tulevikutrendi prognoosimine ja sellele programmi oodatava mõju lisamine. Lisaks lõppsihtmäära määramisele tasuks planeerida selle põhjal areng vahe-aastateks algtasemelt ning seada iga-aastased (või vahe-aastate) sihtmäärad.

Indikaatorite seadmisel tasuks arvestada, mis oli perioodi algseis, millised trendid olid enne programmi algust, millised on sihtrühmade ootus ja ekspertide arvamus tulevikuarengute osas, mida näitavad uuringute tulemused või mida mujal sarnaste programmidega saavutatakse. Sihtmäärade seadmisel võivad olla aluseks kogukonna või toetuse saajate/sihtrühmade eelistused või mured, varasemad tulemused jne.

Käesoleval perioodil oli näitajaid, mis ei võtnud ilmselt piisavalt arvesse eelneva perioodi trendi ja said seetõttu ala- või ületäidetud (nt ettevõtete arvu kasvutempo alahindamine, lastega perede osakaalu kasvu ülehindamine jne). Mõõta tasuks siiski seda, mida toetusmeetmete abil võimalik muuta/lahendada on.

3.6.3 Projektide üldise kvaliteedi tõstmise toetamine

Kogukonna juhitud kohaliku arengu (LEADER) tugevusteks muude EL-i toetuste ees¹⁹ peetakse piirkondlike eri sektorite ja tegijate vahelisi sidemeid, millel on mitmekordistav mõju kohalikele arengule; kogukonna juhitud kohaliku arengu strateegiate ajendatust konkreetsetest probleemidest kogukonnas. Samuti kogukonna juhitud kohalikus arengus kui innovatsiooni ja muutuste toetamisena, kus ehitatakse üles kohalike kogukondade suutlikkus ja ressursid algatuste tegemiseks, mis on innovatsiooni ja edasise arengu eeltingimuseks (nt seemne ja katseprojektid) ning ühendatakse kasutajate kogemus eri tüüpi teenusepakujate rohkem spetsialiseerunud teadmistega piirkonnas sobivaimate lahenduste leidmiseks.

Just need märksõnad, mis peaks olema kesksel kohal – sektorite vaheliste tegijate koostöö, konkreetsetele lahendust vajavatele probleemidele keskendumine ning uudsetele lahendustele leidmise toetamine – on selle perioodi projektitaotluste peamiseks nõrkusteks. Järgneva perioodi rakendamisel tasuks neile fookustele enam tähelepanu pöörata, korraldades taotlejatele strateegilisi sihte ning ootusi tutvustavaid infoseminare, mis aitaks kaasa taotluste üldise kvaliteedi tõusule. Sama eesmärgi saavutamist toetaks hindamiskriteeriumide ülevaatamine – vähendamaks kriteeriumide killustatusest tulenevat üksikkriteeriumide vähest mõju, tasuks kaaluda mõne hindamiskriteeriumi – nt uuenduslikkus või probleemi sihistatus (sest valimisse kuulunud projektides lahendati

¹⁹ https://maainfo.ee/public/files/2014-august-guidance_clld_local_actors_et.pdf

üldjuhul enda väikesemahulisi probleeme, mitte strateegias määratletud konkreetseid ühiseid väljakutseid) – muutmist valikukriteeriumiks, mis tähendaks, et hindamisele ei saaks valida projektitaotlusi, kus ei oleks mõtestatud selgemini, kuidas taotlus aitab piirkonna strateegilisi sihte saavutada ning millist valdkondade või sektorite vahelist uuendust sellega toetatakse.

Selline muudatus võiks oluliselt kaasa aidata taotluste sisulise kvaliteedi tõusule, kuid eeldab ka taotlejate informeerimist, toetamist ja infoseminaride läbiviimist, kus ei jagata ainult tehnilist infot taotlemise tingimuste kohta vaid selgelt kirjeldatakse eesmärke ja püütakse mõtestada koos taotlejatega, millised taotlejate tegevused saavad neid muudatusi esile kutsuda. On tegevusgruppi otsustuskoht, kas eelmiste perioodide baasil on liigutud järgmisesse arengustaadiumisse – kus valdavalt enam nõ pisiremonte ja ehitustöid ei rahastata ning muudatus peaks olema suunatud konkreetsemalt mingi uue võimekuse, konkurentsivõime, uue toote/ teenuse väljatöötamisele. Perioodi 2016-2020 toetuseid analüüsinud konsultantide meeskond soovib viimase valiku kasuks.

3.6.4 Projektitaotluste seirenäitajad

Projektitaotluste seirenäitajad (sisuliselt meetmete väljundindikaatorid) vajaksid korrastamist ning vajadusel täiendavat juhendamist nende täitmiseks taotlusvormis, kuivõrd valimis olnud taotluste põhjal oli näha, et kuna väljundnäitaja sõnastus oli väga lai, näiteks „käivitan uue huvitegevuse võimaluse/huviringi“ või „Loon uue/korrastan/muudan kasutuskõlblikuks mõne huvitegevuse/vaba aja veetmise koha“, siis praktikas oli võimalik toetlustusasutuse või spordiklubi pisiremondi seirenäitajateks lugeda nii mõlemad eelmainitud, kui lisaks veel „parendan olemasolevat teenust“ ning mõnel juhul veel ka „rajan paikkonna tuntust tõstva objekti“. Seirenäitajate täitmise põhjal võiks selgemalt olla arusaadav, mis konkreetne mõõdetav väljundnäitaja projektil on, täpsustades, mis teenus, kriipsutades alternatiivsete sõnastuste puhul üleliigsed jne.

Tabel 47. Projektitaotluste seirenäitajad taotlusvormis

Seirenäitajad
☐ Loon uue teenuse
☐ Parendan olemasolevat teenust
☐ Hakkan ettevõtluses kasutama (uut) kohalikku toorainet
☐ Hakkan ettevõtluses kasutama kohalikku pärandit/kultuuri
☐ Käivitan uue huvitegevuse võimaluse/huviringi
☐ Loon uue/ korrastan/ muudan kasutuskõlblikuks mõne huvitegevuse/ vaba aja veetmise koha
☐ Rajan paikkonna tuntust tõstva objekti
☐ Loon uue või uudse turismitoote/paketi
☐ Loon uue või uudsel kujul esitletava pärimuskultuuriga seotud tegevuse
☐ Viin läbi ... Koolitust, millel osaleb kokku ... Inimest
☐ Viin läbi ... Ühistegevust, millel osaleb kokku ... inimest

4 Arenguvajaduste ja -potentsiaali kokkuvõte

Piiriveere Liidri liikmete ja toetuse taotlejate hulgas läbi viidud küsitlusest selgus, et peamised tegevuspiirkonna väljakutsed on seotud vananeva elanikkonna, noorte lahkumise ja sotsiaalsete probleemidega (Joonis 31). Harva on mainitud probleeme, nagu näiteks halb elukeskkond või mitte toimivad kogukonnad. Viimast kinnitavad ka fookusgrupi intervjuude tulemused – head elukeskkonda ja kogukondi on välja toodud hoopis tugevustena (Tabel 48).

Joonis 31. Peamised piirkonna probleemid (küsitlus, n=66)

Tegevuspiirkonna tugevused ja nõrkused võtab kokku SWOT-analüüs, mis on kompilatsioon andmeanalüüsi, küsitluse ja fookusgrupi intervjuude tulemustest.

Tabel 48. PVL-i piirkonna SWOT-analüüs

Tugevused	Nõrkused
<ul style="list-style-type: none"> Piiriveere tegevuspiirkonnas on hea ja turvaline elu- ning looduskeskkond (jões, järved, metsad) Tegevuspiirkonna maine on üldiselt hea, suurenenud on inimeste soov siia elama asuda Piirkonnas on omanäoline ja eristuv kultuuriruum, mille pärast on põhjust siia tulla. Setomaa on tugev kaubamärk Tootearendus on piirkonnas toimima saadud Piirkonnas on tugevad kogukonnad, inimesed tunnevad üksteist ja käivad tihedalt läbi Piirkonna inimesed on väga vastupidavad, visad ja mitmekülgsed asjade ära tegijad Piiriveere Liidri aktiiv on pikaajalise kogemusega Piirkonna elanikkond on aus, sõna maksab 	<ul style="list-style-type: none"> Piiriveere tegevuspiirkond on killustunud, sh geograafiliselt, igal omavalitsusel on omad prioriteedid, mis süvendavad erimeelsusi Piirkond asub olulistest sõlmpunktidest ja turgudest väga kaugel Piirkond on majanduslikult teistest maha jäänud, palgad on väikesed Piirkonnas on elukohti puudu, rendikorterite turgu ei ole üldse Piirkonnas on töökohti puudu, seda eriti spetsiifilise haridusega inimestele Piirkonnas on palju neid, kes võiksid töötada, kuid erinevatel põhjustel seda ei tee. See on omakorda tinginud tööjõupuuduse Piirkonna elanikkonna eluviisid on aasta-aastalt üha vähem tervislikud, liigutakse vähe Elanikkond on kohati passiivne Haridusvõrk on ajale jalgu jäänud, koolid on väikesed, õpilaste hulk kahanev Ühistransporti kasutatakse vähe, osalt mugavusest, osalt vajadusest

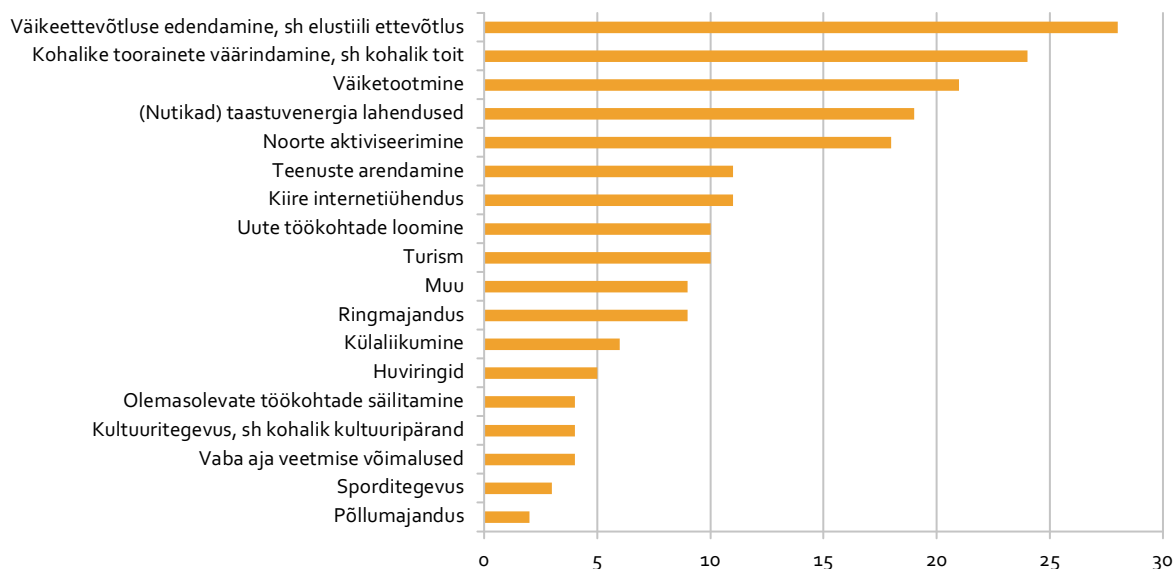
Võimalused	Ohud
<ul style="list-style-type: none"> • Elanikkonna arv stabiliseerub, tööealiste arvu kahanemine pidurdub • Elu maapiirkonnas väärtustub veelgi, tuues tegevuspiirkonda uusi inimesi (kas või periooditi) • Taastub vaba liikumine ida (Venemaa) suunal • Suureneb lõuna poolt (Läti) sisenevate turistide hulk – rohkem tarbijaid siinsetele ettevõtetele • Liikumisvõimalused paranevad, rongiliiklus tiheneb, väikeste maateede olukord paraneb • Rohepöördega kaasneb uute ärimudelite juurutamine piirkonnas, milleks on looduslikult juba olemas hea potentsiaal 	<ul style="list-style-type: none"> • Rahvaarv jätkab kahanemist ja vananemist • Seoses maailmas toimuvaga suureneb migratsiooni surve (võib olla ka võimalus) • Üldine majanduskeskkond halveneb, mis vähendab piirkonda külastavate turistide arvu • Elukallidus jätkab kiiret kasvu, mis pärsib omakorda arendustegevuste elluviimist, sh LEADER-projektide • Ebasoodus regionaalpoliitika, s.o piirkond ääremaastub veelgi enam • Eesti asukohast ja ajaloost ning praegusest olukorrast maailmas tulenevalt valitseb teatav sõjaoh

Piirkonna tugevusi, nõrkusi, võimalusi ja ohte võimaldab analüüsida TOWS (Tabel 49). Omavahel on kombineeritud tugevusi ja võimalusi, tugevusi ja ohte, nõrkusi ja võimalusi ning nõrkusi ja ohte.

Tabel 49. PVL-i piirkonna TOWS-analüüs

	Võimalused	Ohud
Tugevused	<p>Tugevuste ja võimaluste kombinatsioonidest kerkib enim esile piirkonna looduskeskkonna, hea maine ja tootearenduse olemasolu maksimaalne ära kasutamine turismi arendamiseks (rohkem külastajaid ja sissetulekut), piirkonda uue elanikkonna juurde meelitamiseks (maapiirkonnas elamise väärtustumine ja liikumisvõimaluste paranemine) ning rohepöördest tulenevate uute ärimudelite väljatöötamiseks ja juurutamiseks.</p> <p>Märksõnad: (väike)ettevõtluse edendamine, innovatsioon ja turundus</p>	<p>Tugevuste ja ohtude kombinatsioonidest on olulisemad piirkonna hea maine parem ärakasutamine rahvaarvu kahanemise pidurdamiseks, tugevad kogukonnad, mis suudavad potentsiaalsed sisserändajad ühiskonda lõimida ja vastupidavad inimesed, kes tulevad toime väliskeskonnast tulenevate ebameeldivustega (elukalliduse tõus, majanduskeskkonna halvenemine).</p> <p>Märksõnad: turundus, kogukondade arendamine/tugevdamine</p>
Nõrkused	<p>Nõrkuste ja võimaluste kombinatsioonidest väärivad märkimist elu väärtustamine maapiirkonnas, mis võib aidata pidurdada elanikkonna vähenemist (sisserändajad, kas või hargmaised), liikumisvõimaluste paranemine, mis võib leevendada töökohtade puudujääki (töötatakse mujal, elatakse piirkonnas) ning rohepööre, mis võib vähendada majanduslikku mahajäämust.</p> <p>Märksõnad: turundus, uued liikumislahendused, innovatsioon</p>	<p>Nõrkuste ja ohtude kombinatsioon on olemuslikult vältimise strateegia. Arengut ja kasvu see reeglina kaasa ei too.</p> <p>Vältida tuleks piirkonna edasist killustumist ja passiivsust, mis lõppkokkuvõttes võimendavad kõiki ohte, kui need realiseeruma peaksid.</p> <p>Märksõnad: kogukondade arendamine/tugevdamine ja aktiveerimine</p>

Liikmeskonna ja toetuse saajate küsitlusest ilmsid teemad, mille toetamist järgmisel perioodil enim oodatakse (Joonis 32). Üldjoontes lähevad need teemad kokku TOWS-analüüsi tulemustega. Viimasest lisandub innovatsioon, mida aga küsitluse valikvastuste hulgas ka polnud. Samuti oli küsitlustulemuste seas külaliikumine muude teemadega võrreldes madalamal positsioonil. See on aga selgitatav asjaoluga, et aktiivseid kogukondi peetakse piirkonna tugevuseks.

Joonis 32. Peamised toetust vajavad valdkonnad (küsitlus, n=65)²⁰

Lisaks toodi küsitluses välja, et tarvis on edendada koostööd naaberpiirkondadega (Põlva ja Võru LEADER-tegevusgrupid), samuti teiste gruppidega välismaal. Ühtlasi märgiti, et ühisprojektide tulemused vajaksid laialdasemat tutvustamist.

Piiriveere Liidri tegevuspiirkonna elanikkonna arv on järjepidevalt kahanenud pooleteise protsendi võrra aastas. Koostatud prognoos näitab selle tendentsi jätkumist. Pole põhjust eeldada, et LEADER-meetme raames jagatavad toetused seda muuta suudaksid. Eelmiste perioodide analüüs näitab, et seda pole toimunud. Küll aga saab LEADER olulisel määral panustada piirkonnas levinud elustiili ettevõtluse jätkusuutlikkuse tagamise, toetades vajalike investeeringute tegemist, tootearendust, uuenduslikke lahendusi ja turundust. Viimane on oluline piirkonda küllastavate inimeste arvu suurendamiseks ja tegutsevate ettevõtete tuntuse (leitavuse) kasvatamiseks.

Samuti on LEADER-il oluline roll elukeskkonna arendamisel ja kogukondade aktiveerimisel. Viimase puhul on eriti välja toodud nooremaelise elanikkonna teema – ühistegevused, vaba aja veetmise võimalused jms, loomaks neile piirkonnast positiivset kuvandit, mis motiveeriks neid õpingute lõpetamise järgselt kogukohta naasma.

²⁰ Valikvastuse „muu“ all on silmas peetud haridusvaldkonna arendamist, vaba aja veetmise teenuste arendamist, elamumajanduse arendamist ja terviseedendust.